

Demokracja

URSZULA MAŁEK

Scenariusz 1

Systemy polityczne, czyli w poszukiwaniu rozwiązań ustrojowych

Temat

Podczas zajęć osoby uczestniczące zostaną zapoznane z klasyfikacją oraz charakterystyką wybranych systemów politycznych, a także będą zastanawiać się, jakie uregulowania prawo-ustrojowe można przenieść do ustroju Polski. Poszczególne elementy scenariusza zostały tak skonstruowane, aby można je było wykorzystać i zestawiać według potrzeb osoby prowadzącej, biorąc pod uwagę np. wiek, czy wiedzę osób uczestniczących w warsztatach (zajęciach). Główne aktywności, na których oparto scenariusz, to praca w grupie oraz gra dydaktyczna.

Cele zajęć

- rozróżnianie systemów politycznych z zastosowaniem takich kryteriów jak: forma rządów, reżim polityczny, charakter głowy państwa, struktura terytorialna
- poznanie różnych form systemów politycznych na podstawie konkretnych rozwiązań ustrojowych w wybranych państwach
- praktyczne stosowanie zdobytej wiedzy podczas zajęć warsztatowych
- kształtowanie umiejętności pracy w grupie.

Czas zajęć

90 minut lub 45 w wersji skróconej

Metody

- burza mózgów
- gra dydaktyczna (edukacyjna)
- mapa mentalna
- praca w grupach
- symulacja

Potrzebne materiały

- flipchart
- arkusze papieru
- markery (kolorowe)
- kostki papierowe (błoczki) samoprzylepne
- przybory do rysowania
- identyfikatory dla prowadzącego konferencję oraz ekspertów

Materiały pomocnicze

- Mat. pomocniczy nr 1 - Podział systemów politycznych
- Mat. pomocniczy nr 2 - Mapa Europy
- Mat. pomocniczy nr 3 - Systemy polityczne wybranych państw Europy
- Mat. pomocniczy nr 4 - Systemy polityczne - system parlamentarno- gabinetowy w Polsce
- Mat. pomocniczy nr 5 - Systemy polityczne - system prezydencki w USA
- Mat. pomocniczy nr 6 - Systemy polityczne - system półprezydencki we Francji
- Mat. pomocniczy nr 7 - Systemy polityczne - system gabinetowo-parlamentarny w Wlk Brytanii
- Mat. pomocniczy nr 8 - Systemy polityczne - system parlamentarno-gabinetowy we Włoszech
- Mat. pomocniczy nr 9 - Systemy polityczne - system parlamentarno-komitetowy w Szwajcarii
- Mat. pomocniczy nr 10 - Systemy polityczne - system kanclerski w RFN
- Mat. pomocniczy nr 11 - Instrukcja dla grup
- Mat. pomocniczy nr 12 - Instrukcja dla przewodniczącego
- Tekst źródłowy **Konstytucja RP z 2 kwietnia 1997 r.** - www.sejm.gov.pl

Najważniejsze pojęcia

- egzekutywa
- impeachment
- koabitacja (cohabitation)
- konstruktywne wotum nieufności
- konstytucja
- legislatywa
- mandat
- mandat imperatywny (związany)
- mandat wolny
- ordynacja wyborcza
- podział władz
- referendum
- system polityczny
- wotum nieufności
- wotum zaufania
- wybory powszechne
- wybory tajne
- wybory większościowe.

Uwagi

Osoba prowadząca korzystając ze scenariusza powinna przed zajęciami zapoznać się z jego treścią i wybrać te elementy, które chce zrealizować w czasie pracy z młodzieżą (45 min. czy 90 min.). W zależności od liczby grup należy wybrać tyle z zaproponowanych systemów politycznych (materiały pomocnicze od nr 5 do nr 9), aby każda grupa miała jeden system polityczny. Warto również zapoznać się z opisem zastosowanych metod i technik, który znajduje się na końcu podręcznika. Stosując grę dydaktyczną (część zajęć nr 3) należy przygotować kartki z nazwami państw oraz symbole (lub nazwy) „monarchia”, „republika”, „państwo unitarne”, „federacja”. Na zakończenie gry dydaktycznej można przygotować specjalny dyplom lub dać zwycięzcy cukierki. Ponadto przygotowując się do zajęć, osoba prowadząca powinna zapoznać się z treścią Konstytucji RP dotyczącą poszczególnych organów władzy.

Przebieg zajęć

1. Przywitaj grupę. Zajęcia rozpocznij od postawienia pytania: Co to jest system polityczny?, a następnie zapisz pytanie na tablicy lub flipcharcie. Wyjaśnij osobom uczestniczącym, że odpowiedź na to pytanie jest wprowadzeniem do rozważań na temat różnych rozwiązań ustrojowych, jakie występują w takich państwach jak USA, RFN, Francja, UK, Szwajcaria, Włochy czy Polska. Omów zasady burzy mózgów, które możesz wypisać na dużym arkuszu papieru i umieścić je w widocznym miejscu.

Przykładowe zasady burzy mózgów;

- nie komentujemy i nie krytykujemy zgłaszanych pomysłów;
- każdy pomysł jest dobry, dlatego zapisujemy wszystkie pomysły w formie, w jakiej zgłosił je autor;
- ważna jest liczba pomysłów, a nie ich jakość;
- można rozwijać pomysły zgłoszone wcześniej przez inne osoby;
- wszystkie osoby uczestniczące w zajęciach mają takie same prawa;
- zabieramy głos tylko po wskazaniu przez osobę prowadzącą;
- czas zgłaszania pomysłów jest ściśle określony np. 5 min. (Możesz określić inny.)

Pamiętaj, że omówienie zasad jest szczególnie ważne, kiedy pracujemy z grupą, która nie zna techniki lub gdy osoby w grupie nie znają się dobrze. Wszystkie odpowiedzi osób uczestniczących zapisuj, a jeżeli są one uzupełnieniem już wcześniej podanych propozycji, umieszczaj je tak, aby porządkować tok myślenia grupy.

W kolejnym etapie burzy mózgów odczytaj zapisane odpowiedzi i poproś osoby uczestniczące o ewentualne doprecyzowujące treść pytania. Przy czym odpowiedzi na pytania mogą udzielać tylko i wyłącznie ich autorzy. Na koniec zbierz wypowiedzi i podaj definicję systemu politycznego. (15 min)

Proponowana definicja systemu politycznego:

System polityczny jest to podstawowa struktura państwa, w ramach której toczy się życie polityczne. Pojęcie systemu politycznego może występować w trzech ujęciach: instytucjonalnym (ogół instytucji państwa m.in. organy władzy, partie polityczne, za pomocą których podejmowane są decyzje polityczne); behawioralnym (zespół zasad i norm, które są charakterystyczne dla danego społeczeństwa); cybernetycznym (proces przepływu informacji między instytucjami społecznymi a organami władzy).

Aby przyspieszyć tempo pracy grupy, możesz rozdać osobom uczestniczącym po dwie samoprzylepne kartki, na których napiszą odpowiedzi na pytanie: Co to jest system polityczny? i przykleją kartki na flipcharcie lub tablicy. Dalszą część poprowadź według opisu przedstawionego powyżej.

2. W drugiej części zajęć za pomocą mapy mentalnej przedstaw podział systemów politycznych. Możesz sporządzić go samodzielnie lub też zaprezentować i omówić przygotowany schemat (materiał pomocniczy nr 1). Warto, aby osoby uczestniczące dowiedziały się, że jest to technika mapy mentalnej. (10 min)

3. Kolejna część zajęć będzie służyła praktycznemu zastosowaniu zdobytej wcześniej wiedzy. Dlatego przeprowadź grę dydaktyczną (edukacyjną) „Jaki to system polityczny?”. Możesz to zrobić w dwóch wariantach.

Wariant 1

Podziel osoby uczestniczące na grupy (4-osobowe) a następnie każdej grupie rozdaj: konturową mapę Europy (materiał pomocniczy nr 2); kartki z nazwami państw (wybierz np. osiem państw z tabeli materiału pomocniczego nr 3), a także oznaczenia form (unitarne; federacja; monarchia; republika). W wyznaczonym przez siebie czasie, grupy zaznaczają na mapie państwa, a także przyporządkowują im odpowiednie formy. Po zakończeniu pracy wywieszają swoje mapy, a następnie ta grupa (grupy), która wykona zadanie najlepiej otrzymuje tytuł „Znawcy państw Europy”. Możesz przygotować specjalny dyplom lub nagrodzić grupę cukierkami.

Przebieg zajęć

Wariant 2

Osoby uczestniczące losują nazwy państw zamieszczonych w materiale pomocniczym nr 3, a następnie zawieszają je na mapie wraz symbolami państwa unitarnego lub federacji oraz monarchii lub republiki. Osoby, które zrobią to bezbłędnie, otrzymują tytuł „Znawcy państw Europy”.

Na zakończenie podsumuj ćwiczenie i podaj poprawne odpowiedzi. (15 min)

4. Poinformuj osoby uczestniczące, że za chwilę wezmą udział w symulacji konferencji naukowej na temat systemów politycznych, a następnie podziel wszystkich na grupy. Ponadto wybierz osobę przewodniczącą konferencji. W materiałach pomocniczych od 5 do 10 znajdują się opisy systemów politycznych państw, dlatego w zależności od liczby osób uczestniczących w zajęciach można wybrać odpowiedni materiał pomocniczy. Pamiętaj jednak, że role w grupie są przewidziane dla 4 osób.

Po dokonaniu podziału na grupy rozdaj każdej grupie materiały pomocnicze nr 4 i 11 oraz jeden z materiałów od 5 do 10, a osobie przewodniczącej konferencji materiały pomocnicze nr 4 i 12. Poproś wszystkich o zapoznanie się z treścią materiałów pomocniczych. Odpowiedz na ewentualne pytania uczestników i określ ramy czasowe dla pracy w grupach (np. 15 min. lub 20 min.) Zwróć uwagę osobom uczestniczącym, że w czasie symulacji muszą się ściśle trzymać scenariusza. Materiały pomocnicze związane ze scenariuszem symulacji zostały tak przygotowane, że w zależności od czasu, jakim dysponujesz, możesz ograniczyć się tylko do jednej części obrad konferencji.

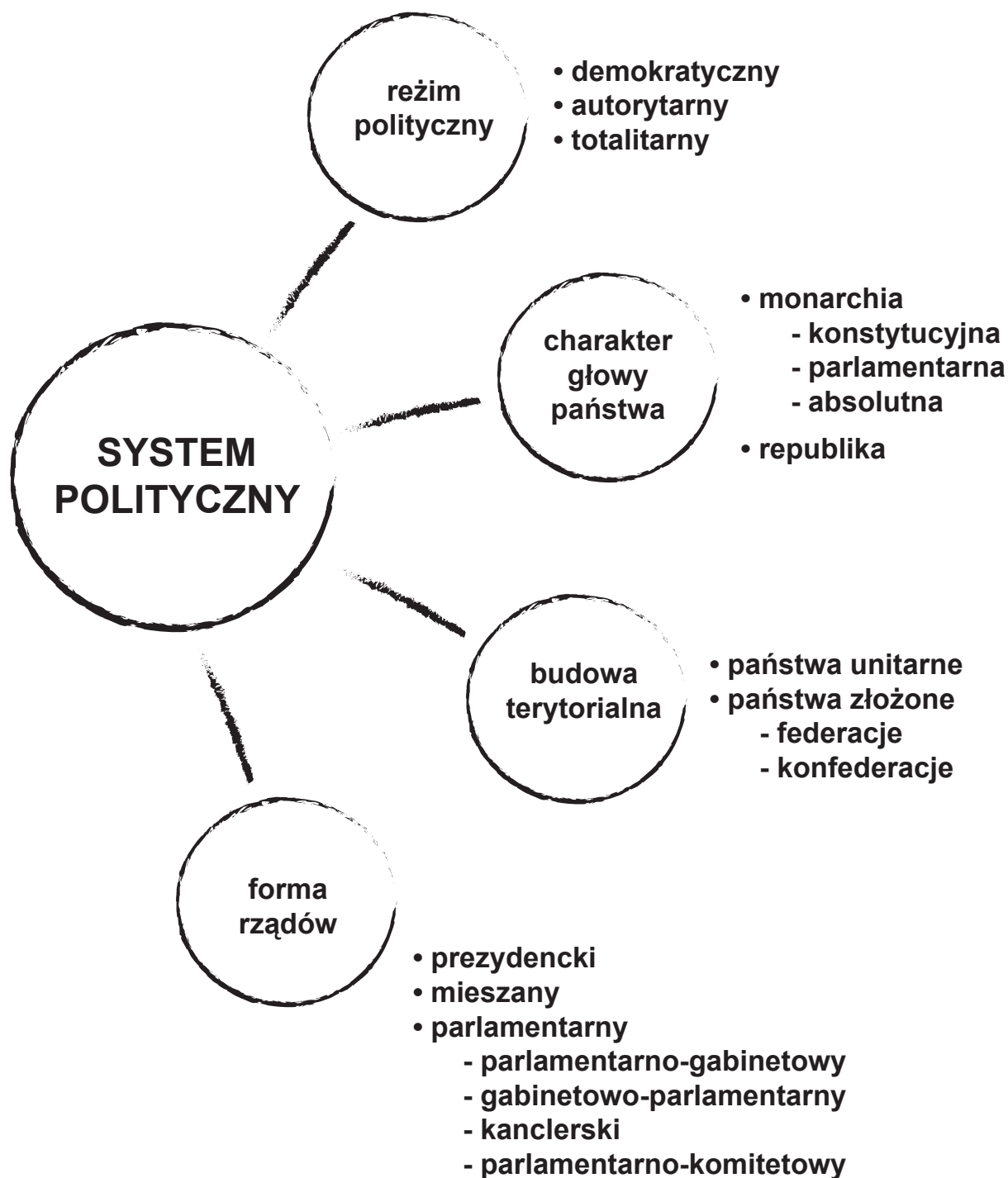
Przed rozpoczęciem symulacji dokładnie określ czas rozpoczęcia i zakończenia konferencji i zapisz go na tablicy. W trakcie ćwiczenia ingeruj tylko w wyjątkowych sytuacjach.

Po zakończeniu symulacji przeprowadź z osobami uczestniczącymi krótką rozmowę (rundka bez przymusu), jak czuli się w poszczególnych rolach, co im ułatwiało a co utrudniało pracę. (30-40 min)

5. Na zakończenie możesz wrócić do zaproponowanych podczas symulacji rozwiązań ustrojowych i zadać pytanie: Czy ich wprowadzenie jest w Polsce możliwe? A także poprosić o krótkie uzasadnienie swojego stanowiska osoby uczestniczące. (5-10 min)

Scenariusz 1

Material pomocniczy nr 1

Scenariusz 1

Materiał pomocniczy nr 2

mapa Europy

Scenariusz 1

Material pomocniczy nr 3

systemy polityczne wybranych państw Europy

Nazwa państwa	Budowa terytorialna	Charakter głowy państwa	Forma rządów	Przynależność do UE
Austria	federacja	republika (prezydent)	system kanclerski	tak
Belgia	federacja	monarchia parlamentarna (król)	system parlamentarno-gabinetowy	tak
Bułgaria	państwo unitarne	republika (prezydent)	system parlamentarno-gabinetowy	tak
Cypr	państwo unitarne	republika (prezydent)	system prezydencki	tak
Czechy	państwo unitarne	republika (prezydent)	system parlamentarno-gabinetowy	tak
Dania	państwo unitarne	monarchia parlamentarna (król)	system parlamentarno-gabinetowy	tak
Estonia	państwo unitarne	republika (prezydent)	system parlamentarno-gabinetowy	tak
Finlandia	państwo unitarne	republika (prezydent)	system półprezydencki (mieszany)	tak
Francja	państwo unitarne	republika (prezydent)	system półprezydencki (mieszany)	tak
Grecja	państwo unitarne	republika (prezydent)	system parlamentarno-gabinetowy	tak
Hiszpania	państwo unitarne (określane też, jako półfederacja, ponieważ niektóre regiony Hiszpanii mają autonomię)	monarchia konstytucyjna (król)	system parlamentarno-gabinetowy	tak
Holandia	federacja	monarchia konstytucyjna (król)	system parlamentarno-gabinetowy	tak
Irlandia	państwo unitarne	republika (prezydent)	system parlamentarno-gabinetowy	tak
Islandia	państwo unitarne	republika (prezydent)	system półprezydencki (mieszany)	nie
Litwa	państwo unitarne	republika (prezydent)	system parlamentarno-gabinetowy	tak
Luksemburg	państwo unitarne	monarchia konstytucyjna (księżę)	system parlamentarno-gabinetowy	tak
Łotwa	państwo unitarne	republika (prezydent)	system parlamentarno-gabinetowy	tak
Malta	państwo unitarne	republika (prezydent)	system parlamentarno-gabinetowy	tak
Niemcy (RFN)	federacja	republika (prezydent)	system kanclerski	tak
Norwegia	państwo unitarne	monarchia konstytucyjna (król)	system parlamentarno-gabinetowy	nie
Polska	państwo unitarne	republika (prezydent)	system parlamentarno-gabinetowy	tak

Portugalia	państwo unitarne	republika (prezydent)	system półprezydencki (mieszany)	tak
Rumunia	państwo unitarne	republika (prezydent)	system półprezydencki (mieszany)	tak
Słowacja	państwo unitarne	republika (prezydent)	system parlamentarno-gabinetowy	tak
Słowenia	państwo unitarne	republika (prezydent)	system parlamentarno-gabinetowy	tak
Szwajcaria	federacja	republika (prezydent)	system parlamentarno-komitetowy	nie
Szwecja	państwo unitarne	monarchia parlamentarna (król)	system parlamentarno-gabinetowy	tak
Węgry	państwo unitarne	republika (prezydent)	system parlamentarno-gabinetowy	tak
Włochy	państwo unitarne	republika (prezydent)	system parlamentarno-gabinetowy	tak
Wielka Brytania	państwo unitarne	monarchia parlamentarna (król)	system gabinetowo-parlamentarny	tak

Scenariusz 1

Material pomocniczy nr 4

Systemy polityczne – system parlamentarno-gabinetowy w Polsce

System parlamentarno-gabinetowy opiera się głównie na władzy parlamentu, w którym większość muszą mieć partie polityczne popierające rząd.

Władzę ustawodawczą w systemie politycznym Polski sprawuje dwuizbowy parlament, składający się z Sejmu oraz Senatu. Senat tworzy 100 senatorów wybieranych w wyborach powszechnych, bezpośrednich, większościowych w głosowaniu tajnym. Natomiast izbę niższą parlamentu tworzy 460 posłów wybieranych w wyborach powszechnych, równych, bezpośrednich, proporcjonalnych (okręgi wielomandatowe) w głosowaniu tajnym. Kadencja obu izb wynosi 4 lata, przy czym kadencja Sejmu może zostać skrócona w trzech przypadkach. Po pierwsze poprzez uchwałę Sejmu (o samorozwiązaniu) podjętą większością co najmniej 2/3 ustawowej liczby posłów. Po drugie przez Prezydenta RP, gdy w trzecim kroku powoływania rządu Sejm nie uchwali wotum zaufania dla Rady Ministrów (art. 155 Konstytucji RP - Prezydent musi wówczas rozwiązać Sejm). Po trzecie, kiedy Sejm nie uchwali ustawy budżetowej w terminie czterech miesięcy od momentu przedłożenia przez Radę Ministrów projektu budżetu państwa (art. 225 Konstytucji RP - Prezydent RP może rozwiązać Sejm). Rozwiązanie Sejmu oznacza równocześnie skrócenie kadencji Senatu. W tabeli poniżej zamieszczono kompetencje obu izb oraz Zgromadzenia Narodowego (Sejm i Senat obradujący łącznie).

Tabela nr 1: kompetencje Sejmu, Senatu i Zgromadzenia Narodowego

Kompetencje Sejmu	Kompetencje Senatu	Kompetencje Zgromadzenia Narodowego
<ul style="list-style-type: none"> • może zmienić konstytucję wraz z Senatem, • uchwała ustawy, w tym ustawę budżetową (budżet państwa) wraz z Senatem, • kontroluje wykonanie budżetu państwa, • może powołać komisję śledczą, • grupa co najmniej 15 posłów ma inicjatywę ustawodawczą, • posłowie mogą występować do rządu z interpelacjami i zapytaniami (kontrola rządu), • wyraża zgodę na ratyfikację ważnych umów międzynarodowych, • bierze udział w powoływaniu i odwoływaniu rządu, • wybiera (powołuje) członków Trybunału Konstytucyjnego i Trybunału Stanu, prezesa NIK, NBP, IPN, Rzecznika Praw Obywatelskich, Rzecznika Praw Dziecka, Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych oraz część składu Rady Polityki Pieniężnej i Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji, Krajowej Rady Sądownictwa; uchwały Sejmu powołujące prezesa NIK, IPN, Rzecznika Praw Obywatelskich, Rzecznika Praw Dziecka i Głównego Inspektora Ochrony Danych Osobowych wymagają zgody Senatu 	<ul style="list-style-type: none"> • może wraz z Sejmem zmienić konstytucję, • ma inicjatywę ustawodawczą, • w drodze ustawodawczej może do projektu ustawy przyjętej przez Sejm wprowadzić poprawki lub wnioskować o odrzucenie projektu ustawy, • wyraża zgodę na ratyfikację umów międzynarodowych, • wyraża zgodę na rozpisanie przez Prezydenta RP referendum, • wyraża zgodę na obsadzenie przez Sejm stanowisk: prezesa NIK, IPN, Rzecznika Praw Obywatelskich, Rzecznika Praw Dziecka i Głównego Inspektora Ochrony Danych Osobowych, • wybiera swoich przedstawicieli do Rady Polityki Pieniężnej i Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji, Krajowej Rady Sądownictwa. 	<ul style="list-style-type: none"> • przyjmuje przysięgę od nowego wybranego Prezydenta RP, • stwierdza niezdolność Prezydenta RP do sprawowania urzędu ze względu na stan zdrowia większością 2/3 ustawowej liczby członków Zgromadzenia Narodowego, • decyduje o ewentualnym postawieniu Prezydenta RP przed Trybunałem Stanu w stan oskarżenia; postawienie Prezydenta w stan oskarżenia może nastąpić uchwałą Zgromadzenia Narodowego podjętą większością co najmniej 2/3 głosów ustawowej liczby członków Zgromadzenia Narodowego na wniosek co najmniej 140 członków Zgromadzenia Narodowego.
<p>Źródło: opracowanie własne na podstawie Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 r.</p>		

Władzę wykonawczą w Polsce sprawuje Prezydent RP oraz Rada Ministrów. Kadencja prezydenta wynosi 5 lat i jest on wybierany w wyborach powszechnych, równych, bezpośrednich, większościowych i tajnych. Główne uprawnienia Prezydenta RP w zakresie władzy ustawodawczej to przede wszystkim:

- zarządzanie wyborów do parlamentu i zwoływanie pierwszego posiedzenia parlamentu;
- inicjatywa ustawodawcza;
- veto ustawodawcze (Sejm może je odrzucić większością 3/5);
- prawo skierowania ustawy do Trybunału Konstytucyjnego;
- zarządzanie referendum za zgodą Senatu;
- prawo rozwiązania Sejmu.

W zakresie władzy wykonawczej do podstawowych uprawnień prezydenta należą:

- prawo desygnowania premiera i powołania rządu;
- zwołanie Rady Gabinetowej (rząd pod przewodnictwem Prezydenta); zaproponowany przez prezydenta kandydat na Prezesa Rady Ministrów (w pierwszym i trzecim kroku) musi otrzymać poparcie Sejmu (wotum zaufania).

W zakresie władzy sądowniczej kompetencje prezydenta to:

- mianowanie sędziów na wniosek Krajowej Rady Sądowniczej;
- prawo łaski wobec skazanych, z wyjątkiem skazanych przez Trybunał Konstytucyjny;
- powoływanie Prezesa i Wiceprezesów Trybunału Konstytucyjnego, Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego i Prezesa NSA spośród kandydatów zaproponowanych przez zgromadzenia ogólne sędziów danego sądu lub trybunału.

Ponadto Prezydent RP reprezentuje państwo w stosunkach zagranicznych, mianuje i odwołuje przedstawicieli Polski w innych państwach a także przyjmuje listy uwierzytelniające. Przy czym minister spraw zagranicznych przedstawia prezydentowi kandydatów na ambasadorów. Również prezydent jest zwierzchnikiem nad siłami zbrojnymi za pośrednictwem ministra obrony, mianuje Szefa sztabu Generalnego oraz dowódców sił zbrojnych, nadaje stopnie wojskowe (na wniosek ministra obrony), ratyfikuje i wypowieda umowy międzynarodowe, zarządza wprowadzenie stanów nadzwyczajnych. Prezydent ponosi odpowiedzialność konstytucyjną przed Trybunałem Stanu, a swój urząd może ponownie sprawować tylko raz.

Drugim organem władzy wykonawczej w Polsce jest Rada Ministrów, która przede wszystkim kieruje administracją publiczną i prowadzi politykę wewnętrzną oraz zagraniczną państwa. Ponadto zapewnia bezpieczeństwo wewnętrzne oraz porządek publiczny, kieruje obronnością państwa, ma inicjatywę ustawodawczą (wyłącznie w zakresie projektu ustawy budżetowej), wykonuje ustawy, wydaje rozporządzenia. Pracami Rady Ministrów kieruje Prezes Rady Ministrów, który m.in. reprezentuje rząd na zewnątrz, sprawuje nadzór nad działalnością samorządu terytorialnego, ma zwierzchnictwo służbowe nad pracownikami administracji rządowej oraz wydaje rozporządzenia. Rząd ponosi odpowiedzialność polityczną przed Sejmem, dlatego niezwykle ważne jest, aby posiadał w nim większość. Korzystając z funkcji kontrolnych nad rządem Sejm może np. odwołać Radę Ministrów za pomocą konstruktywnego wotum nieufności. Prezes Rady Ministrów jak i poszczególni ministrowie za złamanie konstytucji mogą ponosić odpowiedzialność przed Trybunałem Stanu.

Władzę sądowniczą w Polsce sprawują sądy (powszechne, administracyjne i wojskowe) i trybunały (Trybunał Konstytucyjny, Trybunał Stanu).

Scenariusz 1

Material pomocniczy nr 5

Systemy polityczne – system prezydencki w USA

System prezydencki w klasycznej formie występuje w Stanach Zjednoczonych i opiera się przede wszystkim na separacji władz (podziale). Szczególnie silną pozycję ma w tym systemie prezydent, który jest równorzędnym parlamentowi reprezentantem narodu. Jest tak dlatego, ponieważ prezydent i parlament są wybierani w wyborach powszechnych. Charakterystyczne jest jednak to, że prezydent w USA jest jedynym przedstawicielem władzy wykonawczej. Pełni on funkcję głowy państwa, jest szefem administracji oraz naczelnym dowódcą sił zbrojnych. Kieruje polityką zagraniczną państwa oraz mianuje sekretarzy (ministrów), którzy tworzą jego gabinet. Nie jest to jednak gabinet w europejskim rozumieniu rządu, ponieważ pomimo, że poszczególni sekretarze muszą być zatwierdzeni przez Senat (większością 2/3), to nie ponoszą oni odpowiedzialności politycznej przed parlamentem. Odpowiadają tylko przed prezydentem.

Prezydent USA jak i jego sekretarze ponoszą jednak odpowiedzialność konstytucyjną (impeachment), kiedy dopuszczą się zdrady albo popełnią poważne przestępstwo w czasie sprawowania urzędu.

Głowa państwa w USA jest wybierana w wyborach pośrednich na czteroletnią kadencję, ponownie może piastować ten urząd jeszcze tylko raz. Zasada pośredniości oznacza, że najpierw wyborcy wybierają elektorów (w każdym stanie jest ich tylko tyle, ile jest kongresmenów), a następnie elektorzy (kolegium elektorskie) wybierają prezydenta. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że elektorzy z poszczególnych stanów deklarują wcześniej, na jakiego kandydata w wyborach prezydenckich będą głosować, a wszystkie głosy elektorskie z danego stanu otrzymuje ten kandydat, który wygrał w tym stanie. Stąd też już po pierwszej turze (głosowaniu na elektorów) znany jest wynik wyborów prezydenckich.

W związku z zasadą separacji władz, w USA prezydent nie ma prawa rozwiązać parlamentu i nie posiada inicjatywy ustawodawczej. Może jedynie sugerować uchwalenie przez parlament określonych ustaw np. wygłaszając orędzie o stanie państwa. Ma on natomiast prawo weta (tzw. veto zawieszające), które może zostać odrzucone ponowną uchwałą parlamentu podjętą większością 2/3 w obu izbach Kongresu. Prezydent ma swojego zastępcę i jest nim wiceprezydent, który nie ma żadnych znaczących uprawnień, ale w każdej chwili może stać się pierwszą osobą w państwie.

Władzę ustawodawczą w USA sprawuje dwuizbowy Kongres, który składa się z Senatu (100 senatorów) i Izby Reprezentantów (435 kongresmenów, określanych też posłami). Kadencja Senatu wynosi 6 lat, przy czym co dwa lata zmienia się 1/3 składu izby. Natomiast kadencja Izby Reprezentantów wynosi 2 lata, a wybory dokonywane są w jednomandatowych okręgach wyborczych.

W Senacie USA zasiadają przedstawiciele poszczególnych stanów (po dwóch z każdego), a jego obradom przewodniczy wiceprezydent. Obie izby parlamentu są tak samo ważne i mają podobne uprawnienia, zarówno ustawodawcze, jak i kontrolne. Kongres przede wszystkim uchwała ustawy, budżet, w tym podatki, a także decyduje o stanie wojny i zawarciu pokoju.

Najważniejszym organem władzy sądowniczej w USA jest Sąd Najwyższy, w skład którego wchodzi dziewięciu mianowanych przez prezydenta sędziów. Przy czym kandydatury sędziów musi zatwierdzić Senat. Sędziowie Sądu Najwyższego pełnią swoje funkcje bezterminowo i nie można ich odwołać, a do ich zadań należy dokonywanie wykładni konstytucji (nie w ma w USA odrębnego sądu konstytucyjnego) i badanie zgodności ustaw z konstytucją.

Scenariusz 1

Materiał pomocniczy nr 6

Systemy polityczne – system półprezydencki we Francji

System polityczny Francji to system półprezydencki, określany również jako system mieszany lub semiprezydencki. Ma on w sobie zarówno elementy systemu prezydenckiego, jak i parlamentarnego.

Władzą wykonawczą w systemie półprezydenckim jest zarówno prezydent, jak i rząd. Dlatego mówimy o dualizmie władzy wykonawczej.

Prezydent Francji jest wybierany w wyborach powszechnych i bezpośrednich na 5-letnią kadencję. Zgodnie z konstytucją, kadencja prezydenta powinna trwać 7 lat, ale na mocy referendum konstytucyjnego z 2000 r. została ona skrócona do lat 5. Prezydent pełni funkcję głowy państwa, ma nadzór nad polityką zagraniczną, a także obroną państwa. Powołuje i odwołuje rząd, który ponosi odpowiedzialność przed prezydentem, a przede wszystkim przed Zgromadzeniem Narodowym (niższą izbą parlamentu Francji). Prezydent przewodniczy posiedzeniom rządu, podpisuje wydawane przez niego dekrety, a także parafuje umowy międzynarodowe. Może rozwiązać Zgromadzenie Narodowe, a także w ważnych sprawach zarządzić referendum. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że rola prezydenta Francji nie jest tylko determinowana przez konstytucję, ale również zależy od stylu sprawowania prezydentury, czy układu sił w parlamencie (tzw. składniki pozakonstytucyjne). I tak, jeżeli w parlamencie dominuje partia polityczna, z której wywodzi się prezydent, wówczas to on decyduje, kto będzie premierem, a tym samym określa cele polityczne rządu. Ale w przypadku, gdy w parlamencie ma większość partia polityczna nie związana z prezydentem (a nawet będąca w opozycji w stosunku do niego), wówczas musi on wyznaczyć premiera wywodzącego się z większości parlamentarnej. Wtedy też rola prezydenta w polityce jest mniejsza. Zjawisko współpracy pomiędzy premierem i prezydentem wywodzącymi się z przeciwnych obozów politycznych nosi nazwę koabitacji (cohabitation).

Władza ustawodawcza we Francji należy do dwuizbowego parlamentu, który składa się z Senatu (izba wyższa) i Zgromadzenia Narodowego (izba niższa). Senat tworzy 343 senatorów. W 2008 r. 322 senatorów reprezentuje departamenty, 9 terytoria zależne, zaś 12 – Francuzów mieszkających na emigracji. Od 2004 r. kadencja Senatu wynosi 6 lat, z tym, że co 3 lata zmienia się połowa senatorów. Do 30 czerwca 2004 r. kadencja Senatu wynosiła 9 lat, a co 3 lata zmieniała się 1/3 składu izby. Senatorzy wybierani są przez elektorów.

Izba niższa parlamentu – Zgromadzenie Narodowe – składa się z 577 deputowanych (posłów) wybieranych na 5-letnią kadencję w systemie większości bezwzględnej. Do głównych kompetencji parlamentu należy uchwalanie ustaw w takich dziedzinach jak: obrona, budżet, prawa obywatelskie, czy prawo pracy, przy czym w procesie legislacyjnym przewagę ma Zgromadzenie Narodowe. Ponadto izba niższa ma uprawnienia kontrolne w stosunku do rządu, m.in. poprzez prawo uchwalenia wotum nieufności. Warto w tym miejscu podkreślić, że zamiast przyjęcia dymisji rządu, prezydent może rozwiązać Zgromadzenie i rozpisać nowe wybory.

Rząd w systemie politycznym Francji składa się z premiera i ministrów. Kieruje on administracją państwową oraz siłami zbrojnymi. Ma inicjatywę ustawodawczą oraz wydaje rozporządzenia i dekrety.

Władzę sądowniczą we Francji stanowią sądy powszechne i sądy administracyjne, ale szczególna rola przypada Radzie Konstytucyjnej (składa się z 9 członków), która bada zgodność ustaw z konstytucją, a także stoi na straży prawa podczas przeprowadzania wyborów i referendum.

Scenariusz 1

Material pomocniczy nr 7

Systemy polityczne – system gabinetowo-parlamentarny w Wielkiej Brytanii

System parlamentarno-gabinetowy jaki funkcjonuje w Wielkiej Brytanii jest jednym z najbardziej charakterystycznych systemów politycznych na świecie. Wielka Brytania nie posiada konstytucji pisanej, dlatego źródłami prawa są tam zarówno prawo stanowione (akty od 1215 r.), prawo precedensowe (orzeczenia sądów w konkretnych sprawach), jak i konwenanse, czyli utarte sposoby postępowania w pewnych sprawach, w tym ustrojowych. Ponadto Wielka Brytania, jako państwo członkowskie Unii Europejskiej przestrzega również wiążącego ją prawa wspólnotowego.

Władza ustawodawcza w systemie brytyjskim należy do dwuizbowego parlamentu, natomiast władza wykonawcza do gabinetu, na czele którego stoi premier. Szczególną rolę w systemie politycznym pełni król (monarcha), który jest zarówno organem władzy ustawodawczej, jak i wykonawczej. I tak stanowi on tzw. trzecie ogniwo legislatywy, stojąc jednocześnie (formalnie) na czele gabinetu. Dlatego też uprawnienia monarchy (tzw. prerogatywy królewskie) teoretycznie są bardzo szerokie, faktycznie jednak nie.

Król m.in. jest zwierzchnikiem i naczelnym wodzem sił zbrojnych, ma prawo wypowiedzania wojny i zawierania pokoju, może zwoływać i rozwiązywać parlament, mianuje wszystkich wyższych urzędników, w tym członków gabinetu. W praktyce jednak zgodnie z zasadą *rex regnat, sed non gubernat* (król panuje, ale nie rządzi), władza monarchy została w całości przeniesiona na parlament, gabinet i sądy, a wszystkie decyzje monarchy wymagają kontrasygnaty. Dlatego król nie ponosi odpowiedzialności za swoje decyzje, zgodnie z zasadą król nie może czynić źle, a jego zadania ograniczają się do udziela rad i ostrzeżeń.

Parlament w Wielkiej Brytanii składa się z obieralnej Izby Gmin i nieobieralnej Izby Lordów. W skład Izby Lordów wchodzi m.in. lordowie duchowni, świeccy, mianowani i dziedziczni. Do 1911 r. obie izby miały równe prawa, ale obecnie relacje między izbami nie są równoprawne. Izba Lordów pełni przede wszystkim funkcję doradczą, zgłaszając poprawki do ustaw Izby Gmin oraz ma funkcję sądu apelacyjnego najwyższej instancji.

Na pewno funkcję kontrolną nad działalnością gabinetu, w ograniczonym charakterze, pełni tzw. gabinet cieni, który powołuje partia opozycyjna do partii rządzącej. Ponadto w systemie brytyjskim szef gabinetu cieni (tzw. Lider Opozycji Jej Królewskiej Mości) otrzymuje nawet z budżetu państwa część uposażenia premiera gabinetu (3/5).

Gabinet, który obok monarchy jest najważniejszym elementem władzy wykonawczej, ma bardzo silną pozycję w systemie politycznym. W tym miejscu warto zaznaczyć, że w Wielkiej Brytanii pojęcie gabinetu i rządu nie są pojęciami tożsamymi. Gabinet określa przede wszystkim główne kierunki polityki wewnętrznej i zagranicznej państwa, ponadto ma inicjatywę ustawodawczą.

W systemie gabinetowo-parlamentarnym bardzo silną pozycję ma premier i to on faktycznie sprawuje władzę w państwie. Obsadza najważniejsze stanowiska państwowe, swobodnie kształtuje skład swojego gabinetu (liczba członków gabinetu nie jest limitowana prawem), a przede wszystkim decyduje o rozwiązaniu Izby Gmin. Premierem zgodnie z jednym z konwenansów, zostaje szef zwycięskiej partii politycznej. Warto w tym miejscu podkreślić, że gabinet, który utraci zaufanie Izby Gmin (nie ma w niej większości) podaje się do dymisji lub premier w jego imieniu zwraca się do monarchy o rozwiązanie izby.

Władzę sądowniczą w Wielkiej Brytanii stanowią sądy pokoju (najniższy szczebel), sądy hrabstw oraz Sąd Najwyższy, przy czym sądem apelacyjnym jest Sąd Izby Lordów. Nie ma w tym systemie sądów administracyjnych, a ich funkcje pełnią sądy pokoju oraz sądy hrabstw.

Scenariusz 1

Material pomocniczy nr 8

Systemy polityczne – system parlamentarno-gabinetowy we Włoszech

System parlamentarno-gabinetowy opiera się przede wszystkim na władzy parlamentu, w którym większość muszą mieć partie polityczne popierające rząd. Taki system występuje w większości krajów europejskich.

Władzę ustawodawczą w systemie politycznym Włoch sprawuje dwuizbowy parlament, składający się z Senatu oraz Izby Deputowanych. Senat tworzy 315 senatorów, wśród których oprócz senatorów obieralnych zasiadają tzw. senatorzy mianowani, czyli byli prezydenci republiki oraz pięciu senatorów mianowanych przez prezydenta za wybitne zasługi. Izbę niższą parlamentu tworzy 650 deputowanych. Kadencja obu izb wynosi 5 lat.

Obowiązująca ordynacja wyborcza we Włoszech stanowi połączenie systemu większościowego i proporcjonalnego. I tak 75% mandatów w obu izbach obsadzane jest większościami w okręgach jednomandatowych, a 25% proporcjonalnie w okręgach wielomandatowych.

Obie izby włoskiego parlamentu mają podobną pozycję ustrojową, a rząd musi uzyskać wotum zaufania zarówno w Senacie, jak i w Izbie Deputowanych. Tak samo, każda ustawa musi być uchwalona przez obie izby, a gdy dochodzi między nimi do rozbieżności, wówczas powoływana jest komisja mediacyjna. Wraz z przedstawicielami regionów (po trzech przedstawicieli z każdego regionu, z wyjątkiem Valle d'Aosta, gdzie jest jeden przedstawiciel) parlament wybiera w głosowaniu tajnym prezydenta republiki. Prezydentem zostaje wybrany ten kandydat, który uzyska większość 2/3, a kiedy nie dojdzie do wyboru w dwóch pierwszych głosowaniach, w trzecim głosowaniu wystarczy już tylko większość zwykła. Parlament ma też prawo postawić prezydenta w stan oskarżenia, jeżeli ten dopuści się zdrady stanu lub złamie konstytucję.

Władzę wykonawczą w systemie włoskim sprawuje prezydent oraz rząd. Kadencja prezydenta wynosi 7 lat, a jego główne uprawnienia jako głowy państwa mają przede wszystkim charakter reprezentacyjny i honorowy. Ponadto prezydent nie jest samodzielny, a wydawane przez niego akty prawne wymagają kontrasygnaty. W tym miejscu warto zaznaczyć, że z powodu dużej niestabilności systemu politycznego Włoch, opartego m.in. na systemie wielopartyjnym, dochodzi do częstych kryzysów politycznych. Stąd też zwiększa się rola prezydenta, który może rozwiązać jedną lub obie izby parlamentu, czy też ma prawo weta wobec ustaw. Ponadto powołuje i odwołuje premiera, a na jego wniosek ministrów. Drugim organem władzy wykonawczej jest rząd, który kieruje administracją publiczną i prowadzi politykę wewnętrzną oraz zagraniczną państwa. Posiada również prawo do zgłaszania inicjatywy ustawodawczej, ale może także wydawać dekrety z mocą ustawy, które w ciągu 60 dni muszą być zatwierdzone przez parlament. Zabezpiecza porządek publiczny oraz bezpieczeństwo. Rząd ponosi odpowiedzialność polityczną przed parlamentem, dlatego niezwykle ważne jest, aby posiadał w nim większość. W przypadku Włoch jest to o tyle trudne, że bardzo często dochodzi do kryzysów politycznych powodowanych m.in. niestabilnością koalicji rządowych, o czym pisano wcześniej.

Struktura sądownictwa Włoch opiera się na sędziach pokoju, trybunałach zwykłych orzekających w jedno lub trzyosobowym składzie, a także sądach apelacyjnych i kasacyjnych (Najwyższy Sąd Kasacyjny). Ponadto w systemie sądownictwa występuje Trybunał Konstytucyjny, który rozpatruje oskarżenia przeciwko prezydentowi, rozstrzyga spory kompetencyjne pomiędzy poszczególnymi organami państwa, państwem a regionami oraz między regionami. Trybunał Konstytucyjny bada również zgodność ustaw, czy innych aktów prawnych z konstytucją.

Scenariusz 1

Material pomocniczy nr 9

Systemy polityczne – system parlamentarno-komitetowy w Szwajcarii

Dominującą rolę w systemie politycznym Szwajcarii odgrywa parlament, a o specyfice ustroju decydują zarówno federacyjny model państwa (26 kantonów), jak i szeroko stosowane formy demokracji bezpośredniej tj. referendum, veto ludowe, inicjatywa ludowa. Szczególną rolę odgrywa referendum, które jest zarządzane obligatoryjnie (obowiązkowo) m.in. w przypadku zmiany konstytucji, czy też przystąpienia Szwajcarii do organizacji międzynarodowej, albo fakultatywnie (nieobowiązkowo) w sprawie ustaw Zgromadzenia Federacji, czy też umów międzynarodowych. W systemie parlamentarno-komitetowym zwany też często systemem konwentu, władza ustawodawcza należy do Zgromadzenia Federalnego (Zgromadzenia Związkowego), które jest dwuizbowym parlamentem składającym się z Rady Narodowej (200 deputowanych) i Rady Kantonów (46 przedstawicieli kantonów). Obie izby mają 4-letnią kadencję. Deputowani do Rady Narodowej wybierani są w wyborach powszechnych w oparciu o proporcjonalną ordynację wyborczą. Natomiast reprezentanci kantonów są wybierani według zasady, że z 6 spośród 26 kantonów (dawne tzw. półkantony) wybiera po jednym przedstawicielu, a pozostałe 20 – po dwóch.

Władzę wykonawczą w systemie szwajcarskim stanowi Rada Federalna (Rada Związkowa Federalna), czyli siedmioosobowy rząd wybierany przez Zgromadzenie Federalne na 4-letnią kadencję. Przy czym członkami rządu muszą być osoby z różnych kantonów i nie mogą być ze sobą spokrewnione ani powinowaczone. Ponadto istnieje zwyczaj (tzw. formuła magiczna), że w Radzie Federalnej muszą zasiadać przedstawiciele głównych partii politycznych, grup językowych oraz wyznaniowych Szwajcarii, a także osoby pochodzące z 3 największych kantonów: Berna, Zurychu i Vaud. Rada Federalna (rząd) jest komitetem wykonawczym parlamentu, ściśle mu podporządkowanym i dlatego też Zgromadzenie Federalne może kierować pod adresem rządu instrukcje oraz uchylać i zmieniać jego decyzje. Ponadto rząd jest zobowiązany składać obu izbom sprawozdania ze swej działalności. Jeżeli natomiast między rządem a parlamentem pojawia się rozbieżności, to najczęściej są one usuwane w drodze porozumienia. Rada Federalna ma jednak bardzo istotne uprawnienie z punktu widzenia prawa konstytucyjnego i jest to inicjatywa ustawodawcza. Mimo ograniczonych funkcji w systemie politycznym, Rada Federalna w praktyce ma bardzo duży autorytet, a dzięki ponownym wyborom jej członkowie, jak to było w przeszłości, sprawowali swoje urzędy przez długie lata. Od 2007 r. zasiadają w niej 3 kobiety.

Rada Federalna jest także kolegiatną głową państwa, a wybierany na rok przez Zgromadzenie Federacji Prezydent (Prezydent Konfederacji Szwajcarskiej) pełni przede wszystkim funkcje reprezentacyjne i przewodniczy obradom rządu (Przewodniczący Rady Federacji). Prezydent jest wybierany spośród członków rządu, a po upływie rocznej kadencji prezydentem zostaje zazwyczaj ta osoba, która w poprzednim roku pełniła funkcję wiceprezydenta. Prezydent ma też uprawnienia charakterystyczne dla władzy wykonawczej i może wydawać zarządzenia w tzw. sprawach pilnych, gdy nie obraduje Rada Federalna. Zarządzenie musi jednak zostać zatwierdzone przez rząd na jego najbliższym posiedzeniu. Prezydentem można być tylko raz.

Istotną rolę w systemie politycznym Szwajcarii pełni Sąd Federalny (Trybunał Federalny) wybierany przez Zgromadzenie Federacji na 6-letnią kadencję. Przede wszystkim rozstrzyga on spory między poszczególnymi kantonami, a także między federacją a kantonami. Nie jest on jednak sądem konstytucyjnym i dlatego nie może badać zgodności ustaw z konstytucją. Ustawy może uchylać tylko parlament. Do Sądu Federalnego mogą również składać skargi obywatele, w przypadku łamania ich praw przez władze publiczne.

Scenariusz 1

Materiał pomocniczy nr 10

Systemy polityczne – system kanclerski w RFN

Republika Federalna Niemiec to państwo o strukturze federacyjnej składające się z 16 landów (krajów związkowych). Władzę ustawodawczą sprawuje dwuizbowy parlament składający się z Bundestagu i Bundesratu. Izba niższa parlamentu Bundestag składa się minimum z 598 posłów, którzy wybierani są w wyborach powszechnych na 4-letnią kadencję. Ordynacja wyborcza do Bundestagu ma charakter mieszany i jest połączeniem systemu większościowego i proporcjonalnego. Dlatego połowa z minimalnego składu izby (299 posłów) jest wybieranych w jednomandatowych okręgach wyborczych, natomiast druga połowa (299) pochodzi z list partyjnych. Podczas głosowania wyborca ma dwa głosy. Jeden oddaje na konkretnego kandydata, natomiast drugi na listę partyjną. W systemie niemieckim występują również tzw. mandaty nadwyżkowe, które pojawiają się wówczas, kiedy liczba mandatów bezpośrednich przekracza liczbę miejsc, jaka przypadłaby partii na podstawie głosowania na listy. W takiej sytuacji partia zatrzymuje dodatkowe mandaty, a liczba deputowanych w Bundestagu wzrasta o liczbę mandatów nadwyżkowych. W 2005 r. wybrano 614 posłów do Bundestagu i jest to 598 osób posiadających mandaty „zwykłe” oraz pozostałe osoby posiadające tzw. mandaty nadliczbowe. Po ostatnich wyborach w Niemczech mandaty te przypadły CDU (Unia Chrześcijańsko-Demokratyczna) i CSU (Unia Chrześcijańsko-Społeczna), a także SPD (Socjaldemokratyczna Partia Niemiec). W lutym 2008 r. niemieckim Bundestagu zasiadało ich 612 posłów. Do najważniejszych kompetencji Bundestagu należy uchwalanie ustaw i budżetu, wprowadzanie zmian do konstytucji, powoływanie i odwoływanie kanclerza oraz kontrolowanie pracy rządu. Odwołanie kanclerza odbywa się za pomocą uchwalenia konstruktywnego wotum nieufności. Wyższa izba parlamentu (Bundesrat) składa się z 69 członków, którzy są delegatami rządów poszczególnych landów i mają mandat imperatywny (związany). Najważniejsze uprawnienia izby to przede wszystkim inicjatywa ustawodawcza oraz prawo weta zawieszającego wobec ustaw Bundestagu, co w konsekwencji oznacza przesłanie projektu ustawy do ponownego jej rozpatrzenia. Władzą wykonawczą w niemieckim systemie politycznym są prezydent oraz rząd, na czele którego stoi kanclerz. Prezydent jest wybierany na 5-letnią kadencję (bezwzględną większością głosów, gdy to się nie uda w ciągu dwóch tur głosowania, w trzeciej wystarczy już większość zwykła) przez Zgromadzenie Związkowe składające się z posłów Bundestagu oraz takiej samej liczby przedstawicieli parlamentów krajowych poszczególnych landów. Prezydent pełni funkcje reprezentacyjne, a ponadto zawiera umowy międzynarodowe, wysyła i przyjmuje przedstawicieli dyplomatycznych innych państw, posiada prawo łaski, wskazuje kandydata na kanclerza, a na wniosek rządu rozwiązuje parlament, gdy ten nie otrzyma wotum zaufania. Niemiecki system polityczny nosi nazwę kanclerskiego, ze względu na szczególną pozycję kanclerza, czyli szefa rządu, który przede wszystkim stoi na czele władzy wykonawczej i kieruje polityką wewnętrzną, jak i zagraniczną państwa. Określa skład rządu, a prezydent nie może odmówić powołania zaproponowanej przez niego osoby na ministra. Ponadto kieruje pracami rządu, a ministrowie są przed nim odpowiedzialni. Rząd w stosunku do legislatury ma nie tylko prawo inicjatywy ustawodawczej, ale również ma prawo weta zawieszającego wobec ustaw. Władzę sądowniczą w systemie kanclerskim tworzą trzy rodzaje sądów i są to sądy zwykłe, wyspecjalizowane i konstytucyjne. Szczególną rolę w systemie sądownictwa pełni Federalny Trybunał Konstytucyjny, składający się z 16 sędziów wybieranych przez obie izby parlamentu na 12-letnią kadencję. Trybunał przede wszystkim czuwa nad przestrzeganiem konstytucji, badając zgodność aktów prawnych z ustawą zasadniczą. Ponadto rozstrzyga spory kompetencyjne oraz spory między poszczególnymi landami a federacją.

Definicje

Egzekutywa - władza wykonawcza, czyli prezydent i rząd.

Impeachment - procedura charakterystyczna dla systemu politycznego w USA, w wyniku której prezydent, wiceprezydent a także inni funkcjonariusze administracji cywilnej mogą ponieść odpowiedzialność konstytucyjną i zostać skazani za zdradę, przekupstwo lub inne ciężkie przestępstwo (art. II Konstytucji USA). Procedura impeachmentu polega na tym, że Izba Reprezentantów (izba niższa parlamentu) wszczy- na postępowanie, a Senat zamienia się w sąd. Wyrok skazujący zapada większością 2/3 głosów senatorów.

Koabitacja (cohabitation) - współzamieszkanie; instytucja charakterystyczna dla systemu politycznego Francji. Ma ona miejsce wówczas, kiedy prezydent reprezentuje inną opcję polityczną i wspiera go inna partia polityczna (koalicję) niż ta, która popiera rząd. W takiej sytuacji znalazł się prezydent François Mitterrand (Partia Socjalistyczna) w latach 1986-1988, gdy Jacques Chirac był premierem, a także (już jako prezydent) J.Chirac (Zgromadzenie na Rzecz Republiki) w latach 1997-2002, kiedy premierem był Lionel Jospin (Partia Socjalistyczna).

Konstruktywne wotum nieufności - odwołanie rządu z jednoczesnym podaniem kandydatury nowego pre- miera.

Konstytucja - ustawa zasadnicza, najważniejszy akt prawny w państwie, w którym zawarte są podstawy systemu politycznego kraju. Dzieli się na pisane i niepisane, małe i pełne, elastyczne i sztywne, stałe i cza- sowe.

Legislatywa - władza ustawodawcza, czyli parlament.

Mandat - upoważnienie do sprawowania urzędu posła lub senatora. Może występować jako mandat wolny i imperatywny (związany).

Mandat imperatywny (związany) - oznacza, że poseł (deputowany) jest przedstawicielem swojego okręgu (swoich wyborców), można go odwołać przed upływem kadencji i jest związany instrukcjami wyborców.

Mandat wolny - oznacza, że poseł (deputowany) jest reprezentantem całego narodu, nie można go odwołać przed upływem kadencji i nie jest związany instrukcjami wyborców.

Ordynacja wyborcza - zasady prawa wyborczego ujęte w jednolitym akcie prawnym.

Partia polityczna - grupa społeczna posiadająca program, strukturę, identyfikację, dążąca do przejęcia lub utrzymania władzy samodzielnie lub w koalicji.

Podział władz - zasada przedstawiona w rozwiniętej formie przez J. Locka oraz K. Monteskiusza („O duchu praw”). Opiera się ona na konieczności istnienia podziału władz (władza ustawodawcza, wykonawcza i sądownicza) oraz wzajemnej równowagi między tymi władzami. Obecnie jest to jedna z podstawowych zasad systemu demokratycznego. W systemach politycznych może występować, zarówno jako separacja władz (system prezydencki), jak i współdziałanie władz (system parlamentarny i mieszany).

Referendum - bezpośrednie głosowanie obywateli, którzy decydują w ważnej kwestii publicznej. Pytania referendum są najczęściej skonstruowane na zasadzie odpowiedzi tak, nie.

System polityczny - podstawowa struktura państwa, w ramach której toczy się życie polityczne. Pojęcie sy- stemu politycznego może występować w trzech ujęciach: instytucjonalnym (ogół instytucji państwa m.in. organy władzy, partie polityczne, za pomocą których podejmowane są decyzje polityczne); behawioral- nym (zespół zasad i norm, które są charakterystyczne dla danego społeczeństwa); cybernetycznym (pro- ces przepływu informacji między instytucjami społecznymi a organami władzy).

Wotum nieufności - wycofanie przez legislatywę poparcia dla rządu, którego skutkiem może być dymisja.

Wotum zaufania - wyrażone przez legislatywę poparcia dla rządu.

Wybory powszechne - zasada powszechności oznacza, że udział może w wyborach może wziąć każdy, kto ma wymagany prawem wiek (18lat) i nie jest ubezwłasnowolniony. Ograniczenie powszechności prawa wyborczego nazywa się cenzusem.

Wybory proporcjonalne - głosy oddane na poszczególnych kandydatów są przeliczane na mandaty. Dana partia otrzyma proporcjonalnie tyle mandatów, ile uzyskała głosów poparcia w wyborach.

Wybory tajne - władze publiczne mają obowiązek zagwarantowania tajności decyzji podjętej przez każde- go wyborcę, a głosowanie odbywa się na nieoznaczonych kartach do głosowania.

Wybory większościowe - mandat uzyskuje ten kandydat, który w danym okręgu uzyskał w czasie wyborów największą liczbę głosów.

Metody

Burza mózgów jest techniką pozwalającą otrzymać w krótkim czasie dużą liczbę zróżnicowanych odpowiedzi. Składa się z następujących elementów: podanie problemu przez prowadzącego, uzasadnienie potrzeby zajęcia się tym tematem (problemem), wyjaśnienie zasad, zgłaszanie i zapisywanie pomysłów, pytania i wyjaśnienia, analizy i oceny pomysłów.

Do najważniejszych zasad, według których powinny pracować osoby w czasie burzy mózgów należą: nie komentujemy i nie krytykujemy zgłaszanych pomysłów; każdy pomysł jest dobry, dlatego zapisujemy wszystkie pomysły w takiej formie, w jakiej zgłosił je autor; ważna jest liczba pomysłów, a nie ich jakość; można rozwijać pomysły zgłoszone wcześniej przez inne osoby; wszyscy uczestnicy grupy mają takie same prawa; zabieramy głos tylko po wskazaniu przez prowadzącego; czas zgłaszania pomysłów jest ściśle określony (np. 10 min.).

Gra dydaktyczna (edukacyjna) to technika służąca skutecznemu przyswajaniu wiedzy, która jest odmianą zabawy dającą ogromne szanse na rozwijanie praktycznego zastosowania wiedzy oraz sprawności umysłowych. W grze dydaktycznej uczestnicy konkurują ze sobą zawsze według z góry określonych reguł.

Mapa mentalna (mapa pojęcia) jest to technika wizualnego opracowania problemu przy pomocy plakatów, symboli, schematów, czy haseł. Służy przede wszystkim do pokazania związków między pojęciami (jak w przypadku przygotowanego scenariusza), zdarzeniami czy zjawiskami.

Praca w grupach rozwija jedną z najważniejszych umiejętności społecznych jaką jest współpraca. Najlepiej przebiega w grupach od 3 do 5 osób, przy czym optymalna jest grupa czteroosobowa i taką właśnie wielkość grup proponuję do prowadzenia zajęć. Określając i wybierając skład grupy należy pamiętać, że najbardziej efektywny jest ten, w którym znajdują się zróżnicowani uczestnicy. Na początku można pozwolić, aby osoby dobierały się same, później (gdy nabiorą do siebie zaufania) prowadzący może stosować różne metody doboru uczestników do grup. Pracując w grupach należy również pamiętać, że w każdej grupie zadaniowej będą kształtowały się pewne typowe role grupowe, zarówno te pozytywne, jak i negatywne. Dlatego już na początku pracy można ustalić np. lidera grupy, sekretarza, sprawozdawcę, strażnika czasu itd. W taki sam sposób można też określić normy pracy grupowej.

Symulacja jest to technika, która stanowi pogładową demonstrację typowych zachowań społecznych. Jest też swego rodzaju ćwiczeniem pewnych umiejętności, jak np. wygłaszanie swoich poglądów, argumentowanie, obrona swojego stanowiska itd. Opiera się na pewnych z góry określonych założeniach. Dlatego też podstawą jej przeprowadzenia jest scenariusz. Często symulacja jest mylona z dramą, ale im bardziej szczegółowy jest scenariusz symulacji prowadzonego ćwiczenia, tym mniej metoda ta przypomina dramę.

Materiały pomocnicze od 1 do 10 przygotowano na podstawie następującej literatury:

- A. Antoszewski, R. Herbut, *Systemy polityczne współczesnej Europy*, Warszawa 2006
 A. Antoszewski, R. Herbut, *Systemy polityczne współczesnej świata*, Gdańsk 2006
 R. A. Dahl, *O demokracji*, Kraków 2000
 M. Gluczyński, *Współczesne systemy polityczne*, Zielona Góra 2000
 A. Heywood, *Ideologie polityczne. Wprowadzenie*, Warszawa 2007
Leksykon politologii, op. A. Antoszewski, R. Herbut, Wrocław 1996, 2004
Leksykon współczesnych międzynarodowych stosunków politycznych, praca zbiorowa pod red. Cz. Mojsiewicza
Mała encyklopedia wiedzy politycznej, Toruń 2003
 K.A. Wojtaszczyk, *Współczesne systemy polityczne*, Warszawa 2000
 K.A. Wojtaszczyk, *Kompendium wiedzy o państwie współczesnym*, Warszawa 2001

Scenariusz 1

Materiał pomocniczy nr 11

instrukcja dla grup

CZĘŚĆ I

Jesteście grupą ekspertów, która będzie na konferencji naukowej prezentować system polityczny jednego z wybranych państw. W czasie prezentacji dwie osoby z waszej grupy przedstawią krótką (3 min.) prezentację pracy zespołu. Wasze zadania są następujące:

- zapoznacie się materiałem pomocniczym na temat systemu politycznego;
- przygotujcie schemat systemu politycznego wg zasady trójpodziału władz, czyli wskażcie, kto w danym systemie jest władzą ustawodawczą, wykonawczą i sędziowską;
- wymieńcie na schemacie po dwa najważniejsze uprawnienia poszczególnych władz (pamiętajcie, że wasza prezentacja będzie trwała tylko 3 min.);
- wybierzcie dwie osoby, które zaprezentują pracę zespołu.

CZĘŚĆ II

Przygotujcie propozycję takiego rozwiązania ustrojowego z systemu politycznego państwa, który analizowaliście, jakie warto byłoby przenieść do systemu politycznego Polski. Zapoznacie się z materiałem pomocniczym nr 4 opisującym system polityczny Polski. Uzasadnijcie swój wybór dwoma argumentami. Przygotowaną przez was propozycję zgłosicie w czasie drugiej części konferencji, nt.: „Które rozwiązania z poszczególnych systemów politycznych warto przenieść do Polski”. Propozycję wypiszcie na kartonie papieru. Osoba przewodnicząca konferencji, gdy uzna to za istotne może przeprowadzić dyskusję na temat zaproponowanych wniosków, w czasie której każda z grup wypowie się (3 min. wystąpienie) o wnioskach innych ekspertów. Zadaniem osób nie prowadzących prezentacji grupy, będzie uważne słuchanie wystąpień wszystkich ekspertów oraz zgłaszanych przez pozostałe grupy wniosków.

Na zakończenie konferencji odbędzie się głosowanie, w czasie którego wybierze się propozycje zmian do systemu politycznego Polski. Przejdą te wnioski, które otrzymały ponad 50% głosów od wszystkich uczestników konferencji. Oznacza to większość bezwzględna, czyli więcej głosów za niż przeciw i wstrzymujących się razem.

instrukcja dla przewodniczącego

CZĘŚĆ I

Twoim zadaniem jest sprawne przeprowadzenie konferencji naukowej na temat współczesnych systemów politycznych, a w drugiej części zebranie wniosków dotyczących rozwiązań ustrojowych, jakie można przenieść do systemu politycznego Polski od poszczególnych grup ekspertów.

Twoje zadania są następujące:

- po wyznaczeniu grup i rozpoczęciu pracy przez poszczególne osoby uczestniczące w zajęciach, dowiedz się, jakie systemy polityczne z jakich państw będą prezentować;
- ustal listę poszczególnych wystąpień - listę państw;
- po zakończeniu pracy grup (15 min.) rozpocznij konferencję;
- przedstaw plan konferencji (kolejność poszczególnych państw) i przypomnij, że każda grupa ekspertów ma 3 min. na prezentację swojej pracy;
- w czasie konferencji dbaj o to, aby nikt nie przekraczał wyznaczonego czasu oraz nie przeszkadzał innym w prezentacji;
- na zakończenie podziękuj każdej z grup za wystąpienie.

CZĘŚĆ II

W czasie drugiej części konferencji nt.: „Które rozwiązania z poszczególnych systemów politycznych warto przenieść do Polski”, poproś przedstawicieli poszczególnych grup o przedstawienie rozwiązań ustrojowych, które proponują transformować do systemu Polski. Swoje propozycje mają wywiesić na zapisanych kartonach papieru, a w czasie prezentacji uzasadnić dwoma argumentami. Aby zapoznać się z systemem politycznym Polski, przeczytaj materiał pomocniczy nr 4, dbaj, aby przedstawiciele poszczególnych grup ekspertów nie zgłaszali propozycji, które są już w systemie politycznym naszego kraju.

Twoim zadaniem w drugiej części spotkania jest sprawne przeprowadzenie tej części obrad. Jeżeli uznasz to za istotne, możesz przeprowadzić dyskusję na temat postawionych wniosków (grupy wiedzą, że ta decyzja zależy od Ciebie).

W czasie dyskusji, każda z grup wypowie się (max 3 min. wystąpienie) o wnioskach innych ekspertów. Dlatego zadaniem osób z poszczególnych grup, które nie prowadziły prezentacji, było szczególnie uważne słuchanie wystąpień wszystkich ekspertów oraz zgłaszanych wniosków.

Na zakończenie konferencji przeprowadź głosowania nad poszczególnymi wnioskami. Możesz wybrać dwóch ochotników, którzy będą liczyć głosy. Ty też masz prawo głosu.

Głosowaniu poddajesz kolejno każdy z wniosków. Na początku sprawdzasz, ilu jest uczestników konferencji. W każdej turze głosowania można głosować raz (za, przeciw lub wstrzymać się).

Na zakończenie odczytujesz wszystkie wnioski i oddane na nie głosy. Przechodzą te wnioski, które otrzymały ponad 50% głosów od wszystkich osób uczestniczących w konferencji. Oznacza to większość bezwzględną, czyli więcej głosów za niż przeciw i wstrzymujących się razem. Przed głosowaniem przedstaw wszystkim zasady, na jakich będzie się ono opierać.

Na zakończenie konferencji podziękuj wszystkim za wkład pracy i zamknij obrady.

Scenariusz 2

Obraz jednostki, państwa i społeczeństwa w wybranych doktrynach politycznych

Temat

Przygotowane zajęcia dotyczą analizy wybranych doktryn politycznych od klasycznych po tzw. nowe doktryny polityczne, czyli do końca jeszcze nie ukształtowane ruchy społeczne. Ponadto w scenariuszu zajęć poprzez zastosowanie odpowiednich technik pracy położono nacisk na kształtowanie umiejętności związanych z uczeniem siebie, jak i innych. Opisy doktryn politycznych nie stanowią wyczerpujących zbiorów informacji, ale są materiałem pomocniczym do zastosowania w czasie zajęć.

Cele zajęć

- rozpoznawanie i analizowanie głównych założeń wybranych koncepcji politycznych
- nabywanie umiejętności uczenia siebie i innych
- kształtowanie umiejętności argumentowania i obrony swoich racji
- szacunek dla innych poglądów i postaw, przy jednoczesnej zdecydowanej postawie sprzeciwu wobec tzw. doktryn totalitarnych

Czas zajęć

90 minut lub 45 w wersji skróconej

Metody

- dyskusja panelowa
- gwiazda pytań (w przygotowanym scenariuszu dokonano modyfikacji tej techniki w zakresie pytań)
- mapa mentalna
- praca z tekstem
- puzzle

Potrzebne materiały

- flipchart
- arkusze papieru
- markery (kolorowe)
- kostki papierowe (błoczki) samoprzylepne
- przybory do rysowania

Materiały pomocnicze

- Materiał pomocniczy nr 1 - Pojęcia
- Materiał pomocniczy nr 2 - Gwiazda
- Materiał pomocniczy nr 3 - Klasyczne doktryny polityczne. Charakterystyka wybranych doktryn politycznych - KONSERWATYZM
- Materiał pomocniczy nr 4 - Klasyczne doktryny polityczne. Charakterystyka wybranych doktryn politycznych - LIBERALIZM
- Materiał pomocniczy nr 5 - Klasyczne doktryny polityczne. Charakterystyka wybranych doktryn politycznych - CHRZEŚCIJAŃSKA DEMOKRACJA
- Materiał pomocniczy nr 6 - Klasyczne doktryny polityczne. Charakterystyka wybranych doktryn politycznych - SOCJALDEMOKRACJA
- Materiał pomocniczy nr 7 - Nowe doktryny polityczne. Charakterystyka wybranych doktryn politycznych - EKOLOGIZM
- Materiał pomocniczy nr 8 - Nowe doktryny polityczne. Charakterystyka wybranych doktryn politycznych - FEMNIZM
- Materiał pomocniczy nr 9 - Nowe doktryny polityczne. Charakterystyka wybranych doktryn politycznych - PACYFIZM
- Materiał pomocniczy nr 10 - Hasła do ćwiczenia

Najważniejsze pojęcia

- ideologia
- doktryna
- program

Uwagi

Osoba prowadząca korzystając ze scenariusza powinna przed zajęciami zapoznać się z jego treścią i wybrać te elementy, które chce zrealizować w zależności od przeznaczonego na realizację tematu czasu (45 min. czy 90 min.). Należy również wybrać zaproponowane do pracy opisy doktryn politycznych, przy czym zawsze należy omówić cztery podstawowe doktryny (liberalizm, konserwatyzm, socjaldemokrację, chadecję). Osoba prowadząca powinna zapoznać się z opisem zastosowanych metod, który znajduje się na końcu podręcznika. Jest to szczególnie ważne, ponieważ jedna z zaproponowanych aktywności dotyczy kształtowania umiejętności uczenia siebie i innych.

Przebieg zajęć

1. Przywitaj grupę. Zajęcia rozpocznij od zapisania na tablicy trzech pojęć: doktryna, ideologia, program (w porządku alfabetycznym) lub przywieś trzy kartki papieru z tymi pojęciami. Powiedz, że za chwilę będziecie pracowali w parach. Podziel osoby uczestniczące w zajęciach i daj każdej z dwójek trzy różne wielkości koła. Następnie poproś wszystkich, aby wyobrazili sobie, że każde z zapisanych na tablicy pojęć to jedno z tych kółek, a ich zadaniem jest ułożenie ich w kolejności (jedno na drugim - od najbardziej ogólnego do najbardziej szczegółowego), a następnie opisanie trzema pojęciami: doktryna, ideologia, program.

W ciągu 3 min. osoby w parach ustalają zależności i związki między pojęciami. Następnie poproś, aby wstali ci, którzy największe kółko oznaczyli jako ideologia. Później poproś, aby pozostali ci wśród stojących, którzy środkowe kółko oznaczyli słowem doktryna; pozostali mają usiąść. Pokaż schemat zależności trzech pojęć i pogratuluj tym osobom, które dobrze wskazały relacje między trzema pojęciami. W zakończeniu tej części zajęć podaj definicje pojęć: ideologia, doktryna, program. (5 min)

Przykładowe definicje pojęć:

Ideologia jest to ogólny i usystematyzowany zbiór idei, który tworzą: krytyczny opis rzeczywistości społeczno-politycznej, wizja nowego i dobrego ładu oraz wartości, które go uzasadniają; system idei oraz przekonań odwołujący się do pewnych podstawowych wartości mających wpływ na życie społeczne; ideologia stanowi zjawisko nierozzerwalnie związane z powstaniem masowych partii politycznych i ruchów społecznych.

Doktryna jest to wynikający z określonej ideologii uporządkowany zbiór poglądów na życie polityczne, społeczne i gospodarcze, zawierający ponadto wskazania zarówno teoretyczne, jak i praktyczne, w jaki sposób należy realizować te poglądy w określonym miejscu i czasie.

Program jest to wykaz konkretnych działań politycznych, jakie dana partia polityczna lub inna grupa społeczna zamierza realizować w określonym miejscu i czasie; jest to uszczegółowienie ideologii, a zarazem dostosowanie doktryny politycznej do określonej sytuacji społecznej, politycznej i gospodarczej. (5 min)

2. W zależności od wieku osób uczestniczących, a także posiadanej przez nich wiedzy wybierz jeden z poniższych wariantów scenariusza. Posiadaną wiedzę możesz sprawdzić np. prosząc, aby osoby uczestniczące ustawiły się w linii, której jeden koniec będzie oznaczał bardzo dużą wiedzę na dany temat, a drugi brak tej wiedzy. Powinieneś „fizycznie” pokazać w sali omówioną przez siebie linię.

Ponadto, przed rozpoczęciem prezentacji w obu zaproponowanych wariantach ćwiczenia, powinieneś przywołać art. 13 Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 r.: Zakazane jest istnienie partii politycznych i innych organizacji odwołujących się w swoich programach do totalitarnych metod i praktyk działania nazizmu, faszyzmu i komunizmu, a także tych, których program lub działalność zakłada lub dopuszcza nienawiść rasową i narodowościową, stosowanie przemocy w celu zdobycia władzy lub wpływu na politykę państwa albo przewiduje utajnienie struktur lub członkostwa.

Jednocześnie zwróć uwagę uczestnikom, że faszyzm, nazizm czy komunizm były to ideologie totalitarne, które doprowadziły do ludobójstwa i w sposób tragiczny wpłynęły na historię XX w. Mimo, że między faszyzmem a komunizmem była zasadnicza różnica światopoglądowa, to jednak obie ideologie doprowadziły do powstania totalitarnych państw, gdzie zwalczono przeciwników politycznych stosując masowy terror, a jednostka została zniewolona i poddana całkowitej kontroli państwa.

Ponadto należy tak rozdać materiały pomocnicze, aby zostały omówione cztery podstawowe doktryny, czyli konserwatyzm, liberalizm, socjaldemokracja i chadecja.

Przebieg zajęć

WARIANT 1

Podziel osoby uczestniczące na grupy. Każdej grupie rozdaj schemat gwiazdy z zapisanymi pytaniami (materiał pomocniczy nr 2) oraz jeden z materiałów pomocniczych od 3 do 9. Następnie poproś o zapoznanie się z tekstem oraz poszukanie odpowiedzi na postawione pytania. Wyznacz grupom czas (15- 20 min.) na przygotowanie odpowiedzi oraz poinformuj, że na zakończenie odbędzie się prezentacja wg następujących zasad:

- w prezentacji może uczestniczyć cała grupa;
- każda grupa przedstawia plakat (schemat), który dodatkowo można ozdobić rysunkami i symbolami;
- prezentacja grupy trwa do 5 min;
- każda grupa przygotowuje hasło, jakie pojawiłoby się na transparentach zwolenników, zwolenniczek tej koncepcji politycznej, które rozwiesza na plakatem;
- plakaty należy rozmieścić w różnych częściach sali.

Po prezentacjach podziękuj osobom z poszczególnych grup za pracę, a następnie zaprosz ich do podsumowania pracy w formie konkursu wiedzy. Poinformuj, że będziesz odczytywać poszczególne hasła (materiał pomocniczy nr 10), a osoby uczestniczące w zajęciach będą przemieszczać się (np. na słowo: teraz) pod plakat tej koncepcji politycznej, która według nich wiąże się z wypowiedzianym zdaniem.

WARIANT 2

Podziel uczestników na grupy tak, aby ich liczebność odpowiadała ilości analizowanych tekstów na temat poszczególnych koncepcji politycznych (wybierz materiały pomocnicze od 3 do 9). Pamiętaj, że zespoły będą liczyć po 5 osób. Następnie rozdaj każdej osobie w grupie inny materiał (np. materiał pomocniczy 3, 4, 5, 6, 7) i poproś o jego przeczytanie w ciągu 5 min. Po zakończeniu pracy indywidualnej możesz poprosić osoby z poszczególnych grup opracowujące ten sam materiał do tzw. grup eksperckich. Wypisz na kartonie papieru ich zadania:

- dokładnie przeanalizujcie swój materiał na temat wybranej koncepcji politycznej i podzielcie się swoimi uwagami oraz wątpliwościami;
- opracujcie metodę, za pomocą której zapoznacie pozostałe osoby w grupie macierzystej z waszym materiałem źródłowym;
- opracujcie pięć pytań sprawdzających wiedzę z zakresu koncepcji politycznej, którą poznaliście; przygotowane pytania oddajcie prowadzącemu.

Na całe zadanie macie 15 min.

Po zakończeniu pracy w grupach eksperckich osoby wracają do swoich grup macierzystych, gdzie dzielą się swoją wiedzą i wzajemnie się uczą. W tym czasie przygotuj z zestawów pytań eksperckich jeden materiał egzaminacyjny.

W ostatnim etapie puzzli odbędzie się ocena końcowa, w czasie której np. w formie teleturnieju poszczególne osoby z grup odpowiadają na pytania przygotowane przez ekspertów. Zadbaj, aby na pytania nie odpowiadali eksperci z danej dziedziny.

W podsumowaniu ćwiczenia poproś wszystkie osoby, aby usiadły w kręgu i zadaj im pytania:

- jak czuliście się w roli ekspertów?
- jak czuliście się w roli uczniów?
- jakie wybraliście metody uczenia innych w grupie?
- czy wybrane przez was metody sprawdziły się czy nie? Jak myślicie co było tego powodem?
- co zmienilibyście w przyszłości w uczeniu siebie i innych?

Możesz spisać na kartonie papieru odpowiedzi, a na koniec je podsumować. Jeżeli będziesz jeszcze pracować z tą grupą młodzieży, szczególnie ostatnie pytanie może być dla Ciebie ważne, ponieważ wskaże preferowane przez grupę metody oraz sposoby nauki. (całość punktu 2 powinna zająć 40 min)

3. Na zakończenie zajęć zaproponuj dyskusję panelową na temat: Które z koncepcji politycznych mogą być najbardziej popularne wśród młodych ludzi?

Przebieg zajęć

Przed rozpoczęciem dyskusji panelowej wyjaśnij jej zasady. Powiedz, że jest to swobodna dyskusja, w trakcie której osoby prezentują swoją wiedzę oraz przemyślenia. W klasycznej dyskusji panelowej wypowiedzi poszczególnych panelistów (np. pięciu) muszą być kontrowersyjne, ale każdy wie, co dany panelista powie w pierwszej części dyskusji. Natomiast w drugiej części biorą już udział wszystkie osoby i mogą np. zadawać pytania poszczególnym panelistom lub komentować ich wypowiedzi.

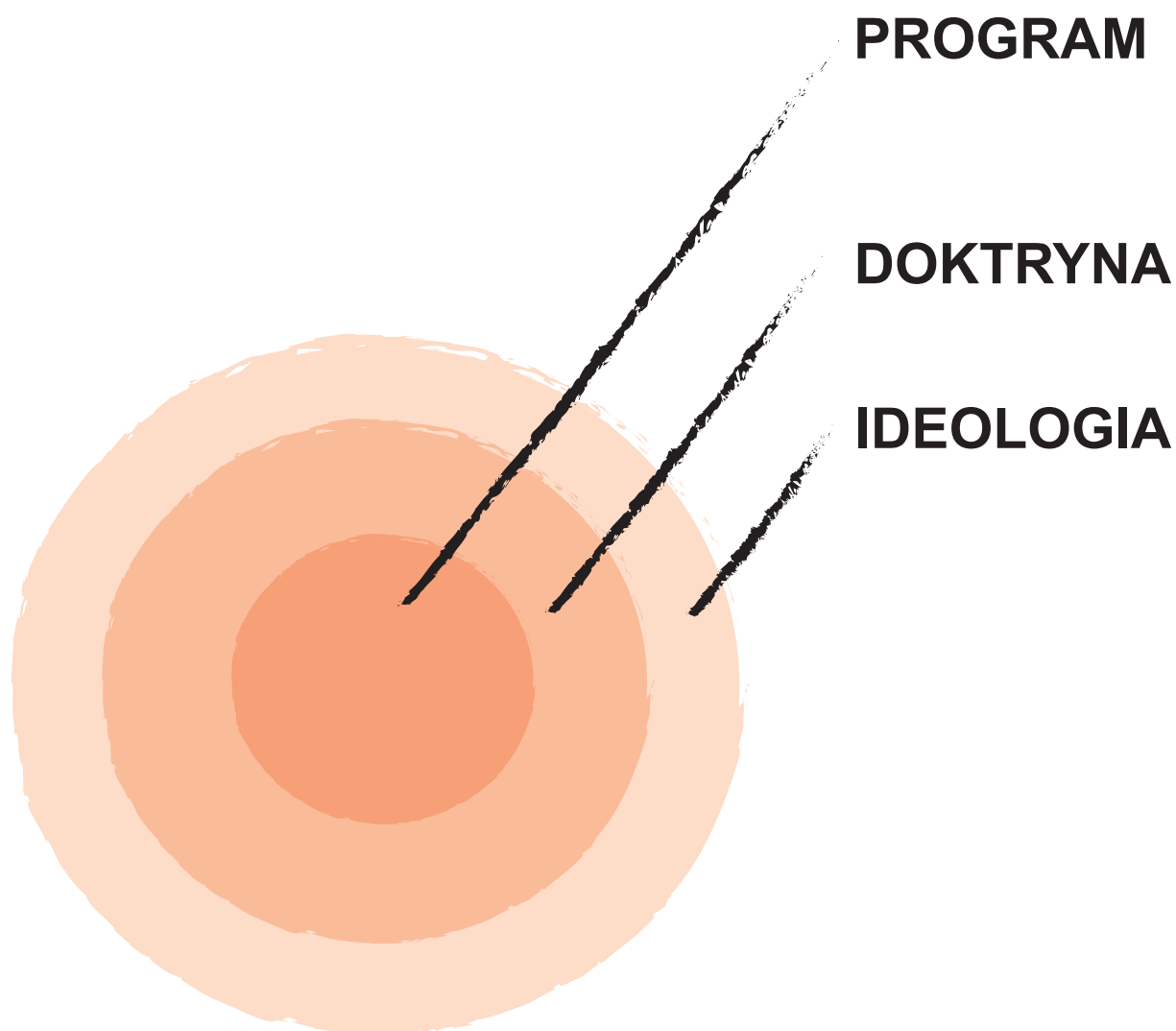
Po omówieniu zasad poproś o zgłoszenie się tylu ochotników, ochotniczek, ile przeanalizowaliście koncepcji politycznych w poprzedniej części ćwiczenia. Każdy, każda z ochotników losuje jedną z doktryn politycznych, którą ma przedstawić jako tą, z którą utożsamia się młodzież.

Po 5 min. przygotowania, rozpoczyna się pierwsza część dyskusji panelowej, w której kolejno wypowiadają się paneliści. Następnie każda z osób uczestniczących w zajęciach, może zadać pytanie panelistom lub też komentować ich wypowiedzi, czy też prezentować swój punkt widzenia. Osoba moderatora (możesz wyznaczyć jedną z osób) udziela głosu kolejnym mówcom, a na zakończenie krótko podsumowuje dyskusję. Pamiętaj, że moderator otwiera dyskusję, zachęca do zabierania głosu i pilnuje, aby poszczególni uczestnicy nie przekraczali wyznaczonego czasu. Preferowane jest, aby moderatorem był prowadzący zajęcia, a końcowe podsumowanie dotyczyło także całości zajęć. (40 min)

Scenariusz 2

Materiał pomocniczy nr 1

pojęcia

Scenariusz 2

Materiał pomocniczy nr 2

gwiazda decyzyjna

Jakie są główne wartości?

.....
.....
.....

Jaka jest wizja społeczeństwa?

.....
.....
.....

Jakia jest wizja człowieka?

.....
.....
.....

Kto wiąże się z tą koncepcją?

.....
.....
.....

W jakim celu istnieje państwo?

.....
.....
.....

Scenariusz 2

Material pomocniczy nr 3

Klasyczne doktryny polityczne

Charakterystyka wybranych doktryn politycznych - KONSERWATYZM

Doktryna, dla której najważniejszą wartością jest tradycja, a wolność postrzegana jest jako ta wartość, która może okazać się destrukcyjna i niebezpieczna dla człowieka. Jednostka wg konserwatystów, ze swej natury jest ułomna i nie jest istotą racjonalną. Stąd też człowiek musi kierować się normami wyznaczonymi przez religię i uznane autorytety. Wzorem dla konserwatystów jest człowiek, dla którego ważniejsze są obowiązki niż prawa i jednocześnie jest on zdolny do wyrzeczeń i poświęceń w imię wyższych wartości. Dlatego konserwatysta ceni jako wartość odpowiedzialność.

Spółeczeństwo zdaniem konserwatystów istnieje w sposób naturalny i jest organiczną całością, a jego rozwojem powinna rządzić ciągłość historyczna. Stąd też w społeczeństwie są instytucje, tj.: rodzina, czy naród, które przekazują mądrość poprzednich pokoleń i dzięki temu gwarantują ład społeczny. Dlatego konserwatyści są przeciwni rewolucji (niszczą one naturalne więzi i rodzą przemoc), a opowiadają się za zmianami zachodzącymi w sposób ewolucyjny. Ponadto uważają, że społeczeństwo ze swej natury jest zhierarchizowane, a egalitaryzm powoduje niszczenie autorytetów oraz tradycyjnych struktur społecznych. Krytykują oni społeczeństwo masowe, gdzie dochodzi do uniformizacji i zanikania tradycji oraz samodzielności sądów.

W stosunku do ustroju politycznego współcześni konserwatyści uważają, że najlepszym ustrojem jest demokracja przedstawicielska (choć część z nich popiera monarchię), w której niezwykle ważne jest przestrzeganie prawa. Postulują istnienie silnego państwa opartego na elitach, gdzie najważniejszym gwarantem wolności będzie własność prywatna, stanowiąca również podstawę dobrobytu społeczeństw.

W sferze gospodarczej opowiadają się za gospodarką rynkową i sprzeciwiają się ingerencji państwa w procesy gospodarcze.

Do najbardziej znanych konserwatystów należeli: Edmund Burke (1729-1797), Francois Rene de Chateaubriand (1768-1848), Joseph de Maistre (1753-1821), Michael Oakeshott (1901-1990), Benjamin Disraeli (1804-1881), Eric Voegelin (1901-1985), Russel Krik (1918-1994), Leo Strauss (1899-1973), Winston Churchill (1874-1965), Michael Oakeshott (1901-1990), Charles de Gaulle (1890-1970), Margaret Thatcher (ur. 1925), Ronald Reagan (1911-2004).

Scenariusz 2

Materiał pomocniczy nr 4

Klasyczne doktryny polityczne

Charakterystyka wybranych doktryn politycznych - LIBERALIZM

Doktryna oparta na indywidualistycznej wizji człowieka, w której najważniejszą wartością jest wolność oparta na racjonalizmie. Dlatego zdaniem liberałów każdy człowiek jest wolny, a jego wolność jest wartością niepodważalną i nie może być ograniczona ani przez prawo, ani przez religię. Czy to oznacza, że wolność jednostki w społeczeństwie jest niczym nie ograniczona?

Nie, kończy się ona symbolicznie na wolności drugiego człowieka. Stąd też jednym z największych osiągnięć liberałów jest stworzenie i rozbudowanie koncepcji praw człowieka, przede wszystkim w aspekcie praw pierwszej generacji. Liberałowie sformułowali postulat prawa naturalnego opierającego się na wolności, własności i bezpieczeństwie, które wynika z istoty człowieczeństwa.

Dla liberałów człowiek jest ze swej natury istotą racjonalną mimo, że cechują go ułomności takie chociażby jak egoizm. Dlatego też, każdy człowiek ich zdaniem umie dostrzec to, co dla niego jest najlepsze. Stąd też twórcy ideologii odrzucali potrzebę istnienia autorytetów.

Podstawowe prawa jakie posiada jednostka według liberałów to: prawo do życia, wolność osobista, wolność sumienia i wyznania, wolność słowa, prawo do zgromadzeń. Prawa te mają charakter naturalny i nikt ich nie może jednostce odebrać.

Spółczeństwo, w którym wszyscy ludzie są wolni i równi jest środkiem służącym człowiekowi do rozwoju i samorealizacji. Jednak o pozycję społeczną i dobrobyt, zdaniem klasycznych liberałów, każdy człowiek musi zabiegać sam, stąd też nierówności społeczne wynikające z różnych zdolności i cech jednostek. Dla współczesnych liberałów społeczeństwo powinno przyczyniać się do rozwoju wszystkich jednostek, a nie pozostawiać człowieka samemu sobie.

W sferze ustroju politycznego współcześni liberałowie opowiadają się za ustrojem demokratycznym i podziałem władz, który chroni przed despotyzmem i tyranią. Ponadto uważają, że państwo powinno jak najmniej wkraczać w życie społeczne i ograniczać się do zapewnienia bezpieczeństwa obywatelom.

Warto w tym miejscu zaznaczyć, że klasyczni liberałowie uważali, iż demokracja godzi w wolność jednostki i byli zwolennikami państwa nocnego stróża, gdzie funkcje państwa ograniczone są do zapewnienia bezpieczeństwa zewnętrznego oraz ładu i porządku publicznego.

W sferze gospodarczej liberałowie są zwolennikami gospodarki rynkowej, gdzie poszczególne podmioty mają pełną swobodę działalności gospodarczej i konkurencji ze sobą (zasada leseferizmu), a własność prywatna stwarza możliwość rozwoju i daje gwarancję wolności.

Do najbardziej znanych liberałów należeli: John Locke (1632-1704), Karol Monteskiusz (1689-1755), John Stuart Mill (1806-1873), Alexis de Tocqueville (1805-1859), Benjamin Constant (1767-1830), Friedrich August von Hayek (1889-1992), Raymond Aron (1905-1983), Isaiah Berlin (1907-1997), John Maynard Keynes (1883-1946), Karol R. Popper (1902-1994), Milton Friedman (1912-2006), Stefan Kisielewski (1911-1991).

Scenariusz 2

Materiał pomocniczy nr 5

Klasyczne doktryny polityczne Charakterystyka wybranych doktryn politycznych - CHRZEŚCIJAŃSKA DEMOKRACJA

Chadecja to myśl polityczna odwołująca się do zasad etyki chrześcijańskiej oraz społecznej nauki Kościoła katolickiego, która zaczęła się rozwijać w połowie XIX w. Z pewnością przełomowe znaczenie w rozwoju tej myśli politycznej miały encykliki papieskie takie jak: „Libertas” (1888) „Rerum novarum” (1891) Leona XIII; „Quadragesimo anno” (1931) Piusa XI; „Mater et magistra” (1961) i „Pacem in terris” (1963) Jana XXIII; „Populorum progressio” (1967) i „Humanae vitae” (1968) Pawła VI; „Redemptor hominis” (1979), „Laborem exercens” (1981), „Sollicitudo rei socialis” (1987), „Centesimus annus” (1991) Jana Pawła II. Ponadto duży wpływ na myśl chrześcijańsko-demokratyczną miała filozofia personalistyczna Jacques Maritain (1882-1973) czy Emmanuel Mounier (1905- 1950).

Podstawowe wartości, na których opiera się chadecja to przede wszystkim godność i wolność osoby ludzkiej, solidaryzm społeczny, idea dobra wspólnego, ale również odpowiedzialność, tradycja, rodzina, własność prywatna, praca, pluralizm, zasady państwa demokratycznego, czy zasada subsydiarności (pomocniczości, według której decyzje władcze dotyczące grup i jednostek powinny być podejmowane na najniższych szczeblach).

W wizji człowieka formułowanej w chrześcijańskiej demokracji następuje połączenie egzystencji doczesnej (ziemskiej), jak i pozadoczesnej. Dlatego w myśli politycznej chadecji jest taki nacisk położony na przestrzeganie zasad moralnych, które nie mogą być dowolnie interpretowane. Stąd też sprzeciw chadeków wobec relatywizmu molarnego. Z godnością osoby ludzkiej, tak często podkreślanej w encyklikach papieskich, wiąże się idea bezwzględnego respektowania praw człowieka w tej doktrynie.

Spółceństwo opiera się na zasadzie solidaryzmu, czyli wzajemnej odpowiedzialności wszystkich członków wspólnoty (niezależnie od zajmowanego miejsca) za siebie. Dlatego w życiu społecznym tak ważne są kompromis, dialog i sprawiedliwość. Szczególnie, że ta ostatnia niweluje ubóstwo i biedę. Podstawową wspólnotą dla chadeków, w której kształtuje się osobowość człowieka jest rodzina, a społeczeństwo to harmonijnie rozwijający się organizm.

Ustrój polityczny państwa w myśli chrześcijańsko-demokratycznej oparty jest przede wszystkim na systemie demokratycznym z szeroko rozwiniętą samorządnością oraz wiąże się z przestrzeganiem praw człowieka. Dla chadeków państwo jest również traktowane jako wspólnota, która powinna zapewnić wszystkim obywatelom godne warunki życia, ale, co warto w tym miejscu podkreślić, obywatele powinni mieć krytyczny stosunek do władzy, szczególnie gdy ta łamie prawa człowieka.

W sferze gospodarczej chrześcijańscy demokraci opowiadają się za społeczną gospodarką rynkową opartą na prywatnej własności, ale również ingerencji państwa tak, aby nie dopuścić do wyzysku pracowników. Ponadto zdecydowanie podkreślają wartość pracy i prawo do jej godziwego opłacania. Krytykują nadmierny konsumpcjonizm i koncentrowanie się tylko na materialnej stronie życia. Uważają, że bardziej trzeba być niż mieć. Odrzucają również rewolucję, jako sposób dokonywania zmian społecznych i opowiadają się za procesem ewolucyjnym.

Do najbardziej znanych polityków chadeckich należą: Konrad Adenauer (1876-1967), Alcide de Gaspari (1881-1954), Helmut Kohl (ur. 1930), Aldo Moro (1916-1978), Angela Merkel (ur.

Scenariusz 2

Material pomocniczy nr 6

Klasyczne doktryny polityczne

Charakterystyka wybranych doktryn politycznych - SOCJALDEMOKRACJA

Początki doktryny socjaldemokratycznej wiążą się z podziałem dokonany w ruchu robotniczym pod koniec XIX w. na nurt rewolucyjny i reformistyczny.

Głównymi wartościami, do których odwołuje się ideologia socjaldemokratyczna są przede wszystkim równość i sprawiedliwość społeczna, a także wolność i solidarność. W związku z tym socjaldemokratyczna wizja człowieka zakłada, że w każdej jednostce tkwią możliwości i talenty, które może ona rozwinąć tylko w sprzyjających warunkach. Dlatego też, winę za wszelkie zło ponosi nie człowiek, ale społeczeństwo w którym żyje – dokładnie niesprawiedliwości społeczne, w wyniku których szanse mają przede wszystkim osoby z warstw uprzywilejowanych, a osoby najbiedniejsze są ich pozbawione.

Każdy człowiek jest istotą społeczną, która realizuje się w pełni tylko żyjąc w społeczeństwie. Początkowo dla socjaldemokratów społeczeństwo było pojmowane jako arena ścierania się interesów różnych klas społecznych (w XIX w. była to burżuazja i proletariat), a powodem konfliktów była własność prywatna, która rodziła nierówności społeczne. Obecnie społeczeństwo jest traktowane przez socjaldemokratów jako zbiór jednostek i grup społecznych, które zmieniała polityka reform społecznych.

Wizja państwa dla socjaldemokratów to przede wszystkim państwo demokratyczne, które poprzez prowadzoną politykę może likwidować nierówności społeczne oraz zapewniać szeroką opiekę zdrowotną, społeczną, edukację, a także pracę. Stąd też koncepcja państwa opiekuńczego z szeroko rozbudowanymi funkcjami.

Ustrój demokratyczny dla socjaldemokratów powinien opierać się m.in. na pluralizmie, poszanowaniu praw mniejszości i zasadzie samorządności, ale również na podstawowych zasadach systemu demokratycznego, jakimi są: zasada przedstawicielstwa, trójpodziału władz i demokratycznego państwa prawa. Socjaldemokracji są za rozdziałem kościoła od państwa i za wolnością światopoglądową.

Pogląd na gospodarkę i jej wizja to w myśli socjaldemokratycznej akceptacja własności prywatnej oraz rynku, ale pod kontrolą państwa. Stąd też socjaldemokracy oprócz własności prywatnej dużą rolę przypisują innym formom własności np. własności państwowej czy też spółdzielczej. Wyrównywanie nierówności ekonomicznych w sferze gospodarczej, występuje przede wszystkim zdaniem socjaldemokratów przez redystrybucję dochodu narodowego, czego przykładem jest system progresywnych podatków.

Stosunek ideologii socjaldemokratycznej do polityki, sfery społecznej i gospodarczej często określany jest mianem programu trzech demokracji, gdzie w pierwszym przypadku - polityki - priorytetem są zasady państwa demokratycznego połączone z przestrzeganiem praw człowieka. W drugim przypadku – sfera społeczna – jest to koncepcja państwa opiekuńczego o rozbudowanych funkcjach, której celem jest wprowadzenie w życie zasady sprawiedliwości oraz niwelowanie różnic społecznych, a w trzecim przypadku redystrybucja dochodu narodowego.

Do najbardziej znanych twórców i polityków związanych z tą doktryną należeli: Ferdynand Lassalle (1825-1864), Edward Bernstein (1850-1932), Karol Kautsky (1854-1938), Harold Laski (1893-1950), Jean Jaures (1839-1914), Leon Blum (1872-1950), Willy Brandt (1913-1992), Olaf Palme (1927-1986), Francois Mitterand (1916-1996), Tony Blair (ur. 1953).

Scenariusz 2

Materiał pomocniczy nr 7

Nowe doktryny polityczne

Charakterystyka wybranych doktryn politycznych - EKOLOGIZM

Ideologia powstała na początku lat 70-tych XX w., która swoją popularność zyskała już w latach 60-tych poprzez działania ruchu zielonych. Postępująca degradacja naturalnego środowiska, na którą wówczas zwrócono uwagę, była skutkiem krótkowzrocznej działalności człowieka powodującej zanieczyszczenie zarówno gleby, wody, jak i powietrza. Było to bezpośrednim skutkiem rozwoju przemysłu, a także nowoczesnych technologii. Dlatego wśród postulatów ruchów ekologicznych znalazły się m.in. ochrona ginących gatunków roślin oraz zwierząt, ograniczenie zanieczyszczeń i racjonalna gospodarka zasobami naturalnymi.

Ekologizm powstał także na fali ruchów kontestacyjnych, które krytykowały rozpowszechniający się wówczas w społeczeństwach konsumpcjonizm.

Naczelnym pojęciem ideologii stała się przyroda (natura), rozumiana jako całość złożona ze ściśle ze sobą powiązanych elementów, która jest wartością samą w sobie. W obrębie natury występują powiązania nie tylko między poszczególnymi gatunkami roślin czy zwierząt, ale również powiązania między ludźmi, roślinami a zwierzętami. Dlatego człowiek nie jest poza przyrodą, ale jest jej integralną częścią. Stąd też wg ekologów przyroda jest wartością niezależną od człowieka i powinna być chroniona sama w sobie, a degradacja naturalnego środowiska pociąga za sobą zagrożenie nawet dla istnienia życia na Ziemi.

Ekolodzy proponują model człowieka, który odrzuca konsumpcyjny styl życia i szanuje naturalne środowisko. Odrzucają w ten sposób pogląd, wg którego przyroda ma być podporządkowana człowiekowi, czyli tzw. antropocentryzm.

Ekologizm odrzuca ponadto pogląd o nieograniczonych możliwościach rozwoju, zastępując go tzw. ideą zrównoważonego rozwoju, wg której można zaspokajać potrzeby społeczeństwa w zgodzie z poszanowaniem naturalnego środowiska.

Podobnie w dziedzinie gospodarki preferuje się projekty odnoszące się do korzystania z odnawialnych źródeł energii, a wśród podmiotów rynkowych stawia się na małe gospodarstwa rolne oraz drobnych i średnich przedsiębiorców. Ekolodzy sprzeciwiają się ekspansji dużych firm, które przede wszystkim nastawione są na zysk i eksploatację środowiska. Dlatego przeprowadzają wobec nich spektakularne akcje protestacyjne.

W sferze politycznej ideologia opowiada się za państwem demokratycznym, zdecentralizowanym z szeroko rozwiniętą ideą samorządności lokalnej.

Do głównych ideologów doktryny należą: Ernst Haeckel, Ivan Illich (1926-2002), Muray Bookchin (1921-2006), Andre Gorz (1923-2007).

Scenariusz 2

Material pomocniczy nr 8

Nowe doktryny polityczne

Charakterystyka wybranych doktryn politycznych - FEMNIZM

Doktryna, która powstała w latach 60-tych XX w., przede wszystkim na bazie ruchów kontestacyjnych i nawiązywała wprost do ruchów emancypacyjnych z przełomu XIX i XX w. Dlatego też feminizm jest często określany jako skrajna odmiana ruchu emancypacyjnego kobiet. Ruchy emancypacyjne głosiły równouprawnienie kobiet, natomiast ruchy feministyczne dążyły do przekształcenia tradycyjnego społeczeństwa w taki sposób, aby nie dochodziło do zniewolenia kobiet.

Początkowo feministki stawiały przede wszystkim pytania dotyczące przyczyn dyskryminacji kobiet w polityce i gospodarce. W pierwszym przypadku był to niewielki udział kobiet w życiu politycznym zarówno na szczeblu centralnym, jak i lokalnym, a w drugim niższe pensje, brak możliwości awansu zawodowego. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że w latach 70-tych XX w. pojęciem "szklany sufit" określano barierę, jaka oddzielała kobiety od najwyższych stanowisk, zarówno w polityce, jak i gospodarce.

Od lat 90-tych XX w. ruchy feministyczne zwracają coraz częściej uwagę na dyskryminację kobiet w sferze kultury. Dlatego feministki podkreślają, że duży wpływ na kształtowanie się poglądów na temat roli kobiet w społeczeństwie ma kultura masowa, sprzyjająca utrwalaniu stereotypów. Stąd celem ruchów feministycznych jest walka z dyskryminacją kobiet we wszystkich przejawach życia społecznego, a głównymi wartościami ruchu są równość (równy status kobiet i mężczyzn w społeczeństwie) oraz wolność (prawo decydowania o sobie, w tym o swoim ciele).

Zakładana przez ruchy feministyczne walka z wszelkimi formami dyskryminacji dotyczy zarówno sfery obyczajowej (ograniczanie wolności kobiet), religijnej (religie najczęściej degradują kobiety), komercyjnej (handel wizerunkiem kobiet), socjalizacyjnej (wychowanie w poczuciu niższości), jak i językowej (gorszy status rodzaju żeńskiego). Dlatego feministki postulują likwidację patriarchalnego modelu rodziny i w związku z tym zmianę modelu wychowania. Są za szeroko rozumianymi prawami człowieka i modelem państwa, w którym zapewnione są równe prawa zarówno dla kobiet, jak i mężczyzn.

Feminizm jest swego rodzaju ruchem przekrojowym, w którym możemy wyróżnić m.in.: feminizm liberalny, feminizm socjalistyczny, feminizm radykalny oraz nowe tradycje feministyczne. Feminizm liberalny był tzw. pierwszą i drugą falą ruchu kobiecego. Zwracano w nim uwagę na równe prawa kobiet odwołując się m.in. do koncepcji indywidualizmu, w której jednostka ludzka jest istotna sama w sobie, a wszystkie jednostki mają taką samą wartość. Dlatego feminizm liberalny opowiadał się za systemem reform, w którym dąży się do otwarcia życia publicznego na równych prawach dla kobiet i mężczyzn.

Feminizm socjalistyczny rozwijał się szczególnie w drugiej połowie XX w. i opierał się na poglądach, że relacje między płciami mają swoje korzenie w strukturze społecznej oraz ekonomicznej i nic, co nie wiąże się z radykalną zmianą społeczną, nie zmieni losu kobiet. Stąd dla tego nurtu feminizmu, patriarchy jest pojmowany tylko i wyłącznie w świetle czynników ekonomicznych i społecznych, a niepełny charakter prac domowych oraz niski status społeczny, powodują, że kobiety są finansowo zależne od mężczyzn. Dlatego też część feministek uważa, że kobietom należy stworzyć większy zakres możliwości zarówno społecznych, jak i ekonomicznych.

Feminizm radykalny jest jedną z cech charakterystycznych dla tzw. drugiej fali feminizmu, kiedy

to funkcjonujące w ramach społeczeństwa różnice kulturowe między płciami, zostały uznane za ważne. Ponadto zwrócono uwagę, że to właśnie poglądy i wartości patriarchalne przenikają do kultury, moralności oraz religii, a we wszystkich dziedzinach życia kobiety są niżej sytuowane i podporządkowane mężczyznom. To właśnie radykalny feminizm rozwinął teorię ucisku płci, wg której ucisk płci jest podstawową niesprawiedliwością społeczną.

Od lat 60-tych XX w. rozwinęły się tzw. nowe tradycje feministyczne, a na ich bazie m.in. takie ruchy jak: feminizm psychoanalityczny, feminizm postmodernistyczny, czy feminizm czarnych.

Za twórcę feminizmu uznawany jest George Bouthould. Osoby związane z tym ruchem to: Betty Friedan, Kate Millett, Eva Figes, Germaine Greer, Simone de Beauvoir, Shulamith Firestone. Najbardziej znane polskie feministki to: Manuela Gretkowska, Anna Kornacka, Kazimiera Szczuka, Agnieszka Graff, Ewa Dąbrowska-Szulc. Warto również zaznaczyć, że w Polsce istnieje partia polityczna o charakterze feministycznym – Partia Kobiet.

Scenariusz 2

Materiał pomocniczy nr 9

Nowe doktryny polityczne

Charakterystyka wybranych doktryn politycznych - PACYFIZM

Ruch na rzecz obrony pokoju, który ukształtował się na początku XIX w., a jego głównym celem było dążenie do likwidacji wszelkich wojen i ograniczenie zbrojeń. W okresie międzywojennym funkcjonowały dwa nurty ruchu pacyfistycznego, jeden lewicowy (związany z Międzynarodówką Komunistyczną) i drugi zachodni, bardzo popularny w USA.

Po II wojnie światowej organizacje pacyfistyczne działały przede wszystkim na rzecz rozbrojenia atomowego występując m.in. przeciwko wojnie w Wietnamie oraz w obronie demokracji i praw człowieka. Dla pacyfistów wszelkie zmiany społeczne nie mogą następować z użyciem przemocy.

Najważniejszą wartością dla tego ruchu jest pokój, a głównym celem ustanowienie takich stosunków między państwami, aby mógł być on trwały. Dlatego też doktryny te sprzeciwiają się wszelkim postawom i poglądom szerzącym nienawiść i agresję jak np.: nazizm, rasizm, czy ksenofobia.

Do prekursorów tego nurtu należeli: H. Grotius, który wprowadził pojęcie prawa międzynarodowego czy I. Kant głoszący ideę wiecznego pokoju. Natomiast do klasycznej literatury pacyfistycznej, o czym warto w tym miejscu wspomnieć, zalicza się m.in. takie dzieła jak: „Ogień” H. Barbusse’a, „Wielka wojna białych ludzi” A. Zweiga, „Na Zachodzie bez zmian” E.M.Remarque’a czy „Żółty krzyż” A.Struga.

Jedną z najbardziej znanych postaci, która głosiła hasła propagujące walkę bez użycia przemocy był Mahatma Gandhi. Zalecał on bierny opór i obywatelskie nieposłuszeństwo.

Materiały pomocnicze od 1 do 9 przygotowano na podstawie następującej literatury:R. A. Dahl, *O demokracji*, Kraków 2000A. Heywood, *Ideologie polityczne. Wprowadzenie*, Warszawa 2007*Leksykon politologii*, op. A. Antoszewski, R. Herbut, Wrocław 1996, 2004*Mała encyklopedia wiedzy politycznej*, Toruń 2003R. Tokarczyk, *Współczesne doktryny polityczne*, Kraków 2003K.A. Wojtaszczyk, *Kompendium wiedzy o państwie współczesnym*, Warszawa 2001

Scenariusz 2

Materiał pomocniczy nr 10

hasła do ćwiczenia

Wolność przede wszystkim	liberalizm
Państwo opiekuńcze	socjaldemokracja
Społeczeństwo powinno być zhierarchizowane	konserwatyzm
Sprawiedliwość społeczna i równość	socjaldemokracja
Państwo nocny stróż	liberalizm
Najważniejsza jest godność osoby ludzkiej	chadecja
Drzemiące w człowieku zło można ograniczyć dzięki autorytetom	konserwatyzm
Winę za zło ponosi nie człowiek, ale niesprawiedliwości społeczne	socjaldemokracja

Metody

Dyskusja panelowa jest to swobodna dyskusja, w trakcie której osoby prezentują swoją wiedzę oraz przemyślenia. Prowadzący otwiera dyskusję, zachęca do zabierania głosu i pilnuje, aby poszczególni uczestnicy nie przekraczali wyznaczonego czasu. W klasycznej dyskusji panelowej wypowiedzi poszczególnych panelistów (np. pięciu) muszą być kontrowersyjne, ale każdy wie, co dany panelista powie w pierwszej części dyskusji. Natomiast w drugiej części dyskusji uczestniczą już wszystkie osoby. Na zakończenie dyskusji prowadzący dokonuje krótkiego podsumowania i najczęściej dodaje swój komentarz.

Gwiazda pytań jest to technika, która może być stosowana zarówno w pracy grupowej, jak i indywidualnej, a jej podstawową zasadą jest szukanie odpowiedzi na postawione pytania. Po podziale osób uczestniczących na grupy osoba prowadząca rozdaje schemat gwiazdy z zapisanymi pytaniami grupom. Następnie osoby uczestniczące szukają odpowiedzi i zapisują je na schemacie. Na zakończenie wybrana osoba z grupy prezentuje plakat. W scenariuszu dokonano modyfikacji tej techniki w zakresie pytań.

Puzzle (układanka) jest to technika umożliwiająca uczenie się we współpracy. Uczestnicy przyswajają i przekazują swoim kolegom w grupie część materiału, przez co stają się odpowiedzialni za swoją wiedzę i wiedzę innych. Osoby pracują w kilkusobowych grupach (w przygotowanym scenariuszu są to grupy 5-osobowe i rozwiązują 5 problemów), a każda osoba w grupie otrzymuje inny materiał do przeanalizowania. Po indywidualnej nauce i upływie określonego czasu, każdy ekspert relacjonuje, czego się nauczył i uczy pozostałych członków grupy. Przed tą fazą puzzli można wprowadzić pracę w grupach eksperckich, czyli po pracy indywidualnej osoby uczestniczące w zajęciach tworzą grupy eksperckie, gdzie wyjaśniają ewentualne wątpliwości, a także opracowują metodę nauki członków grupy macierzystej. Na koniec wracają do grup macierzystych i następuje wspólne uczenie się. Ostatnim etapem tej techniki jest sprawdzenie wiedzy nabytej przez osoby uczestniczące w zajęciach.

Scenariusz 3

Praca czy działalność gospodarcza

Temat

Podczas zajęć osoby uczestniczące w warsztatach będą podejmować decyzję dotyczącą rozpoczęcia przez nich działalności gospodarczej lub też zawarcia umowy o pracę. Dowiedzą się również, co należy zrobić, aby zostać przedsiębiorcą (osobą fizyczną prowadzącą działalność gospodarczą) oraz jakie wady i zalety ma umowa o pracę zawarta na czas określony.

Cele zajęć

- kształtowanie postaw przedsiębiorczych i umiejętności podejmowania decyzji
- wskazywanie indywidualnych ścieżek kariery zawodowej jako elementu rozwoju człowieka niezależnie od dokonywanych wyborów
- zapoznanie z mechanizmami rynku poprzez studium przypadku
- uczenie angażowania i brania odpowiedzialności za siebie

Czas zajęć

90 minut lub 45 w wersji skróconej

Metody

- burza mózgów
- studium przypadku
- drzewo decyzyjne
- praca z tekstem, debata za i przeciw (fragmenty)

Potrzebne materiały

- flipchart
- arkusze papieru
- markery (kolorowe)
- kostki papierowe (błoczki) samoprzylepne
- przybory do rysowania

Materiały pomocnicze

Materiał pomocniczy nr 1 - Gospodarka rynkowa i jej podmioty

Materiał pomocniczy nr 2 - Człowiek przedsiębiorczy

Materiał pomocniczy nr 3 - Opis sytuacji

Materiał pomocniczy nr 4 - Fragment USTAWY z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (Dz. U. z 6 sierpnia 2004 Nr 173 poz. 1807 z późn. zm.)

Materiał pomocniczy nr 5 - Fragment USTAWY z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy (Dz. U. z 1998 Nr 21 poz. 94 z późn. zm.)

Materiał pomocniczy nr 6 - Drzewo decyzyjne

Materiał pomocniczy nr 7 - Umowa o pracę na czas określony

Materiał pomocniczy nr 8 - Osoba fizyczna zakłada działalność gospodarczą

Alternatywnie mogą zostać wykorzystane materiały pomocnicze w formie elektronicznej.

Najważniejsze pojęcia

- dobra, dochód
- gospodarka rynkowa
- gospodarstwo domowe
- państwo, przedsiębiorczość
- przedsiębiorstwo
- rynek
- usługi

Uwagi

Przed rozpoczęciem zajęć osoba prowadząca powinna zapoznać się dokładnie ze scenariuszem, metodami i technikami pracy oraz wybrać ćwiczenia w zależności od czasu przeznaczonego na warsztaty. Dodatkowo można skorzystać z elektronicznych wzorów wniosków i umów.

Przebieg zajęć

1. Przywitaj grupę. Rozpocznij zajęcia techniką burzy mózgów i postaw osobom uczestniczącym dwa pytania:

- co to jest gospodarka rynkowa?
- co to jest przedsiębiorczość?

Pytania zapisz na tablicy lub flipcharcie i uzasadnij, że odpowiedź na nie wiąże się z tematem zajęć. Następnie rozdaj każdej z osób uczestniczących po dwie kartki papieru z prośbą o zapisanie na nich odpowiedzi. W przypadku gdyby osoby uczestniczące miały problem z odpowiedzią na pytania, wyjaśnij, że mogą zapisać na kartkach swoje skojarzenia związane z pojęciami przedsiębiorczość i gospodarka rynkowa. Każda osoba, gdy już odpowie na pytania, przykleja swoje odpowiedzi wokół zapisanych dwóch pytań. Twoim zadaniem jest porządkowanie odpowiedzi grupy, a następnie ich odczytanie (ewentualnie w razie wątpliwości, poproś autorów o ich doprecyzowanie). Na koniec podaj propozycje definicji przedsiębiorczości i gospodarki rynkowej, posługując się najlepszymi odpowiedziami osób uczestniczących.

Przykładowe definicje pojęć:

Gospodarka rynkowa - system gospodarczy, w którym decydującą rolę odgrywają prawo własności i wolny rynek, gdzie dokonuje się swobodna wymiana dóbr i usług. Współcześnie nie traktuje się jednak rynku jako jedynego mechanizmu regulującego działalność gospodarczą, dlatego też w mniejszym lub większym zakresie państwo wpływa na gospodarkę. Najważniejsze podmioty działające na rynku to: gospodarstwa domowe, przedsiębiorstwa i państwo.

Przedsiębiorczość - najczęściej określana jako umiejętność człowieka, który potrafi wykorzystać szanse, jakie pojawią się w jego otoczeniu a zarazem przekształcić je w sukces.

W podsumowaniu burzy mózgów możesz również wykorzystać schemat zamieszczony w materiałach pomocniczych nr 1 lub 2. W pierwszym przypadku zwróć uwagę na relacje, jakie zachodzą między poszczególnymi podmiotami rynku, natomiast w drugim (poprzez odpowiedzi na pytania) na charakter i zachowania osoby przedsiębiorczej. Tę część możesz zrealizować fakultatywnie. (10-20 min)

2. W drugiej części zajęć zastosuj technikę drzewa decyzyjnego w celu podjęcia konkretnej decyzji przez każdą z osób uczestniczących. Przy wprowadzeniu do ćwiczenia objaśnij, czym jest decyzja, jakie mogą być sytuacje decyzyjne, a także krótko omów model drzewa decyzyjnego. Przykładowe wprowadzenie:

Każdego dnia podejmujemy wiele decyzji; wybieramy, co chcemy zjeść na śniadanie, z kim chcemy być, co zrobimy z wolnym czasem czy ze swoim życiem. Nad wieloma drobnymi decyzjami nie zastanawiamy się długo, tylko podejmujemy je rutynowo i tu pomagają nam przyzwyczajenie lub nasze upodobania. Natomiast do podjęcia innych decyzji potrzebujemy już więcej czasu, bo one np. będą decydować o naszej przyszłości. Jedną z technik, która pokazuje, w jaki sposób odbywa się proces decyzyjny i z jakich składa się elementów to drzewko decyzyjne.

Możesz narysować drzewko decyzyjne pokazując poszczególne jego elementy. Pamiętaj, że technika graficznego przedstawienia analizy problemu składa się z następujących elementów: sytuacji problemowej (sytuacji wymagającej podjęcia decyzji); możliwych rozwiązań; skutków przyjętych rozwiązań (zarówno pozytywnych, jak i negatywnych); określonych celów i wartości, które kierują człowiekiem, jeżeli wybiera jedno lub drugie rozwiązanie. W ostatnim etapie drzewa decyzyjnego może znaleźć się podjęcie decyzji, czyli wybór konkretnego rozwiązania.

Następnie zapoznaj osoby uczestniczące z opisem sytuacji (materiał pomocniczy nr 3) i rozdaj materiały pomocnicze 3, 4, 5 i 6. Na tablicy lub flipcharcie wypisz polecenia, jakie będą realizować osoby uczestniczące:

- Zapoznaj się z materiałem pomocniczym nr 3.

Jeżeli masz wątpliwości co do pojęć „działalność gospodarcza” lub „umowa o pracę” przeczytaj materiał pomocniczy nr 4 i 5.

Przebieg zajęć

Wybierz jedną z dwóch możliwości z materiału pomocniczego nr 3. Kieruj się swoim zdaniem i wybieraj samodzielnie.

Na wykonanie ćwiczenia masz 15 min.

Podsumowanie pracy indywidualnej możesz rozpocząć od poproszenia, aby po jednej stronie usiadły osoby, które wybrały umowę o pracę, a po drugiej te, które wybrały prowadzenie działalności gospodarczej. Kiedy już wszyscy zajmą miejsca, zadaj pytanie: Co przede wszystkim skłoniło Was do podjęcia takiej decyzji? Na pytanie odpowiadają wszystkie osoby w grupie.

Następnie poproś po jednej osobie z potencjalnych przedsiębiorców lub pracowników o przedstawienie swojego drzewka decyzyjnego. Jeżeli ochotników będzie więcej, warto (nawet kosztem kolejnych ćwiczeń), aby każdy z nich przedstawił swoje drzewko decyzyjne.

Na zakończenie tej części ćwiczenia warto podkreślić, że obie drogi kariery zawodowej są tak samo dobre i zależą w dużej mierze od jednostki i jej predyspozycji osobowościowych. (całość powinna trwać nie dłużej niż 40 min)

3. Podziel wszystkie osoby uczestniczące w zajęciach na grupy lub pary, z tym, że według wcześniej przyjętego kryterium tzn. osoby, które chcą prowadzić działalność gospodarczą są w parach lub grupach razem, a osoby, które chcą zawrzeć umowę o pracę razem. Wybór pracy w grupach lub parach zależy od liczby osób, które podjęły jedną lub drugą decyzję.

Rozdaj każdej z grup (par) oddzielny materiał pomocniczy (osoby, które wybrały działalność gospodarczą materiał pomocniczy nr 8, a osoby, które wybrały zatrudnienie materiał pomocniczy nr 7, a następnie zapisz pytania i poproś o znalezienie na nie odpowiedzi.

Grupa przedsiębiorców:

- do jakich urzędów musi udać się osoba, która chce założyć działalność gospodarczą i jakie dokumenty musi wypełnić przyszły przedsiębiorca?
- jakie w związku z tym są argumenty za, a jakie przeciw założeniu działalności gospodarczej?

Grupa pracowników:

- jakie są rodzaje umów w kodeksie pracy i jakie są sposoby ich rozwiązania?
- jakie są argumenty za, a jakie przeciw umowie na czas określony w przypadku pracownika?

Na zakończenie ćwiczenia poproś o prezentację pracy poszczególne grupy. Wówczas możesz również wykorzystać zawarte w wersji elektronicznej wzory poszczególnych wniosków oraz umowy o pracę, jako praktyczną ilustrację omawianych zagadnień. (35 min)

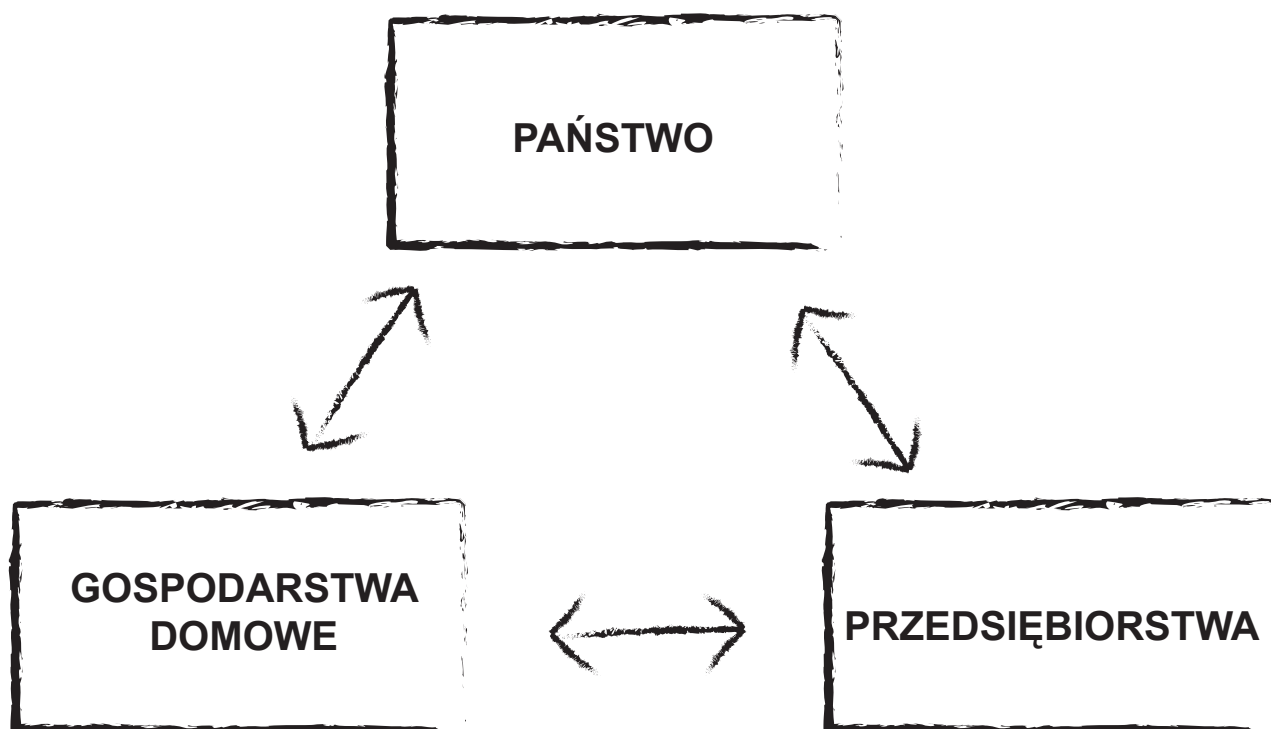
4. W podsumowaniu zajęć jeszcze raz możesz zadać wszystkim pytanie: Czy teraz, po tym jak dowiedzieliście się więcej na temat bycia pracownikiem i zakładania działalności gospodarczej, wasz wybór byłby taki sam jak w części pierwszej zajęć? Czy zmienilibyście zdanie czy nie? Poproś o krótkie umotywowanie każdej odpowiedzi.

Odpowiedzi na pytania powinny udzielić wszystkie osoby w grupie. (5 min)

Scenariusz 3

Materiał pomocniczy nr 1

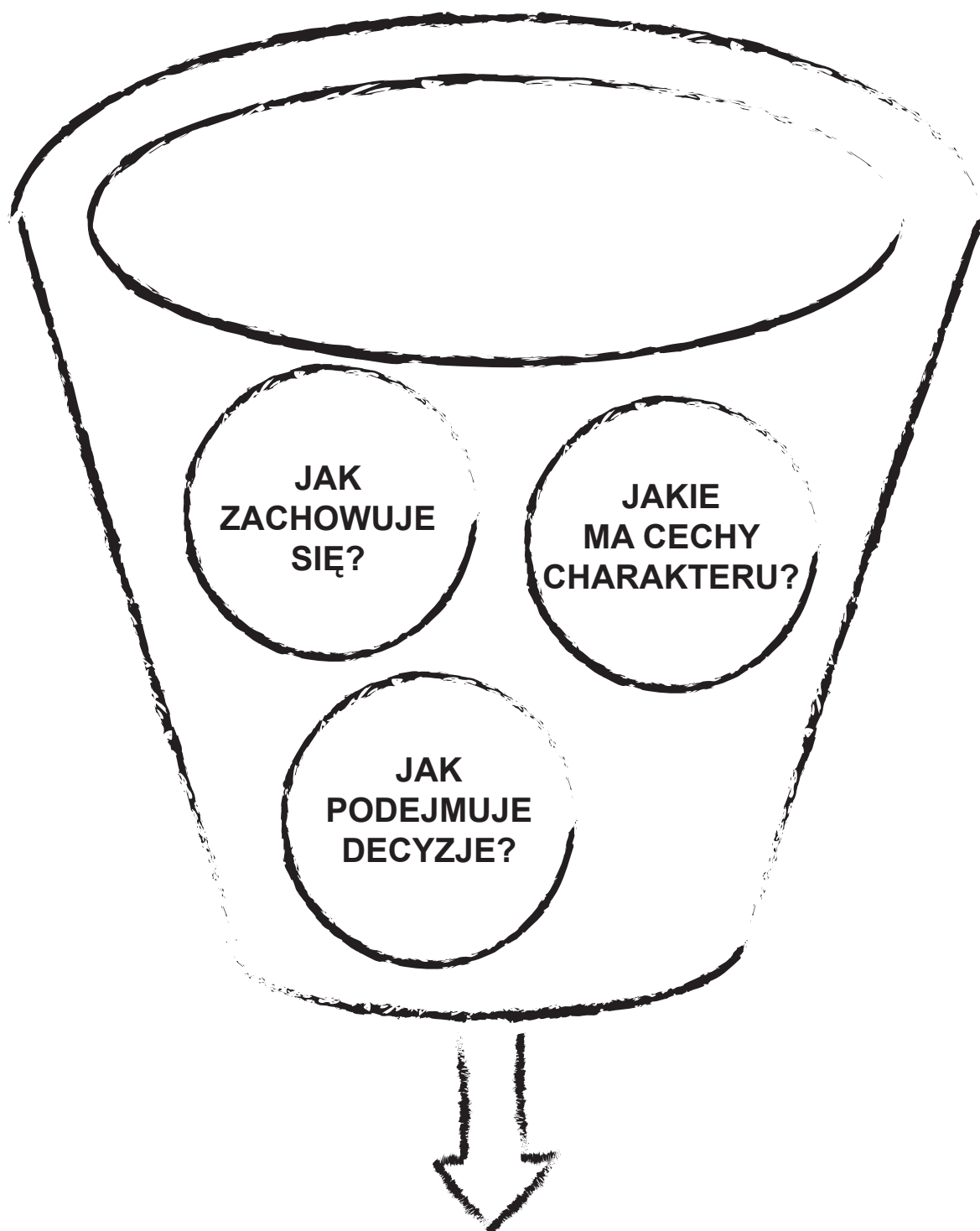
gospodarka rynkowa
i jej podmioty

Scenariusz 3

Materiał pomocniczy nr 2

człowiek przedsiębiorczy

CZŁOWIEK PRZEDSIĘBIORCZY

Scenariusz 3

Materiał pomocniczy nr 3

Opis sytuacji

Jesteś absolwentem, absolwentką. Nie mogłeś, nie mogłaś znaleźć pracy dlatego zarejestrowałeś, zarejestrowałaś się jako osoba bezrobotna. Kiedy zgłosiłeś, zgłosiłaś się do Powiatowego Urzędu Pracy w Twojej miejscowości, dowiedziałeś się dowiedziałaś się o dwóch możliwościach, które są przygotowane dla Ciebie:

1) oferta pracy - Referent w Biurze Promocji Miasta, odpowiedzialny za przygotowanie projektów i wniosków – wynagrodzenie netto 1 200,00 zł; umowa o pracę na czas określony jednego roku z możliwością przedłużenia w przyszłości, jeżeli będziesz dobrym pracownikiem, dobrą pracownicą; pozostałe warunki formalne oferty są przez Ciebie spełnione;

2) możliwość dofinansowania działalności gospodarczej, w wysokości 13 600,00 zł, jeżeli zdecydujesz się przez minimum rok prowadzić działalność gospodarczą. Możesz założyć dowolną działalność gospodarczą, a ponadto będziesz odprowadzał, odprowadzała tylko część składki ZUS.

Wybierz jedną z dwóch możliwości – podejmij decyzję metodą drzewka decyzyjnego.

Wyjaśnienie pojęć dotyczących działalności gospodarczej oraz umowy o pracę możesz uzyskać zapoznając się z materiałem pomocniczym 4 (fragmenty ustawy o swobodzie działalności gospodarczej) oraz 5 (fragmenty kodeksu pracy).

Scenariusz 3

Materiał pomocniczy nr 4

Fragment USTAWY z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (Dz. U. z 6 sierpnia 2004 Nr 173 poz. 1807 z późn. zm.)

Art. 1. Ustawa reguluje podejmowanie, wykonywanie i zakończenie działalności gospodarczej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz zadania organów administracji publicznej w tym zakresie.

Art. 2. Działalnością gospodarczą jest zarobkowa działalność wytwórcza, budowlana, handlowa, usługowa oraz poszukiwanie, rozpoznawanie i wydobywanie kopalin ze złóż, a także działalność zawodowa, wykonywana w sposób zorganizowany i ciągły.

Art. 3. Przepisów ustawy nie stosuje się do działalności wytwórczej w rolnictwie w zakresie upraw rolnych oraz chowu i hodowli zwierząt, ogrodnictwa, warzywnictwa, leśnictwa i rybactwa śródlądowego, a także wynajmowania przez rolników pokoi, sprzedaży posiłków domowych i świadczenia w gospodarstwach rolnych innych usług związanych z pobytem turystów.

Art. 4. 1. Przedsiębiorcą w rozumieniu ustawy jest osoba fizyczna, osoba prawna i jednostka organizacyjna niebędąca osobą prawną, której odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną – wykonująca we własnym imieniu działalność gospodarczą.

2. Za przedsiębiorców uznaje się także wspólników spółki cywilnej w zakresie wykonywanej przez nich działalności gospodarczej.

Scenariusz 3

Material pomocniczy nr 5

Fragm. USTAWY z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy (Dz. U. z 1998 Nr 21 poz. 94 z późn. zm.)

Art. 2. Pracownikiem jest osoba zatrudniona na podstawie umowy o pracę, powołania, wyboru, mianowania lub spółdzielczej umowy o pracę.

Art. 3. Pracodawcą jest jednostka organizacyjna, choćby nie posiadała osobowości prawnej, a także osoba fizyczna, jeżeli zatrudniają one pracowników. [...]

Art. 22. § 1. Przez nawiązanie stosunku pracy pracownik zobowiązuje się do wykonywania pracy określonego rodzaju na rzecz pracodawcy i pod jego kierownictwem oraz w miejscu i czasie wyznaczonym przez pracodawcę, a pracodawca – do zatrudniania pracownika za wynagrodzeniem.

§ 11. Zatrudnienie w warunkach określonych w § 1 jest zatrudnieniem na podstawie stosunku pracy, bez względu na nazwę zawartej przez strony umowy.

§ 12. Nie jest dopuszczalne zastąpienie umowy o pracę umową cywilnoprawną przy zachowaniu warunków wykonywania pracy, określonych w § 1.

§ 2. Pracownikiem może być osoba, która ukończyła 18 lat. Na warunkach określonych w dziale dziewiątym pracownikiem może być również osoba, która nie ukończyła 18 lat.

§ 3. Osoba ograniczona w zdolności do czynności prawnych może bez zgody przedstawiciela ustawowego nawiązać stosunek pracy oraz dokonywać czynności prawnych, które dotyczą tego stosunku. Jednakże gdy stosunek pracy sprzeciwia się dobru tej osoby, przedstawiciel ustawowy za zezwoleniem sądu opiekuńczego może stosunek pracy rozwiązać.

Art. 25. § 1. Umowę o pracę zawiera się na czas nieokreślony, na czas określony lub na czas wykonania określonej pracy. Jeżeli zachodzi konieczność zastępstwa pracownika w czasie jego usprawiedliwionej nieobecności w pracy, pracodawca może w tym celu zatrudnić innego pracownika na podstawie umowy o pracę na czas określony, obejmujący czas tej nieobecności.

§ 2. Każda z umów, o których mowa w § 1, może być poprzedzona umową o pracę na okres próbny, nie przekraczający 3 miesięcy.

Art. 251. § 1. Zawarcie kolejnej umowy o pracę na czas określony jest równoznaczne w skutkach prawnych z zawarciem umowy o pracę na czas nieokreślony, jeżeli poprzednio strony dwukrotnie zawarły umowę o pracę na czas określony na następujące po sobie okresy, o ile przerwa między rozwiązaniem poprzedniej a nawiązaniem kolejnej umowy o pracę nie przekroczyła 1 miesiąca.

§ 2. Uzgodnienie między stronami w trakcie trwania umowy o pracę na czas określony dłuższego okresu wykonywania pracy na podstawie tej umowy uważa się za zawarcie, od dnia następującego po jej rozwiązaniu, kolejnej umowy o pracę na czas określony w rozumieniu § 1.

§ 3. Przepis § 1 nie dotyczy umów o pracę na czas określony zawartych:

- 1) celu zastępstwa pracownika w czasie jego usprawiedliwionej nieobecności w pracy,
- 2) w celu wykonywania pracy o charakterze dorywczym lub sezonowym albo zadań realizowanych cyklicznie.

Scenariusz 3

Materiał pomocniczy nr 6

drzewo decyzyjne

Twoja decyzja.....

CELE I WARTOŚCI			
↓ ↑		↓ ↑	
			
SKUTKI	SKUTKI	SKUTKI	SKUTKI
MOŻLIWE ROZWIĄZANIE		MOŻLIWE ROZWIĄZANIE	

Jesteś osobą bezrobotną, której pracownik Powiatowego Urzędu Pracy zaproponował ofertę pracy w Biurze Promocji Urzędu Miasta lub dofinansowanie w kwocie 13 600,00 zł, jeżeli założysz działalność gospodarczą i będziesz ją prowadzić przez rok.

Scenariusz 3

Material pomocniczy nr 7

Umowa o pracę na czas określony

Zgodnie z kodeksem pracy umowa o pracę może zostać zawarta na czas nieokreślony (i taką najczęściej chcieliby pracownicy), określony (i taką najczęściej zawierają pracodawcy), na czas wykonania określonej pracy lub na zastępstwo (czas usprawiedliwionej nieobecności pracownika). Każda z tych umów może zostać poprzedzona umową na okres próbny (nieprzekraczający 3 miesięcy). Przy czym pracodawca nie ma obowiązku zatrudnienia pracownika po upływie umowy na czas próbny.

Dla swojej ważności umowa o pracę musi być sporządzona na piśmie z wyraźnie określonym jej rodzajem (czas określony, nieokreślony, czas wykonania określonej pracy, na zastępstwo) i pozostałych warunków. Czyli, co to znaczy pozostałych warunków?

Miejsca wykonywania pracy, wymiaru czasu pracy (pełny etat, ½ etatu), terminu rozpoczęcia pracy, a także wynagrodzenia ze wskazaniem jego składników. Umowa może też regulować inne sprawy, ale tylko te, które są zgodne z prawem. A teraz bardzo ważne – UWAGA!

Jeżeli umowa o pracę nie została zawarta na piśmie, to pracodawca powinien najpóźniej w dniu rozpoczęcia pracy przez pracownika potwierdzić mu na piśmie ustalenia co do rodzaju umowy oraz jej warunków, a w ciągu 7 dni od zawarcia umowy poinformować go o obowiązującej dobowej i tygodniowej normie czasu pracy (np. 40 godzin tygodniowo i 8 godzin na dobę), częstotliwości wypłaty wynagrodzenia, urlopie wypoczynkowym oraz długości okresu wypowiedzenia umowy o pracę. A jeżeli pracodawca zechce nam podnieść wynagrodzenie, to czy musi zrobić to na piśmie?

Każda zmiana warunków umowy o pracę, czyli np. wynagrodzenia wymaga formy pisemnej.

A teraz umowa o pracę na czas określony.

Czas trwania takiej umowy powinien być zawsze określony konkretnie od... do, czyli data rozpoczęcia i data zakończenia umowy. Umowa musi być sporządzona na piśmie w dwóch egzemplarzach (jeden dla pracodawcy, drugi dla pracownika) i oczywiście muszą ją podpisać obie strony.

Umowa o pracę na czas określony rozwiązuje się sama po upływie czasu, na jaki została zawarta. Czy pracodawca musi ją w jakiś specjalny sposób wypowiedzieć?

Nie, pracodawca nie musi umowy w takiej sytuacji wypowiedzieć ani nawet, i tu uwaga, uprzedzać pracownika, że nie będzie go nadal zatrudniał. A czy można umowę wypowiedzieć w czasie jej trwania?

Tak i tutaj najpierw przepisy kodeksu pracy

Art. 30. § 1. Umowa o pracę rozwiązuje się:

- 1) na mocy porozumienia stron, - czyli obie strony zgadzają się i nie ma terminu wypowiedzenia,
- 2) przez oświadczenie jednej ze stron z zachowaniem okresu wypowiedzenia (rozwiązanie umowy o pracę za wypowiedzeniem), - w tej sytuacji jedna ze stron wypowiada umowę i po upływie okresu wypowiedzenia, o którym za chwilę (art. 33), umowa ulega rozwiązaniu,
- 3) przez oświadczenie jednej ze stron bez zachowania okresu wypowiedzenia (rozwiązanie umowy o pracę bez wypowiedzenia) - to jest potocznie nazywane przez pracowników zwolnienie dyscyplinarne, np. na podstawie art. 52 k.p. (za ciężkie naruszenie obowiązków pracowniczych; popełnienie przestępstwa w czasie trwania umowy, które uniemożliwia dalsze zatrudnienie pracownika; utratę niezbędnych kwalifikacji do wykonywania zawodu,
- 4) z upływem czasu, na który była zawarta - o tym pisano już wcześniej, czyli kiedy kończy się umowa na czas określony,
- 5) z dniem ukończenia pracy, dla której wykonania była zawarta - to dotyczy umów na czasy wykonania określonej pracy, np. budowy osiedla mieszkaniowego.

Teraz przepisy dotyczące wypowiedzenia umowy na czas określony.

Art. 33. Przy zawieraniu umowy o pracę na czas określony, dłuższy niż 6 miesięcy, strony mogą przewidzieć dopuszczalność wcześniejszego rozwiązania tej umowy za dwutygodniowym wypowiedzeniem.

Co to oznacza?

Wcześniej można rozwiązać umowę zawartą na czas określony za dwutygodniowym wypowiedzeniem, pod warunkiem, że umowa trwa dłużej niż 6 miesięcy i w umowie zapisano taką możliwość jej rozwiązania. Jeżeli takiego zapisu nie ma w treści umowy na czas określony, to żadna ze stron, czyli pracownik i pracodawca, nie może takiej umowy wypowiedzieć. I jeszcze jedno - ważne.

W przypadku umowy na czas określony jest tylko jeden termin jej wypowiedzenia – dwa tygodnie – bez względu na jaki czas taka umowa była zawarta. W przypadku umowy na czas nieokreślony termin jej wypowiedzenia jest zróżnicowany:

Art. 36. § 1. Okres wypowiedzenia umowy o pracę zawartej na czas nieokreślony jest uzależniony od okresu zatrudnienia u danego pracodawcy i wynosi:

- 1) 2 tygodnie, jeżeli pracownik był zatrudniony krócej niż 6 miesięcy,
- 2) 1 miesiąc, jeżeli pracownik był zatrudniony co najmniej 6 miesięcy,
- 3) 3 miesiące, jeżeli pracownik był zatrudniony co najmniej 3 lata.

Krótki okres wypowiedzenia umowy na czas określony umożliwia łatwiejsze zwolnienie pracownika, a ponadto pracodawca nie musi podawać przyczyny wypowiedzenia. Nawet jeśli pracownik został zwolniony z naruszeniem przepisów o wypowiedzaniu umów, to sąd pracy przyzna pracownikowi wyłącznie odszkodowanie, natomiast nie przywróci go do pracy.

A teraz ważne uregulowania dotyczące umowy na czas określony.

Art. 251. § 1. Zawarcie kolejnej umowy o pracę na czas określony jest równoznaczne w skutkach prawnych z zawarciem umowy o pracę na czas nieokreślony, jeżeli poprzednio strony dwukrotnie zawarły umowę o pracę na czas określony na następujące po sobie okresy, o ile przerwa między rozwiązaniem poprzedniej a nawiązaniem kolejnej umowy o pracę nie przekroczyła 1 miesiąca.

§ 2. Uzgodnienie między stronami w trakcie trwania umowy o pracę na czas określony dłuższego okresu wykonywania pracy na podstawie tej umowy uważa się za zawarcie, od dnia następującego po jej rozwiązaniu, kolejnej umowy o pracę na czas określony w rozumieniu § 1.

§ 3. Przepis § 1 nie dotyczy umów o pracę na czas określony zawartych:

- 1) w celu zastępstwa pracownika w czasie jego usprawiedliwionej nieobecności w pracy,
- 2) w celu wykonywania pracy o charakterze dorywczym lub sezonowym albo zadań realizowanych cyklicznie.

Czyli kolejna trzecia umowa zawarta na czas określony może się automatycznie przekształcić w umowę na czas nieokreślony, gdy przerwa między rozwiązaniem poprzedniej a zawarciem następnej nie przekroczyła jednego miesiąca, a umowy te zostały zawarte między tymi samymi stronami. Przy tych obliczeniach nie uwzględnia się umowy na okres próbny i na czas wykonania określonej pracy, na czas zastępstwa pracownika w czasie jego usprawiedliwionej nieobecności w pracy, a także umowy zawartej w celu wykonywania pracy o charakterze dorywczym, sezonowym albo zadań realizowanych cyklicznie.

Kolejna ważna rzecz, szczególnie dla kobiet.

Jeżeli umowa na czas określony uległaby rozwiązaniu po upływie trzeciego miesiąca ciąży pracownicy, to ulegnie przedłużeniu do dnia porodu.

I już prawie jesteś pracownikiem, pracownicą, a pierwszy urlop w wymiarze 1/12 z 20 dni (26 dni urlopu mają pracownicy o stażu powyżej 10 lat) będziesz mógł, mogła wykorzystać po miesiącu pracy.

Opracowanie na podstawie kodeksu pracy.

Scenariusz 3

Materiał pomocniczy nr 8

Osoba fizyczna zakłada działalność gospodarczą

Osoba fizyczna to każdy człowiek od chwili urodzenia aż do śmierci, ale działalność gospodarczą może założyć tylko ten, kto ma pełną zdolność do czynności prawnych, czyli ukończył 18 rok życia i nie jest ubezwłasnowolniony (np. z powodu choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego).

Działalność gospodarcza może występować w różnych formach, np. spółki (jawnej, komandytowej, akcyjnej, komandytowo-akcyjnej, z ograniczoną odpowiedzialnością), ale w naszych rozważaniach ograniczymy się do sytuacji, gdy przedsiębiorcą jest osoba fizyczna, która zgodnie z opisaną sytuacją skorzysta z przyznanych środków z Funduszu Pracy na podjęcie działalności gospodarczej. Wobec tego pytania: Do jakich instytucji musi się udać przyszły przedsiębiorca, aby założyć działalność gospodarczą? i Jakie musi tam złożyć dokumenty?

Instytucji takich jest kilka. I tak:

jednostka samorządu terytorialnego, czyli urząd miasta lub gminy, właściwy ze względu na miejsce zamieszkania, a jeżeli siedziba przedsiębiorstwa będzie w innym miejscu – właściwy ze względu na siedzibę prowadzonej działalności gospodarczej;

Urząd Statystyczny i tu uzyska numer REGON; musi jednak pamiętać, że nie jest on czynny 24 godziny na dobę;

zakład usługowy, gdzie wyrobi pieczętkę, na której powinny być umieszczone: imię i nazwisko, nazwa (ewentualnie), adres siedziby, numery NIP i REGON oraz informacje dodatkowe takie jak np. numery telefonów, adres e-mail itp.;

urząd skarbowy;

Zakład Ubezpieczeń Społecznych (ZUS);

wybrany bank, gdzie założy konto.

A teraz dokumenty, jakie musi złożyć:

Po pierwsze urząd miasta lub gminy. Aby zostać przedsiębiorcą, należy dokonać w urzędzie gminy lub urzędzie miasta zgłoszenie swojej działalności do ewidencji działalności gospodarczej. Za składany wniosek o wpis do ewidencji działalności gospodarczej należy uiścić opłatę w wysokości 100 zł, a za ewentualną późniejszą zmianę wpisu 50 zł.

Po drugie Urząd Statystyczny. Po uzyskaniu zaświadczenia o wpisie do ewidencji działalności gospodarczej należy zgłosić się do urzędu statystycznego, aby otrzymać numer statystyczny REGON. Wniosek o nadanie tego numeru składa się na formularzu RG-1 „Wniosek o wpis do krajowego rejestru urzędowego podmiotów gospodarki narodowej lub o zmianę cech objętych wpisem”. Ale tu dobra wiadomość – uzyskanie REGONU jest bezpłatne. Jednak do urzędu statystycznego należy zabrać: zaświadczenie o wpisie do ewidencji działalności gospodarczej i dowód osobisty.

Po trzecie pieczętka, ale to już będzie szybko.

Po czwarte urząd skarbowy, a wcześniej bank. Przedsiębiorca rozpoczynający działalność gospodarczą na własny rachunek jest zobowiązany złożyć w Urzędzie Skarbowym zgłoszenie NIP-1. Dla osób fizycznych nie posiadających Numeru Identyfikacji Podatkowej (NIP) będzie to zgłoszenie identyfikacyjne, dla pozostałych – aktualizacyjne (formularz NIP-1 przewiduje obie te sytuacje). Ponadto do zgłoszenia NIP-1 należy dołączyć uwierzytelnione (potwierdzone) kopie: zaświadczenia o wpisie do ewidencji działalności gospodarczej, zaświadczenia o numerze statystycznym REGON, dokument potwierdzający uprawnienia do korzystania z lokalu lub nieruchomości, w której znajduje się siedziba (akt własności, umowa najmu, dzierżawy, użyczenia), w przypadku gdy adres siedziby jest inny niż adres miejsca zamieszkania, umowę o założenie rachunku bankowego, umowę z biurem rachunkowym na prowadzenie dokumentacji rachunkowej. Jeżeli przedsiębiorca posiada dokumenty niewwierzytelnione, przedkłada oryginały i kopie doku-

mentów, celem urzędowego potwierdzenia ich zgodności z oryginałem. I jeszcze jedno, przed rozpoczęciem działalności gospodarczej należy złożyć naczelnikowi urzędu skarbowego pisemne oświadczenie o wyborze formy opodatkowania podatkiem dochodowym. Mogą to być m.in.: zasady ogólne, karta podatkowa, ryczałt ewidencyjny. Ponadto zależnie od rozmiarów prowadzonej działalności gospodarczej, a w szczególnych przypadkach od rodzaju wykonywanych czynności, powstaje obowiązek podatkowy w postaci podatku od towarów i usług (podatek VAT) i obowiązek posiadania kasy fiskalnej. Tutaj zatrzymamy się i nie będziemy już rozwijać poszczególnych form opodatkowania, bo kolejny krok przed nami Zakład Ubezpieczeń Społecznych.

Do ZUS-u należy dokonać zgłoszenia nie później niż w ciągu 7 dni po rozpoczęciu działalności. Do ubezpieczenia należy zgłosić siebie oraz płatnika, czyli firmę. I teraz druki:

ZUS ZFA - zgłoszenie płatnika składek – osoby fizycznej,

ZUS ZUA - zgłoszenie do ubezpieczeń (siebie) – zgłoszenie/zmiana danych osoby ubezpieczonej,

ZUS ZBA - informacja o numerach rachunków bankowych płatnika składek,

ZUS ZAA - informacja o adresach prowadzenia działalności gospodarczej przez płatnika składek.

Czy to tylko tyle? Nie. Należy jeszcze przedstawić kopię decyzji Urzędu Skarbowego o nadaniu NIP, zaświadczenie Urzędu Statystycznego o nadaniu numeru REGON i wpis do ewidencji działalności gospodarczej.

Osoby prowadzące jednoosobową działalność gospodarczą podlegają obowiązkowym ubezpieczeniom: emerytalnemu, zdrowotnemu, rentowemu i wypadkowemu. Poza tym trzeba odprowadzać składkę na Fundusz Pracy. Wymiar składek obowiązkowych określany jest w odniesieniu do podstawy wynoszącej ok. 60% przeciętnego wynagrodzenia w gospodarce. Teraz dobre wiadomości dla Ciebie - niższy ZUS mają osoby rozpoczynające działalność gospodarczą.

Generalna zasada jest taka, że osoba prowadząca działalność gospodarczą płaci składkę na ubezpieczenie społeczne od tzw. podstawy wymiaru (PW), która dla prowadzących działalność gospodarczą wynosi 60% przeciętnego wynagrodzenia.

Opłacane składki na ubezpieczenie:

emerytalne - 19,52% PW,

rentowe - 6% PW,

chorobowe - 2,45% PW,

wypadkowe - 1,80 PW,

zdrowotne - 9%.

Wiem, że już jesteś zmęczony, zmęczona tym czytaniem, ale uwaga kiedy zsumujesz wszystkie te składki daje to DUŻO, ale... można płacić mniej. Wobec tego pytanie: Kto może płacić mniej?

Po pierwsze ten kto rozpoczął wykonywanie działalności gospodarczej nie wcześniej niż 25 sierpnia 2005 r. Po drugie w ciągu ostatnich 60 miesięcy kalendarzowych (przed dniem rozpoczęcia wykonywania działalności gospodarczej) nie prowadził pozarolniczej działalności gospodarczej. Po trzecie nie wykonuje działalności gospodarczej na rzecz byłego pracodawcy (np. przed dniem rozpoczęcia działalności gospodarczej w bieżącym lub poprzednim roku kalendarzowym był zatrudniony u niego na umowę o pracę). Na pewno, o ile doczytałeś, doczytałaś do tego miejsca tekstu, postawisz pytanie: O ile mniej?

Podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne dla osób rozpoczynających działalność gospodarczą i spełniających wymienione warunki (oczywiście wszystkie łącznie, a nie tylko jeden) stanowi zadeklarowana kwota, nie niższa niż 30% kwoty minimalnego wynagrodzenia (2008 - $30\% \cdot 1126,00 = 337,80$) Procentowe wysokości stawek pozostają bez zmian, ale są liczone od znacznie niższej kwoty (od 30% PW) i oczywiście przedsiębiorcy na niższym zus-ie nie płacą składek na Fundusz Pracy.

I tyle przyszły przedsiębiorco.

Opracowanie na podstawie materiałów Powiatowego Urzędu Pracy, Zakładu Ubezpieczeń Społecznych oraz Urzędu Skarbowego.

Definicje

Dobra - wytwory materialne, które służą do zaspokajania potrzeb.

Dochód - różnica między przychodami a kosztami.

Gospodarka rynkowa - system gospodarczy, w którym decydującą rolę odgrywają prawo własności i wolny rynek, gdzie dokonuje się swobodna wymiana dóbr i usług. Współcześnie nie traktuje się jednak rynku jako jedyne mechanizmu regulującego działalność gospodarczą, dlatego też w mniejszym lub większym zakresie państwo wpływa na gospodarkę. Najważniejsze podmioty działające na rynku to: gospodarstwa domowe, przedsiębiorstwa i państwo.

Gospodarstwo domowe - rodzina, osoby mieszkające w jednym domu (mieszkaniu) i wspólnie podejmujące decyzje finansowe. Głównym celem gospodarstw domowych jest zaspokajanie potrzeb ich członków w zależności od posiadanych dochodów.

Państwo jako podmiot rynku to przede wszystkim rząd, ministerstwa i wyspecjalizowane agendy, które sprawują kontrolę nad przedsiębiorstwami i gospodarstwami domowymi.

Przedsiębiorczość - najczęściej określana jako umiejętność człowieka, który potrafi wykorzystać szansę, jakie pojawią się w jego otoczeniu a zarazem przekształcić je w sukces.

Przedsiębiorstwo - producenci, których celem jest osiągnięcie zysku z działalności usługowej lub produkcyjnej. Wytwarzają oni odpowiednie dobra lub usługi.

Usługi - wykonywanie określonych czynności na rzecz nabywców.

Metody

Burza mózgów - technika pozwalająca otrzymać w krótkim czasie dużą liczbę zróżnicowanych odpowiedzi, a ponadto pozwala przezwyciężyć nadmierny własny i cudzy krytycyzm. W przygotowanym scenariuszu zajęć osoba prowadząca podaje dwa pytania i uzasadnia potrzebę zajęcia się tymi problemami. Następnie omawia zasady burzy mózgów, a po zebraniu odpowiedzi stara się wyjaśnić ewentualne wątpliwości. Na koniec wybiera po jednej lub kilka najlepszych odpowiedzi na postawione na początku pytania.

Studium przypadku - metoda polegająca na analizowaniu konkretnych problemów. Analiza może być prowadzona na podstawie jednostkowych zdarzeń po to, aby łatwiej zrozumieć pewne procesy, albo na odwrót – dowiedzieć się, w jaki sposób ogólne zjawiska przebiegają w pewnych konkretnych przypadkach. Typowe studium przypadku składa się z pięciu etapów: diagnoza, poszukiwanie rozwiązań, prognozowanie następstw, dyskusja nad przyjętym rozwiązaniem, adaptacja do rzeczywistych warunków działania. Do technik wykorzystujących studium przypadku należą m.in.: drzewo decyzyjne, stop-klatka, przypadek sądowy lub biograficzny, analiza korespondencji przychodzącej.

Drzewo decyzyjne (drzewko decyzyjne) - technika graficznego przedstawienia analizowanego problemu, która składa się z następujących elementów: sytuacji problemowej (sytuacji wymagającej podjęcia decyzji); możliwych rozwiązań; skutków przyjętych rozwiązań (zarówno pozytywnych, jak i negatywnych); określonych celów i wartości, które kierują człowiekiem, jeżeli wybiera jedno lub drugie rozwiązanie. W ostatnim etapie drzewa decyzyjnego może znaleźć się podjęcie decyzji, czyli wybór konkretnego rozwiązania. Technikę drzewa decyzyjnego możemy stosować do pracy indywidualnej, a także grupowej.

Debata za i przeciw - stosowana jest wówczas, kiedy chcemy, aby osoby uczestniczące w zajęciach spojrzały na dany problem z dwóch różnych punktów widzenia. W przykładowej formie „debaty za i przeciw” osoba prowadząca określa temat debaty, następnie dzieli osoby uczestniczące na dwie grupy. W kolejnej fazie poszczególne grupy mają czas na przygotowanie argumentów. Można również najpierw dać osobom uczestniczącym czas na przygotowanie argumentów, a dopiero później losować strony (grupy za i przeciw) debaty. Przed zasadniczą częścią debaty osoba prowadząca podaje reguły np. po 5 min. na przedstawienie argumentów, każda z grup będzie mogła przedstawić trzy argumenty. Osoba prowadząca zajęcia może sama kierować debatą lub wybrać jedną osobę z uczestników. W ostatniej części debaty – podsumowaniu – osoby uczestniczące odpowiadają na przykładowe pytania:

- które argumenty były najbardziej przekonujące?
- czy ktoś dał się przekonać i zmienił zdanie?

W przygotowanym scenariuszu zajęć, wykorzystano tylko fragment tej techniki, co wiąże się z wcześniej przeprowadzonymi ćwiczeniami.

Scenariusz 4

Demokracja a media - czy na pewno czwarta władza?

Temat

Podczas zajęć osoby uczestniczące zastanowią się nad rolą mediów w demokracji, a także zjawiskiem selekcji informacji. Ponadto wejdą w role redaktorów lokalnej gazety.

Cele zajęć

- uczenie się przez doświadczenie i rozwijanie sposobów ekspresji, a w konsekwencji nabycie umiejętności mówienia o tym co się czuje
- kształtowanie postaw krytycyzmu wobec mediów i ich przekazu
- zwrócenie uwagi na rolę mediów w demokracji i ich odpowiedzialność przed odbiorcami
- pobudzanie do aktywności społecznej przez poznanie nowej rzeczywistości

Czas zajęć

90 minut lub 45 w wersji skróconej

Metody

- drama
- metaplan
- analiza SWOT

Potrzebne materiały

- flipchart
- arkusze papieru
- markery (kolorowe)
- kostki papierowe (błoczki) samoprzylepne
- przybory do rysowania

Materiały pomocnicze

- Materiał pomocniczy nr 1 - Media a rzeczywistość. Materiał pomocniczy przygotowany na podstawie książki Byrona Reeves'a oraz Clifforda Nass'a Media i ludzie
- Materiał pomocniczy nr 2 - Zadania dla grup
- Materiał pomocniczy nr 3 - Ranking tematów
- Materiał pomocniczy nr 4 - Metaplan
- Materiał pomocniczy nr 5 - „Mass media i komunikacja społeczna”, Fragment z „Leksykonu politologii” (praca zbiorowa A. Antoszewski i B. Herbut)
- Materiał pomocniczy nr 6 - Arkusz analizy SWOT

Najważniejsze pojęcia

- mass media
- opinia publiczna
- selektywność doboru informacji

Uwagi

Przeczytaj dokładnie scenariusz zajęć, wybierz potrzebne ćwiczenia oraz przeczytaj materiały pomocnicze. Na początku zajęć możesz wykorzystać krótki program informacyjny lub pokazać fragmenty periodyków.

Przebieg zajęć

1. Przywitaj grupę. Rozpocznij zajęcia od krótkiego wprowadzenia na temat mediów, możesz również zilustrować je prezentacją kilku tytułów prasowych lub fragmentem programu informacyjnego. Warto, aby wprowadzenie było oparte o materiał pomocniczy nr 1. (5 min)

2. W drugiej części zajęć podziel osoby uczestniczące na grupy (najlepiej gdy będą to grupy czteroosobowe) i wprowadź wszystkich w sytuację.

Każda z grup to oddzielna redakcja gazety lokalnej, która na dzisiejszym spotkaniu redakcyjnym ma zająć się ustaleniem materiałów na pierwszą stronę gazety. Musicie wybrać spośród różnych tytułów cztery, które będą na pierwszej stronie. Treść artykułów nie jest w tym momencie ważna, liczy się przede wszystkim poruszany w nich temat. Na wykonanie ćwiczenia macie 15 min. Proszę zapoznać się z materiałem pomocniczym nr 2, a w razie jakichkolwiek wątpliwości pytać.

Rozdaj poszczególnym grupom materiał pomocniczy nr 2 oraz arkusze papieru, markery i przybory do rysowania.

Po zakończeniu pracy, poproś każdą grupę o wywieszenie projektu swojej pierwszej strony i informację na temat wyboru tematów. W czasie prezentacji zlicz popularność poszczególnych tematów za pomocą materiału pomocniczego nr 3 i poinformuj o tym osoby uczestniczące.

Wymień cztery tematy, które pojawiły się najczęściej. Następnie zadaj pytanie i zapisz je na tablicy lub flipcharcie: Co było powodem popularności tych właśnie tematów w redakcjach poszczególnych gazet? Odpowiedzi zapisuj na flipcharcie lub tablicy. Możesz również (jeżeli dysponujesz czasem) porównać tematy popularne do pierwszych stron gazet poszczególnych grup i wykazać, która z redakcji najbardziej „trafiła w potrzeby rynku”. (20 min)

3. Jeżeli trudno jest ustalić dominujące tematy, nie zadawaj pytania o popularność tematów, tylko poproś poszczególne grupy o wypełnienie materiału pomocniczego nr 4. Poinformuj wszystkich, że jest to technika metaplanu. Wyznacz grupom czas na pracę (15 min.). Po zakończeniu pracy w grupach poproś o prezentację poszczególnych prac i dokonaj podsumowania.

W trakcie podsumowania zadaj kolejno pytania z materiału pomocniczego nr 4 i poproś przedstawicieli poszczególnych grup o odpowiedzi, które zanotuj na flipcharcie. Na zakończenie zwróć szczególną uwagę na określenie roli mediów w demokracji, czyli wnioski. Dodatkową pomocą może być materiał pomocniczy nr 5, który możesz również przekazać grupom w trakcie rozwiązywania metaplanu.

W podsumowaniu tej części zajęć wykaż, że bardzo często te wiadomości, które są istotne dla danej zbiorowości umykają naszej uwadze, a przede wszystkim skupiamy się na informacjach, które są sensacjami. Stąd też ważne, aby dziennikarze kierowali się takimi zasadami jak obiektywizm, oddzielanie informacji od komentarzy, wolność i odpowiedzialność, pierwszeństwo dobra czytelnika, a nie zysku redakcji, szacunek i tolerancja czy wreszcie prawda. Ponadto nazwij funkcje, jakie pełnią media w demokracji, czyli:

Przebieg zajęć

- funkcję informacyjną (analizowanie wydarzeń, wskazywanie ich przyczyn i skutków);
- funkcję kontrolną (ujawnianie nieprawidłowości życia publicznego i kontrola rządzących). Zwróć też uwagę na selektywność doboru informacji, która jest z jednej strony koniecznością, a z drugiej może powodować tworzenie nieprawdziwego obrazu świata. (20 min)

4. W ostatniej części zajęć, metodą analizy SWOT osoby uczestniczące ocenią media w Polsce i zastanowią się nad ich przyszłym kształtem. Dlatego na początku określ problem (Media w Polsce), a następnie podziel osoby uczestniczące w zajęciach na cztery grupy. Byłoby dobrze, aby skład grup był inny niż w poprzedniej części zajęć. Wyjaśnij zasady analizy SWOT i poinformuj, że każda z grup będzie przygotowywała taką analizę dla innego rodzaju mediów.

Grupa nr 1 - prasa;

Grupa nr 2 - radio;

Grupa nr 3 - telewizja;

Grupa nr 4 - polskie portale internetowe.

Możesz samodzielnie przydzielić grupom poszczególne media lub dokonać losowania. Następnie rozdaj materiał pomocniczy nr 6 i poproś grupy o jego wypełnienie.

Opisując zasady analizy SWOT wyjaśnij skrót pojęcia – strengths – mocne strony; weaknesses – słabe strony; opportunities – szanse; threats – zagrożenia. Zwróć uwagę, że jest to najpopularniejsza metoda analizy strategicznej i polega ona przede wszystkim na badaniu silnych i słabych stron, związanych z czynnikami wewnętrznymi oraz szans i zagrożeń wynikających z czynników zewnętrznych. Na tablicy lub flicharce zapisz czas pracy (20 min)

Po zakończeniu pracy sprawozdawcy poszczególnych grup prezentują opracowane analizy. Finałem jest ustalenie czy polskie media realizują swoje funkcje w demokracji (tj. informacyjna, kontrolna) czy tylko poszukują sensacji i dochodu z reklam.

Podsumowanie może zostać przeprowadzone w ten sposób, że poprosisz, aby osoby, które uważają, że media realizują funkcje informacyjne i kontrolne usiadły po jednej stronie, a osoby które uważają, że poszukują sensacji oraz dochodu z reklam, po drugiej. Kiedy już wszyscy zajmą miejsca poproś o umotywowanie swojego stanowiska jednym zdaniem. Można to przeprowadzić w postaci „rundki bez przymusu” (tylko ci, którzy chcą zabierają głos) lub poprosić wszystkich o zajęcie stanowiska. Na zakończenie zajęć przytocz definicję mediów, zamieszczoną w ostatnim akapicie materiału pomocniczego nr 1. (45 min)

Scenariusz 4

Material pomocniczy nr 1

„Media a rzeczywistość”

Material pomocniczy przygotowany na postawie książki Byrona Reeves’a oraz Clifforda Nass’a „Media i ludzie”

W trakcie reality show prowadzący podchodzi do jednej z zadających pytania osób na widowni. Dziennikarz relacjonujący wydarzenia na zakończenie materiału podchodzi bliżej do kamery i wypowiada kilka zdań. Na ekranie telewizora wygląda to zawsze tak, jakby każda z tych osób fizycznie zmniejszyła odległość pomiędzy sobą a każdym oglądającym go widzom. Na ten zabieg wielu widzów zareaguje pozytywnie i to nie tylko z powodu wypowiedzianych przez te osoby treści, ale dlatego że prowadzący debatę i dziennikarz sprawili wrażenie, iż fizycznie zbliżają się do widzów. Dzieje się tak przede wszystkim dlatego, że skupieni na śledzeniu debaty i informacji odbiorcy mogą zapomnieć, że obraz na ekranie nie jest rzeczywistą osobą. Możemy postawić sobie pytanie: Na czym polega różnica między mediami a rzeczywistością?

Byron Reeves oraz Clifford Nass w pracy „Media i ludzie”¹ podają przykłady powodów, z jakich najczęściej ludzie myślą media z rzeczywistością. Dlatego utożsamianie przekazu medialnego z rzeczywistością nie jest ani rzadko spotykane, ani też, co może dziwić, nierozsądne. Występuje powszechnie i bardzo łatwo można je wywołać, i to niezależnie od posiadanego przez odbiorcę sprzętu telewizyjnego. Ponadto nie znikają pod wpływem refleksji widza czy odbiorcy, ponieważ zjawisko utożsamiania przekazu medialnego z rzeczywistością (media equation) odnosi się do każdego z nas i przejawia się często i konsekwentnie.²

Koncepcja utożsamiania przekazu medialnego z rzeczywistością powstała jako wynik projektu badawczego „Społeczne reakcje na technologie komunikacyjne”, w którym stwierdzono, że interakcje ludzi m.in. z telewizją, ale także komputerami oraz innymi mediami są ze swej zasady społeczne i naturalne, tak samo jak interakcje w rzeczywistym życiu. Jednak jak twierdzą B. Reeves oraz C. Nass kluczowym określeniem jest tu określenie „z zasady”, ponieważ każdy oczekuje, że media będą przestrzegać szerokiego zakresu praw osobistych i społecznych, a przecież wszystkie te zasady wywodzą się ze świata interakcji międzyludzkich oraz są wynikiem badań nad tym, jakie są ludzkie interakcje z rzeczywistością. Stąd też wszystkie zasady w równym stopniu stosują się do mediów.³

Oto inny przykład. Bardzo często pytani o zdanie przez osoby, z którymi nasza odpowiedź wiąże się bezpośrednio, chcemy zachować się grzecznie i udzielamy pochlebnych opinii. Gdyby jednak pytanie zadał ktoś inny, nasza ocena byłaby z pewnością o wiele bardziej surowsza. „Jest to przykład prostej społecznej zasady: ludzie są uprzejmi w stosunku do tych, którzy zadają pytania dotyczące siebie samych.”⁴ Ta sama zasada ma zastosowanie do mediów. Stąd też analogia między mediami a rzeczywistością, występuje również w przypadku obrazów filmowych. I jeżeli wrócimy do dwóch przykładów z początku naszych rozważań, to zauważymy, że w realnym świecie ruch przyciąga uwagę, szczególnie jeżeli obiekt, który się porusza, zbliża się do nas. Dlatego występowanie ruchu przesądza o tym, na czym koncentruje się uwaga i co zostaje ostatecznie zapamiętane. „Ruch na obrazie filmowym, a szczególnie ruch, który wydaje się skierowany w stronę patrzącego, symuluje obszar odpowiedzialny za fizyczną aktywność w mózgu, tak jakby poruszające się obiekty były naprawdę w pobliżu. Także postrzeganie obrazów jest doświadczeniem naturalnym.”⁵ Przy czym należy podkreślić, że zjawiska utożsamiania mediów z rzeczywistością nie przyjmuje się intuicyjnie, ponieważ jest to przeciwne wyobrażeniom na temat mediów, które przecież wydaje się znacznie bardziej oczywiste – media są sprzętem a nie uczestnikami życia społecznego, a ich główne zadanie to służenie ludziom w wykonywaniu zadań, czyli w naszym przypadku uzyskiwaniu informacji. I co najważniejsze, stosunki pomiędzy ludźmi a narzędziami nie mają charakteru społecznego. Z tego też powodu bardzo często wydaje się, że media są czymś szczególnym, a każdy ma teorie, osobiste doświadczenia, a nawet zarzuty związane z mediami, które podbudowują pogląd, że media są czymś wyjątkowym. Jednak należy jasno podkreślić, że reakcje ludzi na media mają charakter społeczny i naturalny, nawet

jeśli towarzyszy im poczucie, że nie jest to zbyt rozsądne, i nawet jeśli nie sądzą, aby tego rodzaju reakcje mogły charakteryzować ich samych.⁶ Czy mogą być korzyści z zjawiska utożsamiania mediów z rzeczywistością?

B. Reeves oraz C. Nass podają cztery istotne korzyści płynące ze zjawiska utożsamiania mediów z rzeczywistością i są to po pierwsze korzyści czysto praktyczne. „Skoro interakcje człowiek – media są społeczne i naturalne, powstaje cały szereg nieoczekiwanych możliwości poprawy projektowania mediów. Wiele z tych zastosowań wynika z jednej istotnej przesłanki: istoty ludzkie mają bogate doświadczenie w dziedzinie relacji społecznych, wiedzą także doskonale, jak funkcjonuje świat rzeczywisty. Zasady dotyczące używania mediów jako narzędzi są natomiast często ustalone z góry i trzeba się ich nauczyć.”⁷

Drugie zastosowanie teorii utożsamiania mediów z rzeczywistością wiąże się z ocenianiem mediów i przede wszystkim dotyczy nowych środków przekazu. Dlatego wyraźnie należy w tym miejscu stwierdzić, że jeżeli media wyrządzają zło, winą za to należy obarczyć psychikę ludzi, którzy je wykorzystują, a nie technologie same przez się czy nawet przemysł wytwarzający te urządzenia. Ocena mediów z punktu widzenia psychologii jest tak samo ważna jak ocena z perspektywy ekonomii, polityki, prawa i całego przemysłu medialnego. Warte podkreślenia jest to, że media rozwinęły się w taki sposób, aby przede wszystkim wykorzystywać podstawowe ludzkie reakcje i założenie to sprawdza się w odniesieniu do wszystkiego, począwszy od negatywnej propagandy politycznej, a skończywszy na lekkich programach przekazujących informacje w formie pogawędki i dyskusjach na temat interfejsów komputerowych. „Ludzie projektujący media metodą prób i błędów stopniowo odkrywają tajemnice ich funkcjonowania. Koncepcja utożsamiania mediów z rzeczywistością pomaga uporządkować te reguły i stworzyć podstawy ich krytyki. Pożyteczne dyskusje na temat, jak zmienić to, co nam się w mediach nie podoba, wymagają uwzględnienia, że nie wszystkie reakcje na media są oczywiste, niektóre są wywołane nieświadomymi myślami i uczuciami.”⁸

Trzecia korzyść dotyczy metod badania mediów związanych z lepszym ich poznaniem, a czwarta to możliwość ponownego rozważania najistotniejszych kwestii związanych z mediami. „Koncepcja utożsamiania mediów z rzeczywistością podważa również ogólnie hołubione przypuszczenie, że słowa i obrazy w mediach są symbolicznymi reprezentacjami przedmiotów faktycznie nieobecnych. W przypadku przekazywania przez media informacji zakładamy często, że ludzie myślą jedynie o tym, kto i dlaczego przesłał informację i co najważniejsze, co dana informacja znaczy.”⁹

Analizując pozycję mediów warto w tym miejscu przytoczyć tzw. maksymy Grice’a, wg których wszyscy ludzie uważają, że rozmowy powinny być prowadzone według czterech podstawowych reguł - zasad grzeczności interakcji – jakości, ilości, odpowiedniości i jasności. Pierwsza z nich oznacza, że mówiący powinni mówić rzeczy prawdziwe. Druga, że każdy z mówiących podczas interakcji powinien mówić tylko to, czego wymaga rozmowa, ani więcej, ani mniej. Odpowiedniość – trzecia zasada – to, co ludzie (oraz media) mówią, powinno być wyraźnie związane z celem rozmowy. Jasność – ostatnia zasada – oznacza, że udział w interakcji nie może być nieprecyzyjny. Dlatego dla uniknięcia niejasności jest często niezbędne precyzyjne, techniczne słownictwo, a przecież jego część jest niejasna dla przeciętnego człowieka. Dlatego w myśl tej ostatniej zasady lepiej użyć zdania o trzech nawet znaczeniach niż takiego, które jest precyzyjne, lecz zawiera nieznanne słownictwo. Głównym punktem maksym Grice’a jest to, że ludzie zakładają, iż pogwałcenie tych zasad ma znaczenie społeczne. Jeśli mówca pogwałci którąś z reguł, słuchacz uzna, że jest sarkastyczny albo celowo niemiły. Te same konsekwencje mają zastosowanie w stosunku do mediów.¹⁰

W ocenie rzeczywistości podstawowe znaczenie ma różnica pomiędzy tym, co jest określane jako złe a tym co dobre. Bardzo często nawet nasze życie zależy od szybkiej i właściwej oceny czy właśnie coś jest pozytywne czy też negatywne. Dlatego też ważny wniosek płynie stąd w stosunku do definicji mediów. „Tradycyjne definicje podkreślają to, co wyjątkowe w sposobie przekazu i treści mediów. Media to telewizja, komputery, gazety oraz film. Zawartość mediów to komedie sytuacyjne, edytory tekstu, wiadomości o gospodarce światowej oraz kawiarenki internetowe. Podział taki jest użyteczny w wielu dyskusjach, lecz w ten sposób gubi się zasadnicze fakty dotyczące ludzi. Bez względu na to, jakie kryteria

zastosujemy w celu rozważnej oceny mediów (np. media zwiększają wydajność, stanowią źródło rozrywki, informują) lub wyrażenia obaw z nimi związanych (np. media propagują gwałt i agresję, umożliwiają polityczny cynizm), musimy zdać sobie sprawę, że wszystkie te reakcje zaczynają się od prostego osądu: czy to jest dobre, czy złe.”

¹ B. Reeves, C. Nass, Media i ludzie, PIW, Warszawa 2000.

² Jw. s. 15

³ Jw. s. 16 – 17

⁴ Jw. s.16

⁵ Jw.

⁶ Jw. s. 17

⁷ Jw. s. 20

⁸ Jw. s. 21

⁹ Jw. s. 22- 24

¹⁰ Jw. s. 45-46

¹¹ Jw. s. 47

Scenariusz 4

Material pomocniczy nr 2

Zadania dla grup

Jesteście grupą redaktorów lokalnej gazety i na dzisiejszym posiedzeniu redakcyjnym Waszym zadaniem jest wybór czterech tematów na pierwszą stronę. W tym momencie nie jest dla Was ważna szczegółowa treść artykułów, a tylko ich temat. Wasze zadania są następujące:

Dokonajcie wyboru czterech tematów spośród zamieszczonych poniżej, czyli odpowiedzcie na pytanie:

Co będzie na pierwszej stronie?

Na arkuszu papieru napiszcie przykładowy tytuł gazety, a następnie rozmieście graficznie w postaci prostokątów (mogą to być też inne figury) wybrane przez Was tematy, czyli odpowiedzcie na pytanie:

Jak będą rozmieszczone poszczególne artykuły?

Nadajcie swoje tytuły poszczególnym tematom, czyli odpowiedzcie na pytanie:

Jakie będą tytuły czterech wybranych artykułów?

Projekt pierwszej strony zależy od Waszej inwencji twórczej.

Tematy artykułów zostały ułożone alfabetycznie. I są to:

- Afera korupcyjna w urzędzie miasta, aresztowanie dwóch współpracowników burmistrza.
- Otwarcie Domu Spokojnej Starości.
- Otwarcie nowoczesnej sali gimnastycznej w szkole podstawowej, w której będą odbywać się codzienne zajęcia otwarte dla dzieci i młodzieży.
- Otwarcie wystawy sztuki współczesnej, która przyjechała z Paryża.
- Przyjazd do rodzinnego miasta laureata Nagrody Nobla w dziedzinie medycyny.
- Przyjazd znanego polityka, na którego w ostatnich wyborach padło najwięcej głosów w Waszym okręgu wyborczym.
- Spotkanie z mieszkańcami popularnej gwiazdy serialu telewizyjnego, który przyciąga przed telewizory wiele osób.
- Uchwalenie budżetu miasta na 2009 r.
- Wprowadzenie obowiązku segregacji śmieci.
- Wydłużenie się o kolejny rok budowy obwodnicy wokół miasta.
- Wyniki konkursu Miss Miasta.
- Wypadek autokaru, w którym jest poszkodowanych 20-u sportowców lokalnej drużyny piłkarskiej, będącej chlubą i wizytówką miasta.
- Zamknięcie basenu.

Scenariusz 4

Materiał pomocniczy nr 3

ranking tematów

Tematy	Grupa					Razem
	1	2	3	4	5	
Afera korupcyjna w urzędzie miasta, aresztowanie dwóch współpracowników burmistrza.						
Otwarcie Domu Spokojnej Starości.						
Otwarcie nowoczesnej sali gimnastycznej w szkole podstawowej, w której będą odbywać się codzienne zajęcia otwarte dla dzieci i młodzieży.						
Otwarcie wystawy sztuki współczesnej, która przyjechała z Paryża.						
Przyjazd do rodzinnego miasta laureata Nagrody Nobla w dziedzinie medycyny.						
Przyjazd znanego polityka, na którego w ostatnich wyborach padło najwięcej głosów w Waszym okręgu wyborczym.						
Spotkanie z mieszkańcami popularnej gwiazdy serialu telewizyjnego, który przyciąga przed telewizory wiele osób.						
Uchwalenie budżetu miasta na 2009 r.						
Wprowadzenie obowiązku segregacji śmieci.						
Wydłużenie się o kolejny rok budowy obwodnicy wokół miasta.						
Wyniki konkursu Miss Miasta.						
Wypadek autokaru, w którym jest poszkodowanych 20-u sportowców lokalnej drużyny piłkarskiej, będącej chlubą i wizytówką miasta.						
Zamknięcie basenu.						

Scenariusz 4

Materiał pomocniczy nr 4

metaplan

Problem

Wybór tematów na pierwszą stronę gazety, czyli MEDIA W DEMOKRACJI

Jak było? W jaki sposób ustalono tematy na pierwszą stronę? Czym kierowano się przy wyborze tematów?	Jak być powinno? O czym przede wszystkim media powinny informować społeczność lokalną?
Dlaczego nie było tak, jak być powinno? Dlaczego, niektóre ważne tematy dla społeczności lokalnej zostały pominięte?	
WNIOSKI Jakie funkcje pełnią media w państwie demokratycznym? Po co są w demokracji media, czy tylko aby zaspokajać ciekawość odbiorców i dostarczać im sensacji?	

Scenariusz 4

Materiał pomocniczy nr 5

„Mass media i komunikacja społeczna”

Fragment z „Leksykonu politologii” (praca zbiorowa A. Antoszewski i B. Herbut)

MASS MEDIA - inaczej środki masowego przekazu, masowej komunikacji, masowej informacji i propagandy. Należą do nich: a) wizualne i dźwiękowe środki techniczne umożliwiające przepływ informacji w skali globalnej, krajowej, regionalnej i lokalnej - prasa, radio, telewizja, video, kino, kasety filmowe, płyty gramofonowe, książki, plakaty itd., b) instytucje rozpowszechniające informacje w skali masowej - wydawnictwa książkowe i prasowe, ośrodki radiowe i telewizyjne, przedsiębiorstwa produkujące i upowszechniające filmy, nagrania muzyczne itp. Mass media spełniają ważne role w procesach komunikacji społecznej i politycznej, propagandzie, działaniach socjalizacyjnych i edukacyjnych, reklamie. Kształtują i utrwalają krajową i międzynarodową opinię publiczną, kulturę masową, świadomość i zachowania zbiorowe. Instytucje m-m. są bezpośrednio uwikłane w - działania polityczne, jako ich: a) podmioty - np. Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji, b) przedmiot - np. obiekt walki między partiami politycznymi bądź ośrodkami decyzyjnymi, c) instrument - np. jeden ze środków oddziaływania na zachowania polityczne. Głównymi zadaniami m.in. w sferze - polityki jest: zbieranie informacji o życiu publicznym (wewnętrznym i międzynarodowym); analizowanie i przetwarzanie tych informacji; ich rozpowszechnianie; diagnozowanie skuteczności własnego wpływu na postawy i zachowania odbiorców - np. w okresie kampanii wyborczych; opracowanie nowych strategii i technik informacyjnych wzmacniających tę skuteczność. W demokratycznych systemach politycznych współwystępują w różnych proporcjach media publiczne i prywatne. Pluralistyczny model m-m. odzwierciedla zróżnicowanie społecznych poglądów, ocen i zachowań oraz ujawnia rywalizacyjną stronę oddziaływań informacyjnych. Zapewnia także względnie wszechstronną i wieloaspektową informację o sprawach publicznych, przedstawianą przez wiele konkurujących ze sobą środków przekazu, co z kolei skłania je do wzajemnej kontroli i samokontroli. W systemach niedemokratycznych zdecydowana większość (niekiedy całość) mass mediów znajduje się pod kontrolą instytucji władzy, co przejawia się m.in. w postaci prawnej bądź faktycznej państwowej własności mass mediów, szczegółowej regulacji zasad ich działania i odpowiedzialności za przekazywane informacje, obecności cenzury prewencyjnej lub represyjnej, kompetencji mianowania i odwoływania osób pełniących kierownicze i wykonawcze funkcje w mass mediach. Wymuszona dyspozycyjność mass mediów prowadzi do oficjalnego rozpowszechniania tylko takich informacji, które spełniają oczekiwania rządzących, deformując zarazem obraz rzeczywistości społeczno-politycznej.

KOMUNIKACJA SPOŁECZNA - proces wytwarzania, przekształcania i przekazywania informacji pomiędzy jednostkami, grupami i organizacjami społecznymi. Celem komunikacji społecznej jest stałe i dynamiczne kształtowanie, modyfikacja bądź zmiana wiedzy, postaw i zachowań, w kierunku zgodnym z wartościami i interesami oddziałujących na siebie podmiotów. Model komunikacji społecznej funkcjonującej w pewnym otoczeniu społecznym obejmuje następujące elementy: nadawca - przekaz - kanał - odbiorca - sprzężenie zwrotne. Analiza komunikacji społecznej uwzględnia więc kilka kwestii: kto tworzy i przesyła informacje, jaka jest treść i charakter przekazu, jakie stosuje się kanały (środki) rozpowszechniania informacji, do kogo jest ona skierowana i jaki wpływ wywarła na odbiorcę. Efektywność komunikacji społecznej zależy od spełnienia wielu warunków: a) nadawca powinien być wiarygodny (kompetentny i obiektywny) oraz atrakcyjny (wzbudzający pozytywne nastawienia wśród odbiorców), b) w zależności od konkretnych cech odbiorcy, przekaz powinien charakteryzować się m. in.: trafnością argumentacji związaną z dokładną diagnozą odbiorców; właściwym doбором rodzaju przekonywania (emocjonalnym, racjonalnym lub racjonalno-emocjonalnym); uwzględnieniem rodzaju nastawienia - pozytywnego, negatywnego, obojętnego - odbiorców wobec przekazywanych treści; trafnym doбором argumentacji jednostronnej lub dwustronnej oraz argumentacji zbieżnej lub rozbieżnej z postawami odbiorców; odpowiednią

częstotliwością powtarzania informacji z wykorzystaniem jednego bądź wielu kanałów przekazu, c) wpływ komunikacyjny uwarunkowany jest również doбором właściwego kanału przekazu - w konkretnej sytuacji może być to bezpośrednia rozmowa, dyskusja, przemówienie, polecenie itp., albo też pośredni kontakt z odbiorcami poprzez mass media, d) odbiorcy różnią się sposobem przyjęcia (odrzućenia) informacji ze względu na indywidualne postawy, wykształcenie, płeć, aktywny bądź bierny sposób reagowania na przekazywane treści, poziom konserwatyzmu lub otwartości na innowacje itd., e) nadawca - w zależności od własnych potrzeb, kryteriów i umiejętności oraz rezultatów diagnozy odbiorców - może posługiwać się metodami perswazji i manipulacji; powodzenie komunikacji społecznej związane jest także z charakterem spaczenia zwrotnego. Według tego kryterium wyróżnia się: komunikację dwukierunkową, gdzie odbiorcy mają zagwarantowane możliwości (kanały) zwrotnego informowania nadawcy o akceptacji lub odrzuceniu przekazu, wraz z własnymi sugestiami i żądaniem regulacji jakichś kwestii, oraz k. jednokierunkową polegającą na przekazywaniu informacji od nadawcy do odbiorców, z ograniczeniem, a w skrajnym ujęciu pozbawieniem ich możliwości oficjalnego ujawnienia, zwłaszcza negatywnych, reakcji na przekaz.

Komunikacja polityczna jest jednym z rodzajów komunikacji społecznej. Wszystkie określenia - władzy politycznej jako relacji nierównorzędnych podmiotów wskazują m.in. na ciągłą wymianę informacji w postaci artykulacji potrzeb i interesów, formułowania i upowszechniania idei i programów działania, podejmowania decyzji i ich akceptacji lub negacji. Również system polityczny można zdefiniować jako mechanizm sterowania społeczeństwem poprzez wytwarzanie, przepływ i przetwarzanie informacji w autorytatywne decyzje o rozdziale dóbr (wartości). Proces komunikacji społecznej ściśle wiąże się ze stopniem demokratyczności systemów politycznych. Wśród zasad demokracji znajdują się min. prawa obywateli do otrzymywania prawdziwych informacji o podejmowanych przez rządzących decyzjach i skutkach ich realizacji, swoboda wypowiedzi w sprawach publicznych, ujawnianie własnych preferencji oraz kontrolowanie i ocenianie instytucji, władzy. Strukturalna przewaga informacyjna podmiotów dominujących w systemie wynika m.in. z racji: a) dysponowania i kontroli nad źródłami informacji, b) pierwszeństwa w ich uzyskaniu, c) możliwości względnie dowolnego formułowania treści przekazu (z manipulacją włącznie), d) dysponowania, kontrolowania lub wpływania na publiczne i prywatne kanały transmisji informacji, c) możliwości stosowania dolegliwych, formalnych i nieformalnych sankcji w przypadkach rozpowszechniania informacji niezgodnych z interesami podmiotów dominujących. Według kryterium poziomu kontroli nad kanałami k., wyróżnia się ich trzy rodzaje: a) kanały bezpośrednio lub pośrednio podporządkowane instytucjom władzy, przekazujące funkcjonalne wobec nich treści, b) kanały podporządkowane opozycji wewnątrzsystemowej i pozasystemowej, w różnym stopniu kontestujące elementy systemu bądź jego całość, c) kanały względnie niezależne, starające się prezentować obiektywnie obraz życia politycznego.

Dla sprawności komunikacji społecznej, ważne są praktyczne możliwości samodzielnych i skutecznych reakcji odbiorców, czyli przesyłania poparcia i żądań do systemu. Z formalnego punktu widzenia system demokratyczny cechuje się wysokim poziomem otwartości informacyjnej. Prawno-konstytucyjna regulacja stwarza wiele dróg dwukierunkowej komunikacji społecznej, czyli przepływu informacji zwrotnej w postaci badań opinii publicznej, wolności słowa, niezależności mass mediów od administracji, tolerancji bądź akceptacji nieformalnych grup nacisku, indywidualnych i zbiorowych sposobów protestu, negocjacji, zaskarżania decyzji administracyjnych, a przede wszystkim istnienia legalnej opozycji politycznej i rywalizacyjnych wyborów, pozwalających egzekwować odpowiedzialność osób i instytucji rządzących. System niedemokratyczny blokuje w formalny i nieformalny sposób swobodny przepływ informacji. Dominuje w nim jednokierunkowa k. p.: od elity władzy do społeczeństwa. Instytucje władzy opierają się na informacjach zebranych przez podległe im agendy, przez co wzrasta prawdopodobieństwo posługiwania się informacjami o charakterze niepełnym, życzeniowym, zdeformowanym czy wręcz fałszywym, oraz podejmowania błędnych decyzji. Sprzężenie zwrotne jest w dużej mierze reglamentowane - dopuszczalne są jedynie oficjalne i podlegające cenzurze kanały przekazywania informacji do systemu (kontrola wejść). [...]

Scenariusz 4

Material pomocniczy nr 6

arkusz analizy SWOT

PROBLEM Media w Polsce	
MOCNE STRONY czynniki wewnętrzne	SŁABE STRONY czynniki wewnętrzne
SZANSE Czynniki zewnętrzne	ZAGROŻENIA Czynniki zewnętrzne

Definicje

Mass media - środki masowego przekazu, masowej informacji oraz propagandy, do których należą zarówno wizualne i dźwiękowe środki techniczne umożliwiające przepływ informacji w skali globalnej, regionalnej i krajowej, jak i instytucje rozpowszechniające informacje w skali masowej. Media to przede wszystkim prasa, radio, telewizja, jak i portale internetowe.

Opinia publiczna - wyrażone publicznie poglądy obywateli na temat istotnych problemów społecznych, ekonomicznych i politycznych.

Selektywność doboru informacji - świadome lub nieświadome działanie powodujące, że dochodzi do tworzenia niepełnego lub nieprawdziwego obrazu rzeczywistości społecznej.

Metody

Drama jest to metoda, która pozwala na uczenie się przez doświadczenie i przeżywanie, dlatego należy do najbardziej znanych metod aktywizujących. Łączy ona w sobie przekazywanie treści kształcenia z przeżyciem i doświadczeniem, jest metodą interdyscyplinarną. Należy jednak pamiętać, że w dramacie nie wykorzystujemy scenariusza tak charakterystycznego dla symulacji, a uczestnicy dramy działają zgodnie ze swoją wyobraźnią i to oni sami ustalają, w jakim kierunku „pójdzie akcja” odgrywanych scenek. Drama ma dlatego charakter otwarty i nie jest ograniczana przez scenariusz. Ponadto klasyczna drama ma charakter powszechny, co znaczy, że w odgrywaniu ról biorą udział wszystkie osoby uczestniczące. Każdy działa na swoim poziomie rozwoju i nie ma tu podziału na publiczność oraz aktorów. Do najczęściej spotykanych technik dramowych należą: improwizacja otwarta lub zamknięta, etiuda pantomimiczna, rzeźba, stop-klatka, ale również dialogi (rozmowa, wywiad), płaszcz eksperta. W przygotowanym scenariuszu metoda ta została dostosowana do potrzeb zajęć.

Metaplan jest to technika, służąca do rozwiązywania problemów, która pozwala na krytyczną analizę faktów, a także formułowanie sądów i ocen. Ma zastosowanie przede wszystkim przy omawianiu trudnych i problemowych sytuacji. Ponadto pozwala poszukiwać i tworzyć wnioski. Przykładowy metaplan może przebiegać wg następujących etapów. Na początku osoba prowadząca dzieli wszystkie osoby uczestniczące na grupy, przedstawia problem i wyznacza czas na pracę. Osoby uczestniczące odpowiadają na pytania (mogą to zrobić wpierw pisząc odpowiedzi na kartkach i przyklejając w wyznaczone miejsca), analizują poszczególne odpowiedzi i wyciągają wnioski. Metaplan można również przeprowadzić w oparciu o schemat, jak w przygotowanym scenariuszu zajęć.

Analiza SWOT (strengths, weaknesses, opportunities, threats) jest najpopularniejszą metodą analizy strategicznej stosowanej w zarządzaniu. Polega ona na badaniu silnych i słabych stron, a w związku z tym szans i zagrożeń z nich wynikających. Przeniesiona na grunt dydaktyki, pełni taką samą rolę już jako technika pracy na zajęciach. Może być stosowana zarówno w pracy grupowej, indywidualnej, jak i z całym zespołem uczniów, czy słuchaczy. Stanowi ona rozwinięcie debaty za i przeciw.

Scenariusz 5

Wybory - czas władzy obywateli

Temat

W czasie zajęć osoby uczestniczące zapoznają się zasadami prawa wyborczego w Polsce, frekwencją wyborczą, a także zastanowią się, w jaki sposób zachęcić obywateli do udziału w wyborach.

Cele zajęć

- kształtowanie aktywności społecznej, przede wszystkim związanej z udziałem w wyborach
- zwrócenie uwagi na znaczenie wyborów w systemie demokratycznym, a przede wszystkim władzę, jaką w czasie wyborów mają obywatele
- zapoznanie z zasadami prawa wyborczego
- kształtowanie umiejętności argumentacji i obrony własnego zdania poprzez ćwiczenie zachowań społecznych w tzw. bezpiecznych warunkach.

Czas zajęć

90 minut lub 45 w wersji skróconej

Metody

- drama,
- mapa mentalna (mapa pojęcia)
- metaplan
- praca w grupach

Potrzebne materiały

- flipchart
- arkusze papieru
- markery (kolorowe)
- kostki papierowe (błoczki) samoprzylepne
- przybory do rysowania

Materiały pomocnicze

- Materiał pomocniczy nr 1 - Mapy mentalne. Zasady prawa wyborczego do Sejmu, Senatu i w wyborach prezydenckich
- Materiał pomocniczy nr 2 - Konstytucja RP z 2 kwietnia 1997 r. (fragmenty)
- Materiał pomocniczy nr 3 - Ustawa z dnia 12 kwietnia 2001 r. Ordynacja wyborcza do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. 2001 Nr 46 poz. 499, z późn. zm. fragmenty)
- Materiał pomocniczy nr 4 - Obliczanie mandatów do Sejmu
- Materiał pomocniczy nr 5 - Frekwencja w wyborach do Sejmu i Senatu
- Materiał pomocniczy nr 6 - Frekwencja w wyborach prezydenckich
- Materiał pomocniczy nr 7 - Fragment z Raportu CBOS „Ordynacja wyborcza do Sejmu” Warszawa, listopad 2007 r., Opracowanie Michał Wenzel
- Materiał pomocniczy nr 8 - Wyborcy
- Materiał pomocniczy nr 9 - „Wybory i systemy wyborcze” (Fragment z Leksykonu politologii praca zbiorowa A. Antoszewski i B. Herbut)
- Materiał pomocniczy nr 10 - Metaplan - samoocena

Najważniejsze pojęcia

- cenzus
- mandat
- mandat imperatywny (związany)
- mandat wolny
- ordynacja wyborcza
- suweren
- wybory bezpośrednie
- wybory powszechne
- wybory proporcjonalne
- wybory równe
- wybory tajne
- wybory większościowe

Uwagi

Przygotowany scenariusz zajęć poprzez zastosowanie wielu alternatywnych możliwości pozwala osobie prowadzącej w zależności od grupy z jaką pracuje, dobierać treści i metody pracy. Dlatego też korzystając ze scenariusza należy przed zajęciami wybrać te fragmenty, które zrealizują zakładanych przez nas cel. Jednocześnie należy pamiętać o urozmaiceniu technik pracy tak, aby angażować młodych ludzi do działania. Pamiętaj, aby w czasie scenek unikać stosowania stereotypów. Dlatego wyjaśnij, że są to przykładowe osoby.

Przebieg zajęć

1. Przywitaj grupę. Rozpocznij zajęcia od wprowadzenia na temat wyborów, ich znaczenia w państwie demokratycznym. Przykładowy wstęp:

Wybory są podstawą systemu demokratycznego, a w czasie głosowania obywatele faktycznie mają władzę. Wskazując na karcie do głosowania jednego z kandydatów, a pomijając innych, egzekwują odpowiedzialność poszczególnych osób pełniących funkcje publiczne za ich działania. Dlatego w czasie dzisiejszych zajęć zajmiemy się problematyką wyborów, zarówno pod względem prawa wyborczego, jak i udziału obywateli w wyborach.

Następnie metodą mapy mentalnej (materiał pomocniczy nr 1) określ wspólnie z osobami uczestniczącymi, zasady prawa wyborczego, jakie obowiązują w Polsce w wyborach do Sejmu, Senatu oraz wyborach prezydenckich. Jeżeli znasz pracę techniką mapy mentalnej, wówczas podaj tylko nazwę techniki, ale kiedy stosujesz ją po raz pierwszy, wyjaśnij jej zasady.

W przypadku, gdyby osoby uczestniczące miały problem z nazwaniem zasad prawa wyborczego, poproś wszystkich o policzenie do trzech, a następnie rozdaj materiały pomocnicze według klucza:

Jedynki - materiał pomocniczy nr 2 - przygotowują mapę mentalną zasad wyborów prezydenckich;

Dwójki - materiał pomocniczy nr 2, 3 - przygotowują mapę mentalną zasad wyborów do Sejmu;

Trójki - materiał pomocniczy nr 2, 3 - przygotowują mapę mentalną zasad wyborów do Senatu.

UWAGA!

W zasadach prawa wyborczego do Senatu nie ma określenia „równe”, ponieważ w niektórych okręgach wyborczych wyborcy wybierają trzech senatorów, gdy w zdecydowanej większości po dwóch.

Osoby uczestniczące pracują indywidualnie (max do 4 min.), a następnie ochotnicy, ochotniczki prezentują mapy mentalne.

Gdyby zaistniała potrzeba, w oparciu o materiał pomocniczy nr 9 oraz słownik pojęć wyjaśnij poszczególne zasady prawa wyborczego.

W scenariuszu zajęć przygotowano ćwiczenie (materiał pomocniczy nr 4), które w prosty sposób może zilustrować zasadę proporcjonalności na przykładzie oblicza mandatów do Sejmu. Zastosowanie tego ćwiczenia zależy od osoby prowadzącej. (15 min)

2. Przed rozpoczęciem drugiej części zajęć omów materiał pomocniczy nr 5 i 6, który dotyczy frekwencji wyborczej. Zwróć uwagę, kiedy była ona najwyższa, a kiedy najniższa. Ponadto warto również porównać frekwencję w czasie wyborów parlamentarnych oraz prezydenckich i wskazać osobom uczestniczącym, że udział w tych drugich jest wyższy, ponieważ to te wybory są bardziej czytelne dla obywateli (wiedzą na kogo głosują).

UWAGA!

W materiale dotyczącym frekwencji podano wybory z 4 czerwca 1989 r., które wygrała NSZZ „Solidarność” i obsadziła 99% miejsc w Senacie i wszystkie zarezerwowane w Sejmie. Nie obsadzone zostały miejsca dla PZPR, ZSL i SD, dlatego odbyła się druga tura wyborów parlamentarnych (18 czerwca 1989 r.), kiedy to wybrano brakujących 295 posłów i 8 senatorów. Solidarność zdobyła jeden brakujący jej mandat poselski i 7 z 8 mandatów senatorskich.

Następnie dokonuj podziału osób uczestniczących na cztery grupy i przydziel każdej z nich karton papieru oraz materiały piśmienne. Powiedz, że zadaniem poszczególnych grup będzie wskazanie powodów niskiej frekwencji wyborczej, a także do każdego z wymienionych powodów podanie sposobu, w jaki można zaangażować obywateli do uczestnictwa w wyborach. Grupy mają 15 min. na pracę. Liderzy, liderki grup lub ochotnicy, ochotniczki prezentują efekty pracy.

Przebieg zajęć

W podsumowaniu zbierz wnioski, a także (na zakończenie) wykorzystaj materiał pomocniczy nr 7 zwracając uwagę na poglądy respondentów dotyczące niejasności zasady proporcjonalności oraz odczucia społeczne dotyczące braku możliwości wpływu obywateli na sprawy kraju. (25 min)

3. Ostatnią częścią zajęć będzie odgrywanie scenek w parach. Jedna z osób nie będzie chciała iść na wybory, a druga ma za zadanie przekonać ją do udziału w głosowaniu. W materiale pomocniczym nr 8 przygotowano tylko opisy ról tych osób, które nie idą na wybory. Ponieważ w ćwiczeniu ma być zastosowana drama, pozostawiono inwencji osób uczestniczących odgrywanie poszczególnych ról. Dobierając osoby do ról najpierw poproś o utworzenie par, a następnie albo pozostaw do uzgodnienia w parze, kto jaką rolę będzie grał, albo też wskaż aktorów, aktorki i ich role. Należy przeznaczyć na przygotowanie około 5 min., natomiast na odegranie jednej scenki 3 min. O regułach czasowych poinformuj osoby uczestniczące.

Od osoby prowadzącej zajęcia zależy, czy podzieli wszystkich uczestników w pary i każdej parze rozda informacje między kim będzie toczyć się dialog, czy też wybierze tylko trzy, cztery sytuacje z zaproponowanych w materiale pomocniczym. Z pewnością o wyborze liczby odgrywanych scenek będzie decydował czas, jakim będzie dysponowała.

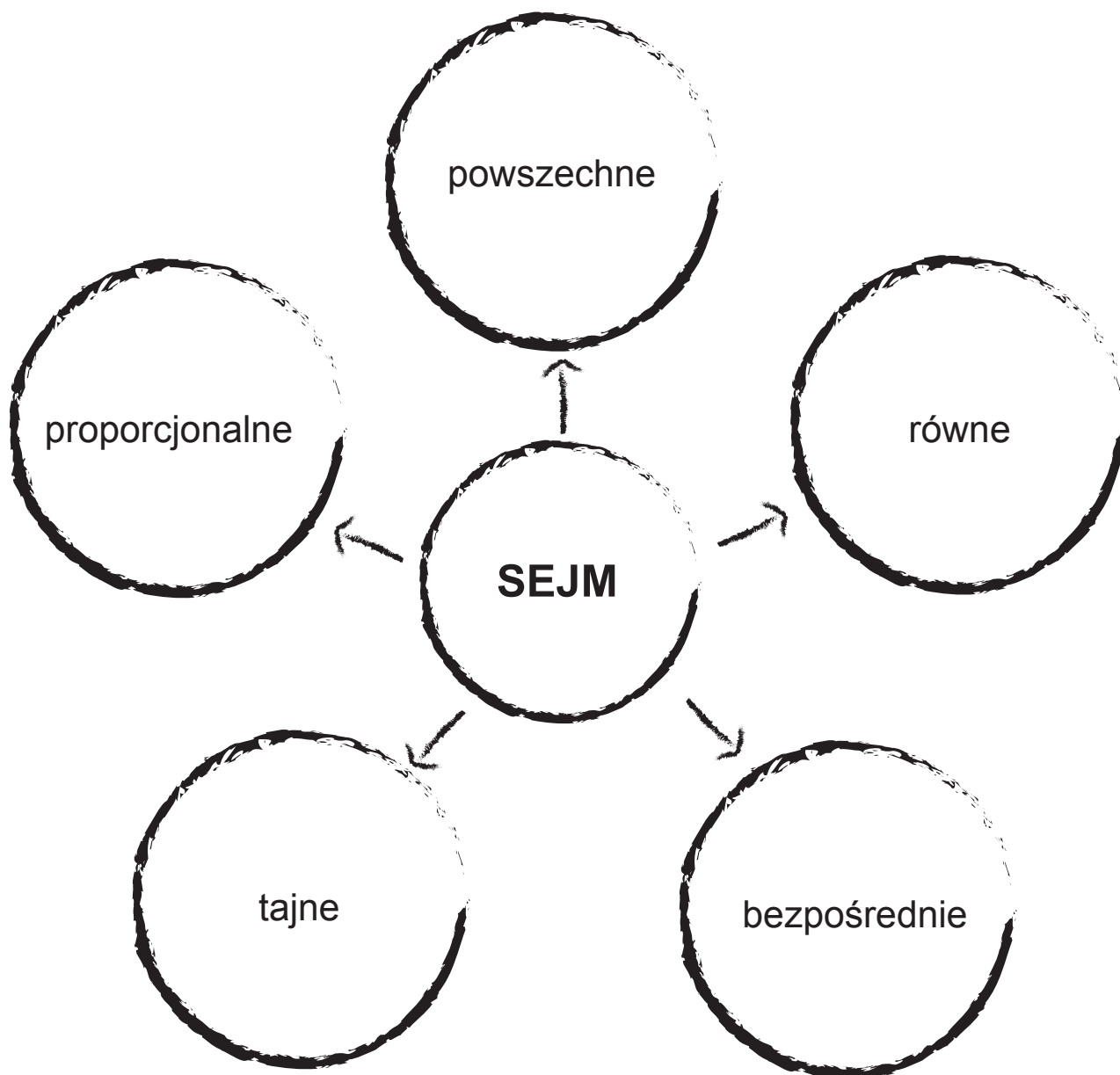
Po zakończeniu ćwiczenia zapytaj odtwórców ról, jak czuli się w trakcie ćwiczenia. Co było łatwe w odtworzonych rolach? Co było trudne? Możesz również zastosować samoocenę, której przykład jest w materiale pomocniczym nr 10. (35 min)

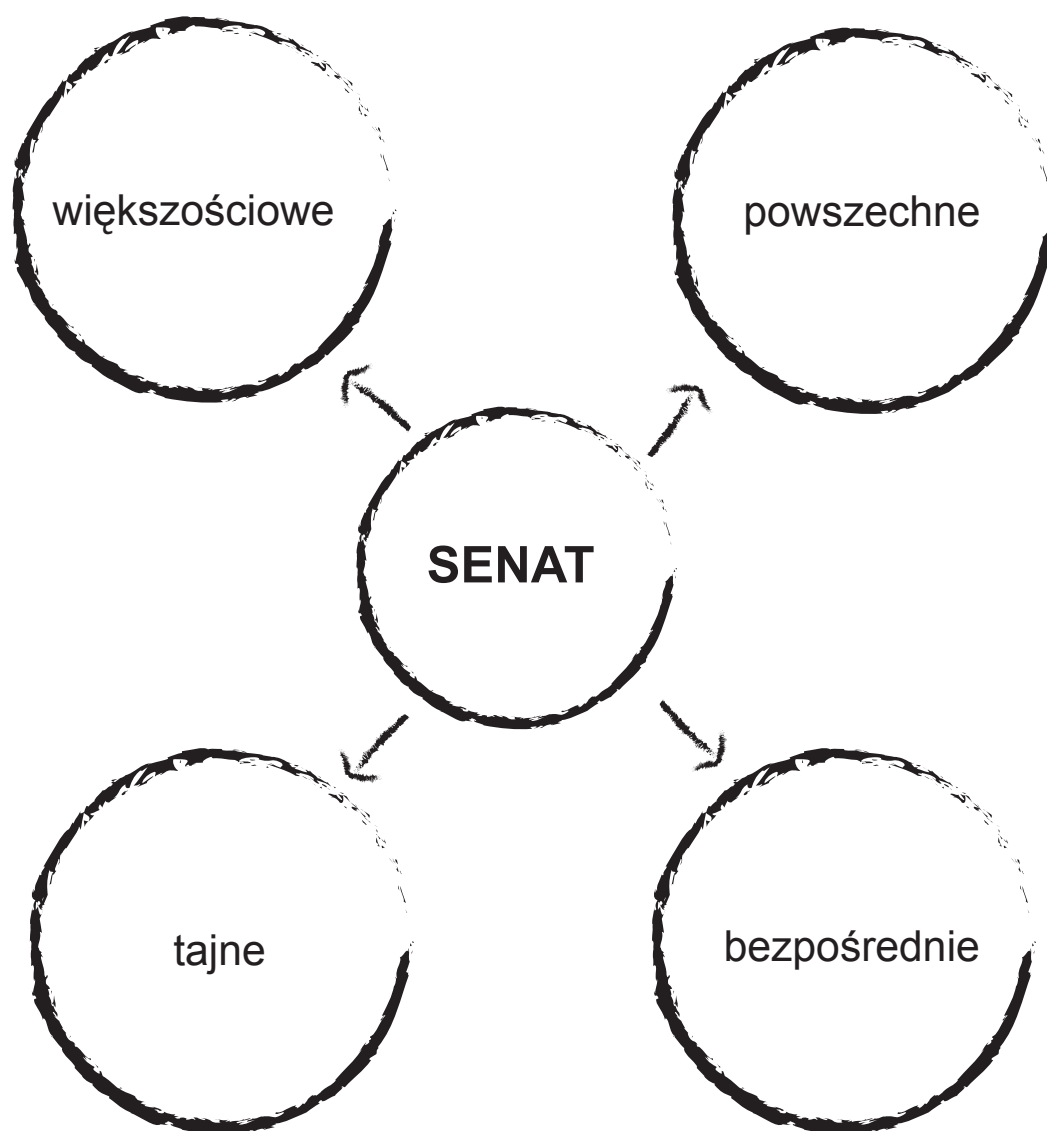
4. W posumowaniu zajęć jeszcze raz zbierz argumenty na rzecz udziału w wyborach wykorzystując rozmieszczone w sali i przygotowane przez osoby uczestniczące plakaty oraz materiały. (5 min)

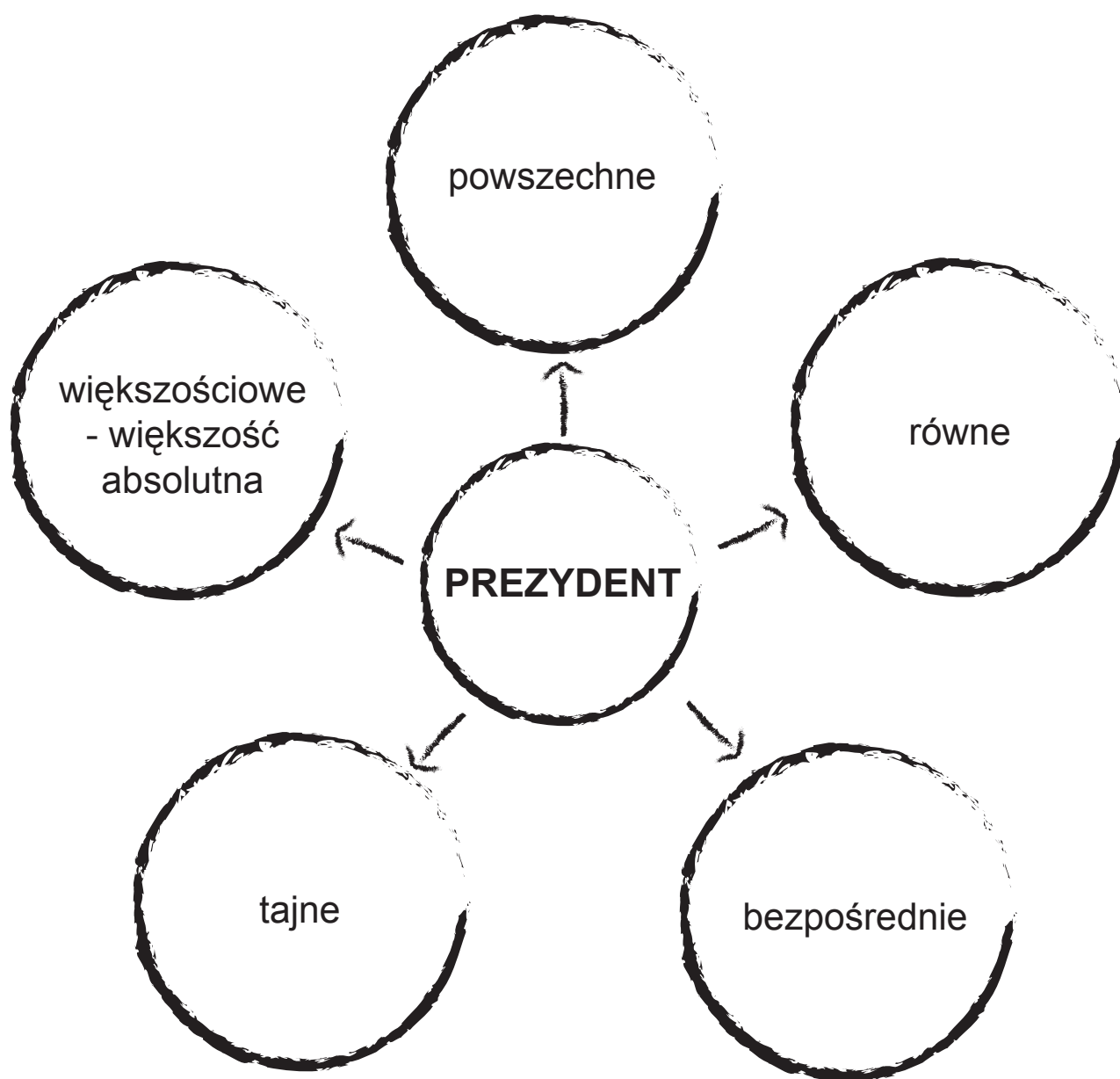
Scenariusz 5

Materiał pomocniczy nr 1

zasady prawa wyborczego do Sejmu, Senatu i w wyborach prezydenckich

Scenariusz 5

Material pomocniczy nr 2

Konstytucja RP z 2 kwietnia 1997 r. (fragmenty)

Art. 96.

1. Sejm składa się z 460 posłów.
2. Wybory do Sejmu są powszechne, równe, bezpośrednie i proporcjonalne oraz odbywają się w głosowaniu tajnym.

Art. 97.

1. Senat składa się ze 100 senatorów.
2. Wybory do Senatu są powszechne, bezpośrednie i odbywają się w głosowaniu tajnym. [...]

Art. 127.

1. Prezydent Rzeczypospolitej jest wybierany przez Naród w wyborach powszechnych, równych, bezpośrednich i w głosowaniu tajnym.
2. Prezydent Rzeczypospolitej jest wybierany na pięcioletnią kadencję i może być ponownie wybrany tylko raz.
3. Na Prezydenta Rzeczypospolitej może być wybrany obywatel polski, który najpóźniej w dniu wyborów kończy 35 lat i korzysta z pełni praw wyborczych do Sejmu. Kandydata zgłasza co najmniej 100 000 obywateli mających prawo wybierania do Sejmu.
4. Na Prezydenta Rzeczypospolitej wybrany zostaje kandydat, który otrzymał więcej niż połowę ważnie oddanych głosów. Jeżeli żaden z kandydatów nie uzyska wymaganej większości, czternastego dnia po pierwszym głosowaniu przeprowadza się ponowne głosowanie.
5. W ponownym głosowaniu wyboru dokonuje się spośród dwóch kandydatów, którzy w pierwszym głosowaniu otrzymali kolejno największą liczbę głosów. Jeżeli którykolwiek z tych dwóch kandydatów wycofa zgodę na kandydowanie, utraci prawo wyborcze lub umrze, w jego miejsce do wyborów w ponownym głosowaniu dopuszcza się kandydata, który otrzymał kolejno największą liczbę głosów w pierwszym głosowaniu. W takim przypadku datę ponownego głosowania odracza się o dalszych 14 dni.
6. Na Prezydenta Rzeczypospolitej wybrany zostaje kandydat, który w ponownym głosowaniu otrzymał więcej głosów. [...]

Scenariusz 5

Materiał pomocniczy nr 3

USTAWA z dnia 12 kwietnia 2001 r. Ordynacja wyborcza do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. 2001 Nr 46 poz. 499, z późn. zm. Fragmenty)

Art. 133.

1. W podziale mandatów w okręgach wyborczych uwzględnia się wyłącznie okręgowe listy kandydatów na posłów tych komitetów wyborczych, których listy otrzymały co najmniej 5% ważnie oddanych głosów w skali kraju.
2. Okręgowe listy kandydatów na posłów koalicyjnych komitetów wyborczych uwzględnia się w podziale mandatów w okręgach wyborczych, jeżeli ich listy otrzymały co najmniej 8% ważnie oddanych głosów w skali kraju. [...]

Art. 166.

1. Po otrzymaniu zawiadomienia, o którym mowa w art. 165 ust. 2, okręgowa komisja wyborcza dokonuje podziału mandatów pomiędzy uprawnione listy okręgowe w sposób następujący:
 - 1) liczbę głosów ważnych oddanych na każdą z tych list w okręgu wyborczym dzieli się kolejno przez: 1; 2; 3; 4 i dalsze kolejne liczby aż do chwili, gdy z otrzymanych w ten sposób ilorazów da się uszeregować tyle kolejno największych liczb, ile wynosi liczba mandatów do rozdzielenia między te listy,
 - 2) każdej liście przyznaje się tyle mandatów, ile spośród ustalonego w powyższy sposób szeregu ilorazów przypada jej liczb kolejno największych.
2. Jeżeli kilka list uzyskało ilorazy równe ostatniej liczbie z liczb uszeregowanych w podany sposób, a list tych jest więcej niż mandatów do rozdzielenia, pierwszeństwo mają listy w kolejności ogólnej liczby oddanych na nie głosów. Gdyby na dwie lub więcej list oddano równą liczbę głosów, o pierwszeństwie rozstrzyga liczba obwodów głosowania, w których na daną listę oddano większą liczbę głosów.

Art. 167.

1. Mandaty przypadające danej liście okręgowej uzyskują kandydaci w kolejności otrzymanej liczby głosów.
2. Jeżeli dwóch lub więcej kandydatów otrzymało równą liczbę głosów uprawniającą do uzyskania mandatu z danej listy, o pierwszeństwie rozstrzyga większa liczba obwodów głosowania, w których jeden z kandydatów uzyskał więcej głosów, a jeżeli liczba tych obwodów byłaby równa, o pierwszeństwie rozstrzyga losowanie przeprowadzone przez przewodniczącego okręgowej komisji wyborczej w obecności członków komisji oraz zainteresowanych osób zgłaszających listy; nieobecność osoby zgłaszającej listę nie wstrzymuje losowania. Przebieg losowania uwzględnia się w protokole wyników wyborów. [...]

Art. 206.

1. Za wybranych na senatorów w danym okręgu wyborczym uważa się tych kandydatów, którzy otrzymali kolejno największą liczbę oddanych głosów ważnych.
2. Jeżeli dwóch lub więcej kandydatów otrzymało równą liczbę głosów uprawniającą do uzyskania mandatu i kandydatów tych jest więcej niż mandatów do uzyskania, o pierwszeństwie rozstrzyga większa liczba obwodów głosowania, w których jeden z kandydatów uzyskał więcej głosów, a jeżeli liczba tych obwodów byłaby równa, o pierwszeństwie rozstrzyga losowanie przeprowadzone przez przewodniczącego okręgowej komisji wyborczej w obecności członków komisji oraz zainteresowanych osób zgłaszających listy; nieobecność osoby zgłaszającej listę nie wstrzymuje losowania. Przebieg losowania uwzględnia się w protokole wyników wyborów. [...]

Scenariusz 5

Materiał pomocniczy nr 4

Obliczanie mandatów do Sejmu

W okręgu wyborczym ma być wybranych 15 posłów, a wyborcy mogą głosować na kandydatów na posłów do Sejmu RP. Lista partii politycznej X uzyskała poparcie 2% wyborców w skali kraju, natomiast lista koalicyjnego komitetu wyborczego Y tylko 6% głosów. Pozostałe listy, otrzymały wymagane ordynacją wyborczą (art. 133) większości. Określ podział mandatów wykonując następujące polecenia:

- przeczytaj fragmenty ordynacji wyborczej zamieszczone w materiale pomocniczym nr 3;
- zastosuj art. 133. do tabeli z wynikami poszczególnych list partii i koalicji wyborczych;
- przelicz głosy, które padły na poszczególne listy wg zasady art. 166;
- podaj, ile mandatów otrzymały poszczególne listy.

ustalenie mandatów

	lista X	lista Y	lista Z	lista XX	lista YY	lista ZZ	lista XXX
Wyniki głosowania	14 500	15 000	25 000	12 000	21 000	4 000	16 000
Iloraz	Wyniki dzielenia						
:1							
:2							
:3							
:4							
:5							
:6							
:...							

Scenariusz 5

Materiał pomocniczy nr 5

frekwencja w wyborach do sejmu i senatu

Rok	Frekwencja
1989	I tura 63% II tura 25%
1991	43,20%
1997	47,93%
2001	46,29%
2005	40,57%
2007	53,88%

Scenariusz 5

Materiał pomocniczy nr 6

frekwencja w wyborach prezydenckich

Rok	Frekwencja
1990	I tura 60,6% II tura 53,4%
1995	I tura 64,7% II tura 68,23%
2000	I tura 61,12%
2005	I tura 49,74% II tura 50,99%

Scenariusz 5

Materiał pomocniczy nr 7

Fragment z Raportu CBOS „Ordynacja wyborcza do Sejmu” Warszawa, listopad 2007. Opracowanie Michał Wenzel

Blisko dwie piąte dorosłych Polaków (38%) opowiada się za wprowadzeniem ordynacji większościowej w okręgach jednomandatowych. Aby przybliżyć respondentom zasady jej działania, wyjaśniliśmy w pytaniu, że polegają one na tym, iż „w jednym okręgu wyborczym wybierany jest jeden poseł, który uzyskał największą liczbę głosów”.

O połowę mniejsza grupa (19%) chciałaby, aby zachowany był dotychczasowy system proporcjonalny, to znaczy taki, w którym „z jednego okręgu wybiera się kilku lub nawet kilkunastu posłów, a mandaty dzieli się proporcjonalnie do liczby głosów, jakie padły na listy poszczególnych partii”.

Za systemem mieszanym, określonym przez nas jako taki, w którym „część posłów wybiera się w systemie proporcjonalnym, głosując tak jak dotychczas na listy, a część w systemie większościowym, w okręgach jednomandatowych”, opowiada się co dziesiąty respondent (10%).

Jedna trzecia ankietowanych nie popiera żadnego z proponowanych rozwiązań – albo uważają oni, że nie ma to znaczenia (14%), albo w ogóle nie potrafią odpowiedzieć na to pytanie (19%).

Fragment z Raportu CBOS „Czy obywatele mają wpływ na sprawy publiczne” Warszawa, styczeń 2008. Opracowanie Michał Strzeszewski.

Niemal co trzeci Polak (30%) uważa, że zwykli ludzie mają wpływ na to, co się dzieje w kraju. Przeciwnego zdania jest ponad dwukrotnie większa liczba badanych (65%). Jeśli jednak spojrzymy na kształtowanie się tego poczucia z dłuższej perspektywy czasowej, okazuje się, że od początku ubiegłej dekady, a więc od wprowadzenia ustroju demokratycznego, liczba Polaków uważających, że zwykli ludzie mają wpływ na sprawy publiczne, wzrosła ponad czterokrotnie (z 7% w roku 1992 do 30% obecnie).

Scenariusz 5

Materiał pomocniczy nr 8

WYBORCY

Instrukcja

W 3 minutowej scenie będziecie przedstawiać dialog dwóch osób, z których jedna nie uczestniczy w wyborach, natomiast druga ma ją przekonać do pójścia i zagłosowania. Odtwarzane role zależą od waszej inwencji, pamiętaj jednak aby nie stosować stereotypów.

Student (uczeń), który nie ma czasu bo przygotowuje się do ważnego egzaminu (matury).

Starsza osoba (78 - letnia), która uczestniczyła we wszystkich wyborach a teraz ma już dość i jest zmęczona.

Osoba (40 lat), która nigdy nie brała udziału w wyborach.

Osoba, która mówi, że nie zna kandydatów.

Anarchista, który jest przeciwnikiem państwa.

Osoba bezrobotna, której zabrano zasiłek.

Właściciel sklepu, który musi pracować i uważa, że nie ma czasu na głupoty.

Młody człowiek, który nie idzie do wyborów, bo jego rodzice mówią, że wszyscy to złodzieje i kłamcy.

Lokalny polityk, który chciał dużo zrobić, a przegrał poprzednie wybory.

Młoda osoba, której jest wszystko jedno i woli posiedzieć przed telewizorem lub Internetem.

Scenariusz 5

Materiał pomocniczy nr 9

„Wybory i systemy wyborcze”

Fragment z „Leksykonu politologii” (praca zbiorowa A. Antoszewski i B. Herbut)

ORDYNACJA WYBORCZA - akt normatywny (najczęściej w formie ustawy), zawierający reguły postępowania odnoszące się do wyborów. Treścią ordynacji jest więc prawo wyborcze. Do jego podstawowych składników należą przede wszystkim: a) zasady prawa wyborczego, b) techniczno-organizacyjne i polityczne normy przeprowadzenia kampanii wyborczej i akty głosowania, c) sposób obliczenia wyniku wyborów i rozdziału mandatów oraz d) warunki utraty mandatu i wiążące się z tym konsekwencje. W literaturze wyróżnia się cztery podstawowe zasady prawa wyborczego. Powszechność w sensie pozytywnym oznacza, że czynne i bierne prawa wyborcze – tj. możliwość wybierania i możliwość bycia wybranym – przysługują wszystkim dorosłym obywatelom obojga płci, którzy dysponują zdolnością do czynności prawnych, a ewentualne wyłączenia mają charakter indywidualny (np. w razie skazania prawomocnym wyrokiem sądowym). W sensie negatywnym powszechność jest równoznaczna z zakazem pozbawiania czynnego lub biernego prawa wyborczego z uwagi na przynależność do grupy społecznej wyróżnianej na podstawie takich kryteriów jak płeć, urodzenie, wykształcenie, zawód, rasa, narodowość, wyznanie, pochodzenie i położenie społeczne. W przeszłości powszechność rozumiana była w sposób ograniczony: rozciągano ją tylko na pewne grupy obywateli (cenzusy wyborcze). Równość oznacza, że wszyscy obywatele biorą udział w wyborach na tych samych zasadach, dysponując tą samą ilością głosów (równość formalna) oraz, że siła każdego głosu jest zbliżona (równość materialna). Bezpośredniość rozumiana jest w ten sposób, że decyzja o ostatecznym składzie organu przedstawicielskiego należy do wyborcy, który oddaje swój głos na partię lub kandydata na deputowanego, nie korzystając z żadnych ciał pośredniczących (np. kolegów elektorskich). Tajność oznacza nałożenie na organizatorów wyborów obowiązku stworzenia wyborcom warunków dla zachowania w tajemnicy ich osobistej decyzji, najczęściej poprzez sprecyzowanie warunków, jakim winno odpowiadać urządzenie lokalu wyborczego. Normy techniczno-organizacyjne regulują takie kwestie, jak sposób zarządzania wyborów, zasady ustalenia okręgów wyborczych, ustalenie spisu wyborców, uprawnienia wyborcy, tryb głosowania oraz strukturę i kompetencje organów obsługi wyborów. Normy polityczne odnoszące się do kampanii wyborczej precyzują sposób zgłaszania kandydatów oraz formy prowadzenia agitacji wyborczej. Zasady ustalania wyniku wyborów wiążą się głównie ze sprecyzowaniem formuły wyborczej (system wyborczy). Jest to ten element, który najbardziej różnicuje konkretne ordynacje wyborcze. W tej grupie przepisów prawa wyborczego należy wymienić także sprecyzowanie przesłanek ważności wyborów oraz trybu zakwestionowania ich wyniku. Ostatni element ordynacji wyborczej stanowią przesłanki wygaśnięcia mandatu oraz wskazanie sposobów uzupełnienia składu organu przedstawicielskiego. [...]

Zasady większościowa i proporcjonalna zostaną omówione poniżej w systemie wyborczym.

SYSTEM WYBORCZY - zbiór reguł określających charakter i przebieg procesu, w którym indywidualne preferencje obywateli zostają przekształcone w głosy, a następnie przetworzone w decyzje dotyczące wyboru reprezentantów – uczestników państwowego procesu decyzyjnego – piastujących funkcje w organach obieralnych, istotę systemu wyborczego stanowi więc proces umożliwiający artykulację preferencji wyborczych wyrażonych w postaci głosów oraz transformację głosów oddanych na poszczególne partie w uzyskane przez nich mandaty. Można wyróżnić pięć elementów systemu wyborczego (tzw. zmienne systemu wyborczego): a) formuła wyborcza. Wyodrębnia się dwie podstawowe formuły - większościową oraz proporcjonalną. W systemach większościowy mandat zdobywa ten spośród kandydatów, który otrzyma większość głosów w okręgu, przy czym może to być większość względna (najwięcej głosów), jak to ma miejsce w Stanach Zjednoczonych i Wlk. Brytanii, lub też absolutna stosowana np. we Francji w I turze wyborów do Zgromadzenia Narodowego. W systemach proporcjonalnych dąży się do zagwarantowania, by efektem procesu przekształcania głosów w mandaty stała się sytuacja, w której procent tych drugich jak

najwierniej odzwierciedla odsetek zgromadzonych przez partię głosów (jeżeli zdobędzie np. 20% głosów to zgodnie z ideą proporcjonalności winna otrzymać około 20% miejsc w parlamencie). Jednak w praktyce żadna z wersji tego typu systemu wyborczego nie gwarantuje osiągnięcia takiego idealnego stanu i zawierają one mniej lub więcej elementów wpływających na ich dysproporcjonalność. W większości krajów Europy funkcjonują proporcjonalne systemy wyborcze wykorzystujące jedną z dwóch podstawowych grup formuł wyborczych – metody największych reszt lub metody największych średnich. W pierwszym przypadku punktem wyjścia dla procesu przekształcania głosów w mandaty jest kalkulacja tzw. udziału partii (quota), czyli ilorazu wyborczego, będącego wynikiem podzielenia liczby mandatów w danym okręgu przez liczbę ważnie oddanych głosów (liczba głosów [V]/ liczba mandatów [S]). Każda z partii otrzymuje tyle mandatów, ile razy udział (iloraz wyborczy) mieści się bez reszty w liczbie zgromadzonych przez nią głosów. Może się zdarzyć, iż nie wszystkie mandaty zostaną obsadzone. Otrzymują je te spośród partii, które dysponują największymi resztami czyli głosami niewykorzystanymi przy alokacji mandatów. W Europie występują trzy metody największych reszt w zależności od sposobu kalkulacji ilorazu wyborczego – formuła Hare (V/S), Droopa ($V/S + 1$) oraz Imperiali ($V/S + 2$). W przypadku metody największych średnich stosowana jest formuła matematyczna polegająca na dzieleniu ogólnej liczby głosów zdobytych przez partię przez określone liczby naturalne ustawione w pewnej, z góry określonej, sekwencji. Najczęściej stosowane są lizy metody - d'Hondta (np. w Austrii, Holandii, Finlandii) gdzie układ dzielników przybrał sekwencję 1,2,3,4,5 itd., Sainte-Lague z sekwencją liczb nieparzystych 1,3,5,7,9 itd oraz tzw. zmodyfikowany system Sainte-Lague (np. w Szwecji, Norwegii, Danii) - sekwencja 1,3,5,7,9 itd. lub 1,4,7,10 itd. Metoda d'Hondta uprzywilejowuje partie większe kosztem mniejszych, natomiast pozostałe - dają bardziej proporcjonalne rezultaty; b) rozmiar okręgu. Ilość mandatów, które rozdziela terytorialnie zorganizowana grupa wyborców. W systemach większościowych z reguły występują okręgi jednomandatowe. Jednak zdarzają się przypadki powiązania formuły większościowej z okręgami wielomandatowymi (np. w Polsce przy wyborach do Senatu w 1991 i 1993 r.). W systemach proporcjonalnych występują okręgi wielomandatowe, poczynając od dwumandatowych a kończąc na sytuacji, gdy cały kraj stanowi jeden okręg wyborczy (np. w Holandii, Izraelu); c) kształt okręgu. Chodzi w tym przypadku o charakter struktury socjoekonomicznej wyborców w danym okręgu i sposoby manipulowania granicami okręgu (geografia wyborcza) w celu uprzywilejowania jednej grupy społecznej kosztem innej. W wyniku zmiany granic okręgu określona grupa społeczna (np. elektorat wiejski) staje się nadreprezentowana, a inna (np. elektorat miejski) – podreprezentowana. Manipulowanie granicami okręgu może doprowadzić do naruszenia zasady równości prawa wyborczego. Podobny efekt może wystąpić, gdy utrzymane zostaną dotychczasowe granice okręgów i to pomimo znacznych przesunięć w terytorialnej dystrybucji elektoratu; d) przeciętny koszt uzyskania jednego mandatu.

Zostanie on określony jako stosunek: $L = V - 1 / M + P - 1$

gdzie:

L - to liczba głosów potrzebnych do zdobycia mandatu,

V - to liczba głosów ważnie oddanych w okręgu,

M - to liczba mandatów,

P - to liczba partii.

Koszt uzyskania mandatu spada, gdy zwiększa się rozmiar okręgu lub/i zwiększa się liczba partii rywalizujących w okręgu a wzrasta wraz z przyrostem liczby ważnie oddanych głosów. Generalnie, w systemach większościowych opartych z reguły na dwupartyjnym układzie rywalizacji przeciętny koszt uzyskania mandatu jest większy niż w systemach proporcjonalnych. W systemach proporcjonalnych stosujących małe okręgi wyborcze koszt uzyskania mandatu będzie większy niż w systemach tego samego typu, ale posługujących się okręgami wielkimi; e) uprawnienia wyborcy w akcie głosowania. Wyborca może dysponować jednym głosem, który musi oddać na jednego kandydata bądź to na jedną listę partyjną (np. w Hiszpanii, Niemczech, Polsce). Ten typ głosowania nazywa się kategoriowym. Niektóre systemy wyborcze dopuszczają możliwość określenia przez wyborcę kolejności kandydatów w ramach jednej listy, jej przestawienia oraz skumulowania kilku głosów w przypadku jednego bądź więcej kandydatów. Z kolei ten typ głosowania nazywamy porządkującym (np. w Belgii, Włoszech czy Finlandii). W Szwaj-

carii i Luksemburgu wyborca nie tylko ma możliwość skumulowania głosów, ale również może stworzyć własną listę, zestawiając kandydatów z kilku różnych list partyjnych (system panachage czyli zestawienia). Niektóre rodzaje systemów wyborczych kładą nacisk na konieczność wyrażenia preferencji wyborczych wobec indywidualnych kandydatów a nie list partyjnych (np. tzw. STV w Irlandii).

Należy również wspomnieć o dwóch instytucjach charakterystycznych dla proporcjonalnych systemów wyborczych – klauzuli zaporowej oraz tzw. drugim (wyższym) poziomie alokacji mandatów. Ta druga instytucja ma służyć złagodzeniu zjawiska dysproporcjonalności reprezentacji parlamentarnej (partia zdobywa większy odsetek głosów niż mandatów). W niektórych krajach z góry zostaje ustalony pewien procent mandatów (tzw. narodowa „rezerwa”) przeznaczony na rozdysponowanie pomiędzy te partie, które z różnych względów (np. reprezentują mniejszości etniczne) zostały poszkodowane w pierwszej fazie alokacji miejsc w parlamencie i ich stan posiadania nie odzwierciedla ogólnego poziomu udzielonego im poparcia wyborczego. Np. w Danii, Islandii ta „rezerwa” wynosi 20% ogólnej liczby mandatów, w Szwecji - 11%, a w Norwegii - 5%. Taka lista „państwowa” istnieje również w polskiej ordynacji wyborczej z 1993 roku (69 mandatów). Jednak w procesie dystrybucji tych mandatów uczestniczą tylko te partie, które zdobyły przynajmniej 7% głosów wyborczych w skali całego kraju. Jest to rozwiązanie nie stosowane obecnie w żadnym z europejskich systemów wyborczych.

Można wyodrębnić trzy podstawowe typy systemów wyborczych: a) systemy większościowe oparte na większości względnej (plurality systems) – np. w Wielkiej Brytanii, Stanach Zjednoczonych, Kanadzie, Nowej Zelandii. Rywalizacja przebiega w jednomandatowych okręgach wyborczych, a do zdobycia mandatu wystarczy uzyskanie względnej większości głosów. Taki system zastosowano w wyborach samorządowych w Polsce w maju 1990 roku; b) systemy większościowe oparte na większości absolutnej (majority systems) – np. w Australii, Francji. Wybory odbywają się w okręgach jednomandatowych, a zwycięski kandydat musi uzyskać poparcie ponad 50% głosujących w danym okręgu. Występują one w dwóch wersjach – tzw. systemu alternatywnego głosowania (Australia) oraz systemu powtórnego głosowania (np. we Francji w wyborach do Zgromadzenia Narodowego oraz wyborach prezydenckich). W tym pierwszym przypadku wyborca jest zobowiązany do określenia swych preferencji wobec kandydatów (ranking preferencji) i wskazania, którego z nich preferuje w kolejności pierwszej, drugiej itd. Jeżeli żaden z kandydatów nie uzyskał ilości „pierwszych miejsc” pozwalającej przyznać mu mandat, odbywa się druga tura obliczeń, ale już bez kandydata z najmniejszą liczbą „pierwszych miejsc”. Jego głosy zostają rozdzielone pomiędzy pozostałych zgodnie z drugimi preferencjami. Obliczenia oparte na cyklach kalkulacyjnych trwają tak długo, aż jeden z kandydatów uzyska wymaganą absolutną większość głosów (raczej kolejnych preferencji). Tzw. system powtórnego głosowania (dwuturowy) przewiduje konieczność uzyskania przez kandydata absolutnej większości głosów. Jeżeli żaden z kandydatów nie spełni tego warunku, to z reguły dwaj spośród nich, którzy uzyskali najwięcej głosów przechodzą do drugiej tury. Tym razem zwycięzcą zostaje kandydat, który uzyska najwięcej głosów. Procedura ta obowiązuje również przy wyborze prezydenta w Polsce; c) systemy proporcjonalne. Występują one w dwóch podstawowych wersjach – tzw. single transferable vote (STV) oraz list partyjnych. Ten pierwszy stosowany jest m.in. w Irlandii oraz na Malcie. Funkcjonuje w warunkach istnienia relatywnie małych okręgów wyborczych (od 3 do 5 mandatów). Podobnie, jak w przypadku systemu alternatywnego głosowania wyborca musi uszeregować poszczególnych kandydatów w kolejności od najbardziej do najmniej preferowanego. Jeżeli żaden z kandydatów nie uzyskał więcej głosów wyborczych niż przewiduje to iloraz wyborczy (formuła Droopa), następuje proces transferu preferencji wyborczych. W każdej turze obliczeń zostaje wyeliminowany kandydat z najmniejszą liczbą głosów, a jego głosy zostają rozdzielone pomiędzy pozostałych zgodnie z kolejnymi preferencjami. Głosy „nadwyżkowe” kandydata, który otrzymał mandat (głosy ponad iloraz wyborczy) zostają również rozdzielone pomiędzy pozostałych według kolejnych preferencji. System list partyjnych opiera się na założeniu, iż głosujący musi dokonać wyboru pomiędzy listami kandydatów zgłoszonymi przez partie polityczne lub pomiędzy kandydatami w ramach jednej bądź też kilku list. W każdym jednak przypadku „oferta” wyborcza pochodzi od partii politycznej, a kandydaci pozostają jej reprezentantami. System list partyjnych dominuje na kontynencie europejskim i charakteryzuje zarówno ustabilizowane, jak i młode demokracje. [...]

Scenariusz 5

Material pomocniczy nr 10

metaplan - samoocena

Problem

Odgrywanie ról

Jak było?	Jak być powinno?
Dlaczego nie było tak, jak być powinno?	
WNIOSKI	

Definicje

Cenzus - ograniczenie zasady powszechności w prawie wyborczym. Obecnie w Polsce mamy cenzus wieku i ubezwłasnowolnienia.

Mandat - upoważnienie do sprawowania urzędu posła lub senatora. Może występować jako mandat wolny i imperatywny (związany).

Mandat imperatywny (związany) - oznacza, że poseł (deputowany) jest przedstawicielem swojego okręgu (swoich wyborców), można go odwołać przed upływem kadencji i jest związany instrukcjami wyborców. Występował w Konstytucji PRL-u z 22 lipca 1952 r.

Mandat wolny - oznacza, że poseł (deputowany) jest reprezentantem całego narodu, nie można go odwołać przed upływem kadencji i nie jest związany instrukcjami wyborców. Występuje w Polsce.

Ordynacja wyborcza - zasady prawa wyborczego ujęte w jednolitym akcie prawnym.

Suweren - ten kto sprawuje władzę. W systemie demokratycznym według zasady suwerenności narodu suwerenem jest naród.

Wybory bezpośrednie - zasada, według której głosujemy bezpośrednio na kandydata.

Wybory powszechne - zasada powszechności oznacza, że udział w wyborach może wziąć każdy, kto ma wymagany prawem wiek (18 lat) i nie jest ubezwłasnowolniony, ale też nie został pozbawiony prawomocnym wyrokiem praw publicznych.

Wybory proporcjonalne - głosy oddane na poszczególnych kandydatów są przeliczane na mandaty. Dana partia otrzyma proporcjonalnie tyle mandatów, ile uzyskała głosów poparcia w wyborach.

Wybory równe - zasada, według której każdy wyborca ma jeden głos (równość formalna) i siła każdego głosu jest taka sama (równość materialna).

Wybory tajne - władze publiczne mają obowiązek zagwarantowania tajności decyzji podjętej przez każdego wyborcę, a głosowanie odbywa się na nieoznaczonych kartach do głosowania.

Wybory większościowe - mandat uzyskuje ten kandydat, który w danym okręgu uzyskał w czasie wyborów największą liczbę głosów.

Metody

Drama jest to metoda, która pozwala na uczenie się przez doświadczenie i przeżywanie, dlatego należy do najbardziej znanych metod aktywizujących. Łączy w sobie przekazywanie treści kształcenia z przeżyciem i doświadczeniem. Należy jednak pamiętać, że w dramacie nie wykorzystujemy scenariusza tak charakterystycznego dla symulacji, a uczestnicy dramy działają zgodnie ze swoją wyobraźnią. W odgrywaniu ról powinni brać udział wszyscy uczestnicy tak, aby każdy z nich działał na swoim poziomie rozwoju. Do najczęściej spotykanych technik dramowych należą: improwizacja otwarta lub zamknięta, etiuda pantomimiczna, rzeźba, stop-klatka, ale również dialogi (rozmowa, wywiad), płaszcz eksperta. W przygotowanym scenariuszu metoda ta może być dostosowana do potrzeb osoby prowadzącej zajęcia.

Mapa mentalna (mapa pojęcia) jest to technika wizualnego opracowania problemu przy pomocy symboli czy haseł. Służy przede wszystkim do pokazania związków między pojęciami, zdarzeniami czy zjawiskami. Szerzej na ten temat napisano w scenariuszu dotyczącym systemów politycznych.

Metaplan jest to technika służąca do rozwiązywania problemów, która pozwala na krytyczną analizę faktów, a także formułowanie sądów, ocen i pozwala na wyciągnięcie wniosków. Metaplan może mieć również zastosowanie do samooceny i w ten sposób został wykorzystany w przygotowanym scenariuszu zajęć. Szerzej na temat metaplanu napisano w scenariuszu „Rola mediów w demokracji”.

Praca w grupach rozwija jedną z najważniejszych umiejętności społecznych, jaką jest współpraca. Najlepiej przebiega w grupach od 3 do 5 osób, przy czym optymalna jest grupa czteroosobowa. Określając i wybierając skład grupy należy pamiętać, że najbardziej efektywny jest ten, w którym znajdują się różnicowane osoby uczestniczące. Pracując w grupach należy również pamiętać, że w każdej grupie zadaniowej będą kształtowały się pewne typowe role grupowe, zarówno te pozytywne, jak i negatywne. Dlatego też już na początku pracy można ustalić np. lidera grupy, sekretarza, sprawozdawcę, strażnika czasu itd. W taki sam sposób można też określić normy pracy grupowej.